

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 3 (2023)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/ZCCA6957>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор, академик АПН РК и РАЕ

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Каббасова А. Т., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,	<i>д.п.н., профессор, академик АПН РК</i>
Бекмағамбетова Р. К.,	<i>д.п.н., профессор</i>
Самекін А. С.,	<i>доктор PhD, ассоц. профессор</i>
Син Куэн Фунг Кэннет,	<i>д.п.н., профессор (Китай)</i>
Желвис Римантас,	<i>д.п.н., к.псих.н., профессор (Литва)</i>
Авагян А. В.,	<i>д.п.н., ассоц. профессор (Армения)</i>
Томас Чех,	<i>д.п.н., доцент п.н. (Чешская Республика)</i>
Омарова А. Р.,	<i>технический редактор</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

МАЗМҰНЫ

**БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ,
IT-ТЕХНОЛОГИЯЛАР**

Арымбеков Б. С., Туреханова К. М.

Толықтырылған шынайылықты физика пәнінің
зертханалық жұмыстарында ұтымды қолдану әдістемесі9

**Нуркенова Г. Қ., Маженова Р. Б., Данек Я.,
Асакаева Д. С., Айтжанова Р. М.**

Болашақ педагог-психологтардың білім
берудің қазіргі технологияларын жүзеге
асыруға дайындығын қалыптастыру22

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСТЕМЕСІ

Абжекенова Б. Г., Мейрбеков А. К.

EFL оқыту процесіндегі демотивацияның
себептері және оны шешу жолдары36

Момбекова М. М., Рапишева Ж. Д.

Болашақ шетел тілі мұғалімдерінің зерттеу дағдыларын
академиялық мәтіндер арқылы жетілдіру51

**ПЕДАГОГИКА ТАРИХЫ, ЭТНОПЕДАГОГИКА
ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ПЕДАГОГИКА**

Ташкенбаева Б. Ж., Серикбаева З. А., Тастемирова Г. А.

Корея Республикасындағы егде жастағы
адамдарға арнайы білім беру арқылы
еңбек нарығындағы мәселені шешуі66

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ТӘРБИЕ МЕН ОҚЫТУ ҮРДІСІН
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

**Садықова А. Ж., Ишмухаметова А. М.,
Исмаилова Г. М., Искакова М. О.**
Биология сабағында қалыптастырушы бағалау арқылы
жоғары дәрежелі дағдыларды қалыптастыру 81

Авторлар туралы ақпарат 92

Авторларға арналған ережелер..... 98

Жарияланым этикасы..... 110

СОДЕРЖАНИЕ

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ, ИТ-ТЕХНОЛОГИИ

Арымбеков Б. С., Туреханова К. М.
Методология применения дополненной реальности
в лабораторных работах по физике..... 9

**Нуркенова Г. Қ., Маженова Р. Б., Данек Я.,
Асакаева Д. С., Айтжанова Р. М.**
Формирование готовности будущих
педагогов-психологов к реализации
современных образовательных технологий..... 22

ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ

Абжекенова Б. Г., Мейрбеков А. К.
Причины демотивации и их решения
в процессе обучения EFL 36

Момбекова М. М., Рапишева Ж. Д.
Развитие исследовательских навыков
будущих учителей иностранного языка
посредством чтения академических текстов 51

ИСТОРИЯ ПЕДАГОГИКИ, ЭТНОПЕДАГОГИКА
И СРАВНИТЕЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА

Ташкенбаева Б. Ж., Серикбаева З. А., Тастемирова Г. А.
Решение проблемы рынка труда путем образования
пожилых людей в Республике Корея 66

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ
СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССА ВОСПИТАНИЯ
И ОБУЧЕНИЯ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

**Садықова А. Ж., Ишмухаметова А. М.,
Исмаилова Г. М., Искакова М. О.**
Формирование навыков высокого порядка
через формативное оценивание на уроках биологии 81

Сведения о авторах 92

Правила для авторов 98

Публикационная этика 110

CONTENT

MODERN EDUCATION TECHNOLOGIES, IT-TECHNOLOGIES

Arymbekov B. S., Turekhanova K. M.
Methodology of application of augmented reality
in physics laboratory experiments 9

**Nurkenova G. K., Mazhenova R. B., Danek Ia.,
Asakaeva D. S., Aitzhanova R. M.**
Formation of readiness of future
teachers-psychologists for the implementation
of modern educational technologies 22

THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION

Abzhekenova B. G., Meirbekov A. K.
Reasons of demotivation and its solutions
in a process of EFL teaching 36

Mombekova M. M., Rapisheva Zh. D.
Development of research skills
of future foreign language teachers
through reading academic texts 51

HISTORY OF PEDAGOGY, ETHNOPEDAGOGY
AND COMPARATIVE PEDAGOGY

Tashkenbayeva B. Zh., Serikbayeva Z. A., Tastemirova G. A.
Solving the problem of the labor market through
the education of the older people
in the Republic of Korea 66

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL
SUPPORT OF EDUCATION AND TRAINING
IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

**Sadykova A. Zh., Ishmukhametova A. M.,
Ismailova G. M., Iskakova M. O.**
Formation of high-order thinking skills through
formative assessment in biology lessons 81

Information about the authors..... 92

Rules for authors 98

Publication ethics..... 110

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ,
ИТ-ТЕХНОЛОГИИ

FTAMP 29.01.45

<https://doi.org/10.48081/POLK7321>

***Б. С. Арымбеков¹, К. М. Туреханова²**

^{1,2}Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

e-mail: *beckemn@mail.ru

**ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ШЫНАЙЫЛЫҚТЫ ФИЗИКА
ПӘНІНІҢ ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРЫНДА
ҰТЫМДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ**

Бұл мақалада «Физиканы оқытуда толықтырылған шынайылық арқылы интерактивті визуализацияны қолдану әдістемесі» докторлық диссертация шеңберінде әзірленген және физика пәнін оқытуға арналған зерттеу материалдары ұсынылуда. Электр, магнит және дыбыс сияқты ұғымдарды қарапайым көзбен көру мүмкін емес болғандықтан, оқушыларға физиканы үйрену өте қиын болады. Толықтырылған шынайылық сияқты дамып келе жатқан технологиялар физикадағы күрделі тұжырымдамаларды жаңадан оқып бастағандар үшін физикалық құбылыстарды көзге көрінетін және қолжетімді ету арқылы білім беруді оңтайлы етіп өзгерте алады. Біз толықтырылған шынайылық негізіндегі қосымша жүйесін ұсына отырып, онда аудио динамиктердегі көрінбейтін электромагнетизм құбылыстары туралы визуалды көрсетеміз және толықтырылған шынайылық технологиясының артықшылықтарын сандық және сапалық әдістер арқылы көрсете аламыз. Атап айтқанда, біз физика пәнін оқуды және пән барысында бірігіп білім алмасу әрекеттерін толықтырылған шынайылықты қолдана отырып сынай бағалаймыз. Біздің алған нәтижелеріміз көрсеткендей, толықтырылған шынайылықтың жалпы алғанда жаңалық әсерін қамтамасыз ете, физика пәнінен білім беруде толықтырылған шынайылықтың визуализациялары оқуға оң әсерлі болу мүмкіндігін ашамыз. Зерттеу барысында

толықтырылған шынайылық оқушыларға физикалық құбылыстарды түсінуге және үйренуге визуализация арқылы көмектесті. Біз осы оқыту барысындағы әсерлерді талқылаймыз, сондай-ақ оқушылардың толықтырылған шынайылықпен өзара бірігіп оқуына оң әсер ететін факторларды анықтаймыз.

Кілтті сөздер: толықтырылған шынайылық, физика, білім беру, педагогика, электромагнетизм.

Кіріспе

Қазіргі таңда физикалық құбылыстарды зерттеу үшін толықтырылған шынайылық арқылы оқыту үрдісінің дүниеге келгеніне куә болып отырмыз. Атап айтқанда, толықтырылған шынайылықпен физиканы оқыту кезінде күрделі тұжырымдамаларды көрнекі ету арқылы физикадан білім алу әдісін оңтайлы өзгертуге қауқарлы екенін байқаймыз. Толықтырылған шынайылықпен оқыту әдетте оқушылардың өзара бірігіп оқуына және жеке оқушыларға білім беру әсерін зерттеу барысы әдебиеттерде әлі де түсіндірілмеген күрделі процесс болып есептеледі. Білім беруде толықтырылған шынайылық қолданбалары танымал бола бастағанда, толықтырылған шынайылық тәжірибесі қандай оң және теріс әсерлер тудыратынын және толықтырылған шынайылық жобалау мүмкіндіктерінің оқушылардың бірігіп оқуына оқу процестерімен қалай әрекеттесетінін түсіну қажет [1]. Оқыту мен ынтымақтастыққа пайдалы және зиянды әсерлерді бағалаудан басқа, біз қосымшаның дизайн ерекшеліктерінің толықтырылған шынайылық байқалған оң және теріс әсерлеріне қалай ықпал ететінін талдаймыз [2]. Біз электромагнетизмдегі концепцияларды зерттейтін оқушылардың бірігіп оқуына назар аударамыз және сауалнамаға негізделген оқушылардың бірігіп оқуын қамтамасыз ете оқыту үшін толықтырылған шынайылықтың артықшылықтары мен кемшіліктерін сыни тұрғыдан зерттейміз. Электромагнетизм виртуалды әлемде де, дәстүрлі физика кабинеттерінде де жиі кездесетін тақырып және барлық жастағы оқушылар үшін менгеруі айтарлықтай қиын салалардың бірі болып табылады [3]. Әдетте, электромагнетизм бойынша оқу бағдарламаларында оқытылатын және зертханада орындалатын әрекет аудио динамиктерді құрастыру болып табылады. Бұл құбылыстар көзге көрінбейді және бір-бірімен күрделі түрде әрекеттеседі, осылайша ұғымды түсінуді өте қиындатады. Дегенмен, бұл құбылыстар физиканың электромагнетизм саласын түсіну үшін өте маңызды болып табылды. Осылайша, оқушылар жасырын күштердің динамикалық көріністерін визуализациялау арқылы өзара әрекеттесуі мүмкін болатын әрекеттерді елестете алады.

Бұл зерттеуде біз оқушылардың физика пәнінде бірігіп оқуына толықтырылған шынайылық қалай әсер ететінін және толықтырылған шынайылық физикалық тәжірибенің қандай ерекшеліктері сол әсерлерді тудыратынын сыни бағалаймыз. Біз физикалық интерактивті жүйеге сәйкестендірілген электромагнетизм концепцияларының динамикалық көрнекі көріністерін қамтамасыз ететін толықтырылған шынайылық тәжірибесін жасадық. Біз зертханадағы эксперименттік шарттарымызды мүмкіндігінше ұқсас сақтай отырып, мұндай өкілдіктердің болуы немесе болмауы оқушылардың бірігіп оқуына қалай әсер ететінін зерттейміз. Бұл диссертациялық зерттеу білім беру ортасындағы толықтырылған шынайылық технологиясының пайдасы мен зиянын тереңірек түсінуге, сондай-ақ келесі зерттеу сұрақтарын зерттеу арқылы толықтырылған шынайылықтың дизайн ерекшеліктерінен байқалатын әсерлерді педагогикалық тұрғыда зерттеу.

Зерттеудің қалған бөлігі келесідей құрылымдалған: біз алдымен білім беру және оқушылардың бірігіп оқуы үшін толықтырылған шынайылықты талқылайтын тиісті әдебиеттерді ұсынамыз. Содан кейін біз көзге көрінбейтін физика құбылыстарын визуализациялау үшін толықтырылған шынайылық қолданбаларын сипаттаймыз. Содан кейін біз тәуелсіз және тәуелді бағалауларды, деректерді талдау әдістерін, қатысушыларды және зерттеу хаттамасын қамтитын зерттеу барысын сипаттаймыз.

Материалдар мен әдістер

Толықтырылған шынайылықтың білім беру мүмкіндіктерінің болуы шарттардың арасындағы айырмашылықтарды зерттеу үшін сандық және сапалық әдістерді қолдана отырып, екі негізгі жағдайда оқыту және білім беру көрсеткіштеріне қалай әсер ететінін бағаладық. Динамик дыбыс көзінен электр энергиясын қабылдау арқылы жұмыс істейді, электр тоғын сым катушкасы арқылы өткізбес бұрын күшейтеді; орамға іргелес магниті бар диафрагмалық мембрана орналасқан, ол катушкадағы электр жиілігінде дірілдеу арқылы дыбыс жасайды. Зерттеуге қатысушы оқушылар (бұдан ары – қатысушылар) телефоннан музыка ойнау немесе жүйе арқылы тұрақты алға немесе кері ток жіберу үшін басқару тақтасындағы түймелерді баса алады. Қатысушылар сонымен қатар диафрагмалық мембрананың қашықтығын басқара алады, қолданылатын катушка түрін өзгерте алады және күшейтуді реттей алады. Аппараттық қолданбамен өзара жиі әрекеттесу толықтырылған шынайылық визуализациясын белсендіреді [4].

Электр тоғы (физикалық сымдар бойымен қозғалатын электрондар, кернеуді көрсететін диаграммалар), магнит өрістері (орам сымдар мен магниттер айналасындағы қисық сызықтар және түзу сымдар

айналасындағы қисық жазық сақиналар) және дыбыс толқындары (жартылай шарлар). Зерттеуге қатысушылардың жұптары физика пәнінде толықтырылған шынайылық көріністерінің бар немесе жоқтығына қарай өзгеретін екі негізгі эксперименттік шарттың біріне кездейсоқ тағайындалды. Осылайша, толықтырылған шынайылық байланысты зерттеу шарты бойынша топтардың жартысы толықтырылған шынайылық ақпаратын уақытпен белгіленген деңгейлерде көрсетті, ал екінші жартысы барлық толықтырылған шынайылық ақпаратын бірден көрді. Қойылған шарттар мен олардың мүмкіндіктері 1-кестеде келтірілген әрбір шарттың көріністері көрсетілген. Ағымдағы жұмыс үшін біз талдауымызды жоғарғы деңгейдегі топтастыруға бағыттаймыз және қажет болған жағдайда тек екінші деңгейді талқылаймыз [5].

Қатысушылардың бөлінуі толықтырылған шынайылық көріністері бар немесе жоқ жағдайларға кездейсоқ тағайындалды. Толықтырылған шынайылық емес жағдайға қатысушылар физикалық жүйемен әрекеттесе алады; сонымен қатар барлық шарттар электромагнетизм ұғымдарын түсіндіретін физикалық плакатқа, физикалық жүйе бөліктерінің қызметін көрсететін белгілерге және магнит өрістерін бағалауға арналған компасқа қол жеткізе алды. Негізгі толықтырылған шынайылыққа байланысты бағдарламалық құралдардың болуы қолданыстағы әдебиеттер мен пилоттық зерттеулерден біз қатысушылардың толықтырылған шынайылық қосымшасын білім беру ақпараты ұсынылмаған кезде де толықтырылған шынайылық визуализациясын көруге қуанышты болатынын анықтадық [6].

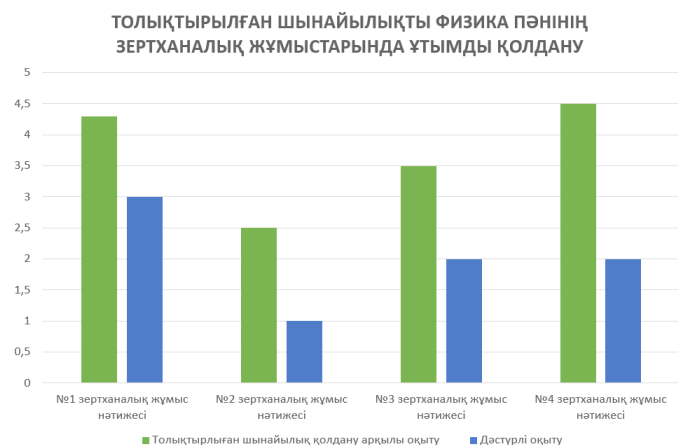
Толықтырылған шынайылық физика пәні бойынша зерттеу барысында толықтырылған шынайылық топтары толықтырылған шынайылық визуализацияларының көрсетілімін бірден ұсынылатын немесе таймер арқылы реттелген екі топқа бөлінді. Бұл екі режим презентация арқылы таңдалды, өйткені алдыңғы жұмыс барған сайын күрделене түсетін презентацияларды ұсыну оқуды жеңілдетеді, ал зертханалық жұмыс бойынша барлық ақпаратты бірден ұсыну оның орнына когнитивтік жүктемені арттырып, оқуға ынтасын азайтуы мүмкін [7]. Толықтырылған шынайылық қолданушылар тобы магнит өрісінің толықтырылған шынайылық қабатын көрді; 15 минуттан кейін олар электр тоғының толықтырылған шынайылық көрсетілімін көрді; 20 минуттан кейін олар толықтырылған шынайылық тәжірибесіне қосылған постерде бірдей ақпаратты көрді.

Кесте 1 – Әр кезеңге ұсынылатын орындалу деректері

Мүмкіндіктері	AR тобы		Дәстүрлі топ	
	жұп	жалғыз	жұп	жалғыз
AR құрылғысы	+	+	-	-
Жүйенің интерактивтілігі	+	+	-	-
Белгілер мен контурлар (баспада басылған)	-	+	-	+
Белгі және контурлар (толықтырылған шынайылық)	+	+	+	-
Дыбыстық көрнекіліктер (толықтырылған шынайылық)	+	-	-	+
Магнит өрісінің көрнекілігі (толықтырылған шынайылық)	+	+	-	+
Электрлік көрнекіліктер (толықтырылған шынайылық)	-	+	+	-
Электромагниттік плакат (толықтырылған шынайылық)	-	+	-	+
Электромагниттік плакат (баспада басылған)	+	+	-	-

Қатысушылардың зерттеу барысындағы деректер мен бағалаулар алдын ала және сынақтан кейінгі деректерге негізделген салыстырмалы оқу жетістіктері арқылы бағаланды. Салыстырмалы оқу жетістіктері нақты жақсарту мен жалпы нәтиже арасындағы қатынас ретінде есептелетін тестілеуден кейінгі ұпайлар арасындағы салыстырмалы жақсартуды бағалады. Бұл көрсеткіш әрбір қатысушының зерттеуге келген білімін және қатысушы көп нәрсені білетін болса, оның ұпайы онша жоғарыламайтынын көрсетеді. Ұпайлар концептуалды білімнің бірнеше аспектілерін бағалайтын көп таңдаулы және ашық сұрақтардан тұратын оқу тесті бойынша есептеледі. Ашық сұрақтарды кодтау үшін кодтау схемасы құрылды. Ол әрбір сұрақ үшін бөлек кодтарды және кодтар қолданылатын кезде мысалдарды қамтиды. Оқыту көрсеткіштері 1-суретте берілген және сипатталған [8].

Біз білім алмасуда толықтырылған шынайылық білім беру өкілдіктерін қамтитын шарттар мен жоқ жағдайлар арасында қалай ерекшеленетінін жақсы түсіну үшін қатысушылардың қарым-қатынасына сапалы талдау жасадық. Осы екі шарттың әрқайсысында оқытудың теңдестірілген көрінісін қамтамасыз ету үшін топтардың жартысы жоғары оқу жетістіктерін және жартысы төмен оқу жетістіктерін көрсетті. Бұл айтарлықтай мінсіз келісімді білдіреді. Кодтау схемасының бағаламдары 2-кестеде толық көрсетілген.

Сурет 1 – «Толықтырылған шынайылық қолданушылар» және «Дәстүрлі» топтарын өзара салыстыру нәтижелері

Оқу сессиясына жазылған қатысушылар бір-бірін білмеуі, физикадан бұрын маңызды білімінің болмауы, қазақ тілінде еркін сөйлеуі, кем дегенде өз түсінігі болуы, және жасы 18-ден аз болуы маңызды. Қатысу алдында қатысушыларға процедура туралы ақпарат беріліп, ақпараттандырылған келісім алынды. Қатысушылар жұптары кездейсоқ төрт эксперименттік топтың біріне тағайындалды. Біз әрбір шарт үшін 15 қатысушы жұбын жинадық (n=150 дара оқушы, n=75 жұбы). Талдау үшін біз техникалық мәселелерге тап болған сеанстарды алып тастадық және тестке дейінгі ұпайы орташа мәннен 2 стандартты ауытқудан асатын, төрт эксперименттік шарттың әрқайсысында 15 жұпқа әкелетін алыс қатысушыларды алып тастадық. (n=120 дара оқушы, n=60 жұбы). Әрбір зерттеу сессиясының басында әр топ кездейсоқ түрде 4 зерттеу шартының біріне тағайындалды. Қатысушыларға өздерін бір-бірімен таныстыру ұсынылды, содан кейін 15 минутқа созылатын оқу метрикасын бағалайтын қағаз негізіндегі алдын ала тестілеуді жеке орындады. Алдын ала тестілеуден кейін әрбір қатысушыға оқу әрекетіне қатысты ұғымдар туралы негізгі ақпараты бар қағаз парағы берілді және оқуды аяқтағаннан кейін көрсету сұралды. Бұл мақалада «Электр дегеніміз не?», «Магниттік өрістер дегеніміз не?» «дыбыс тербелістері дегеніміз не?» тақырыптары бойынша кіріспе ақпарат берілген. Содан кейін қатысушылар серіктесімен жұптастырылып, топтасу жүйесі ұсынылды. Толықтырылған шынайылық құрылғысын пайдаланатын топтар үшін қатысушылар содан кейін құрылғымен жабдықталды. Барлық топтар жүйенің құрамдас бөліктері және олармен қалай

әрекеттесу керек (яғни динамиктің мембранасын қалай сырғыту керек, электр тоғын басқаратын түймелерді қалай басу керек, қалай әрекет ету керек) туралы жалпы шолу жасаған 5 минуттық бейнені көрді. Содан кейін қатысушыларға жүйемен танысу кезінде жұмыс парағындағы сұрақтарға жауап беруге 50 минут уақыты бар екені айтылды. Құрылғысын киген қатысушылар 1-кестеде және «тәуелсіз айнымалылар» бөлімінде сипатталғандай, олардың жағдайына сәйкес визуализацияларды көрді. 30 минуттық әрекеттен кейін қатысушыларға алдын ала тестілеуге ұқсас, 15 минутқа созылатын қағаз негізіндегі тестті жеке орындау сұралды. Зерттеу мақсатын көрсететін есеп берумен аяқталды. Толықтырылған шынайылық емес жағдайлар туралы түсіндіру барысында қатысушыларға зерттеу барысында көрмеген толықтырылған шынайылық визуализациялары да көрсетілді.

Кесте 2 – Сапалы талдау

Бағаламдер	Толықтырылған шынайылық	Орташа ауқымы	Статикалық тексеру
Магнит өрісінің аумағы	0.17 (0.32)	0.29 (0.22)	w=1750, p=0.037
Магнит өрісінің таратылуы	0.17 (0.59)	0.39 (0.40)	w=1720, p=0.007
Өрісті алысқа тасымалдау	0.29 (0.42)	0.15 (0.36)	w=1390, p=0.361
Дәйекті пайымдау	0.34 (0.48)	0.17 (0.37)	w=1390, p=0.030
Күшейткіш әсері	0.19 (0.22)	0.17 (0.20)	w=1520, p=0.639
Электрмен салыстырғанда магнит өрісі қатынасы	0.21 (0.24)	0.33 (0.23)	w=1950, p=0.033
Қозғалысқа қарсы электр энергиясының қатынасы	0.17 (0.23)	0.17 (0.25)	w=1570, p=0.770
Қозғалысқа қарсы магнит өрісінің қатынасы	0.27(0.19)	0.12 (0.20)	w=1140, p=0.007

Толықтырылған шынайылықтың физика пәнін оқытуға әсері деген сұраққа жауап беру үшін біз параметрлік болжамдарды орындалған кезде тесттер және параметрлік емес баламаларды параметрлік болжамдар орындалмаған кездегі жағдаймен салыстыра бағаладық. Ал, толықтырылған шынайылықның сыныптыстар ішінде өзара білім алмасуға әсері деген сұраққа жауап беру үшін біз оқыту мен қарым-қатынастың мінез-құлқына сапалы талдау жасадық.

Зерттеудің нәтижелері және талқылау

Біздің зерттеу бойынша соңғы деректер жинағы қалыптылықтың параметрлік болжамдарына сәйкес келмеді (әр метрика бойынша

байқау сынағы арқылы сыналған, $p < 0,03$), сондықтан параметрлік емес статистика ғана пайдаланылды. Толықтырылған шынайылық топтарындағы қатысушылардың магнит өрісінің пішіндерін анықтау және сызу, электр және магнит өрістері арасындағы байланысты түсіну және жауап беру қабілеті бойынша толықтырылған шынайылық емес топтармен салыстырғанда (2-кесте) статистикалық тұрғыдан жоғары салыстырмалы оқу жетістіктері болды. Екінші жағынан алғанда, толықтырылған шынайылық тобына жатпайтын топтардың қатысушылары толықтырылған шынайылық топтарымен салыстырғанда магниттік өрістер мен қозғалыс арасындағы байланысты түсіну қабілеті бойынша статистикалық тұрғыдан жоғары салыстырмалы оқу жетістіктеріне ие болды және дәйекті пайымдауларды көрсету ықтималдығы жоғары болды. Негізгі толықтырылған шынайылық құралдарының болуы және толықтырылған шынайылық ақпаратының ұсынылуы қосалқы топтарында негізгі топтар арасындағы статистикалық айырмашылықтарды анықтаған жоқпыз, дегенмен, зерттеу топтары салыстырмалы түрде шағын яғни, 217 оқушы екенін атап өткен жөн, сондықтан біздің талдауымызда іріктеменің үлкенірек бағаламімен қол жеткізуге болатын статистикалық күші жоқ деп айтсақ болады. Зерттеуді талдауда біз толықтырылған шынайылықпен білім беру өкілдіктерінің болуы қатысушылардың оқуы мен ауысуына әсер ететінін анықтадық. Дегенмен, бұл әсерлердің қалай жасалатыны және толықтырылған шынайылық ақпараты қатысушылар арасындағы білім алмасуға қалай делдал болатыны белгісіз.

Толықтырылған шынайылық топтары тезірек аяқталады және ақпаратқа оңай қол жеткізе алады. Толықтырылған шынайылық жағдайындағы қатысушылар әдетте толықтырылған шынайылық емес жағдайдағы қатысушыларға қарағанда әрекетті 37 % жылдам аяқтады. Пайдаланушылар магнит өрісінің пішіндерін бақылай отырып, электр тоғының бағытын бір уақытта бақылай алады, осылайша екі оқу тұжырымдамасының, яғни, магниттік өріс пішіндері және олардың электр және магнитизмге қатынасы ағымдағы әсерін бастан кешіреді. Дегенмен бұл әсер ішінара технологияның жаңалығына немесе пайдаланушыларға көрінетін толықтырылған шынайылық көріністерінің түріне байланысты болуы мүмкін [9]. Ағымдағы зерттеуде біз жаңалықтың әсерін білім беру толықтырылған шынайылық өкілдіктерінің болуынан ажыраттық және білім беру толықтырылған шынайылық көрсетілімдері болмаған кезде оқу жетістіктеріне толықтырылған шынайылық маңызды әсер етпейтінін анықтадық. Толықтырылған шынайылық технологиясының болуы және онымен байланысты жаңалығы оқу білім беру толықтырылған шынайылық өкілдіктеріне қол жеткізе алатын топтарға қарағанда айтарлықтай төмен болды.

Толықтырылған шынайылық көрсетілімдері байланыс пен тапсырманы орындау үшін пайдалы болды, өйткені толықтырылған шынайылық жоқ топтар жүйені түсіну қиынырақ болды және өздерінің бейнелерін жасауға көбірек уақыт жұмсады. Бұл толықтырылған шынайылық ынтымақтастықты жақсарта алатынын көрсетеді. Мұның себебі толықтырылған шынайылық ұсынымдарының жерге қосуды жеңілдетуі болуы мүмкін [10]. Толықтырылған шынайылық екі қатысушы үшін де ортақ ақпараттың қолжетімділігін арттыра алады. Бұл қатысушыларға бар толықтырылған шынайылық өкілдігіне сілтеме жасай отырып, шатасу немесе қызығушылық мәселелерін оңайырақ жеткізуге мүмкіндік береді. Өкілдіктерге сілтеме жасау өз құрдастарын оқытқанда білімдірек қатысушыларға да пайда әкелуі мүмкін, Бұл енжар қатысушылардың көңіл бөле қатысуын арттыруы мүмкін. Бұл толықтырылған шынайылық жүйелері әлеуметтік өзара әрекеттесуді қолдайтынын анықтаған алдыңғы нәтижелерге сәйкес келеді [10].

Қорытынды

Бұл зерттеуде біз физика пәніндегі электромагнетизмнің зертханалық жұмыстарын үйренуге арналған толықтырылған шынайылықтың мобильдік қосымшасын қолдану арқылы сыныптағы оқыту әдістемесі мен ынтымақтастырып оқытуды талдадық. Біз бұл жағдайда толықтырылған шынайылық ынтымақтастық үшін де пайдалы екенін айқын анықтадық. Толықтырылған шынайылық қатысушылары физика ұғымдары туралы көбірек білді, және де визуалды көре алмаған оқушылар мазмұн туралы салыстырмалы азырақ білді, зерттеу мен оқытуда көмекші құралдарды аз пайдаланды және сыныптастарымен салыстырғанда оқуға аз уақыт жұмсады. Жалпы алғанда, толықтырылған шынайылық көріністері уақытты тиімді басқаруды, зертханалық жұмыстарды үйренуді жақсартты, физикалық құбылыстарды үйренуді арттырды. Сондай-ақ, толықтырылған шынайылық сыныптастарымен өзара хабар алмасуға және білімді оңай тасымалдауға көмектесті, сондай-ақ білімі төмен немесе енжар оқушы қатысушылардың үлгерімдерін жақсартты. Толықтырылған шынайылық технологиясы барлық жерде таралып, орта мектеп сыныптарында қолдана бастағандықтан, болашақ зерттеулердің толықтырылған шынайылық технологиясының оқушылардың бірігіп оқуына және оқу процестеріне қалай көмектесетінін немесе зиянын тигізетінін зерттеуді жалғастыру өте маңызды екенін атап айтқан жөн.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Mukhtarkyzy, K., Abildinova, G., & Sayakov, O. The Use of Augmented Reality for Teaching Kazakhstani Students Physics Lessons [Text] // International

Journal of Emerging Technologies in Learning. – 2022. – 17. – 12. – P. 215. – <https://doi.org/10.3991/ijet.v17i12.29501>.

2 **Бауыржан, С., Адамова, А.** Толықтырылған шынайылық технологияларын қолдану негізінде ақпаратты өңдеу және визуализациялау [Text] // Технические науки : Проблемы и решения, Интернаука. – 2021 – Том 1. – 41. – С. 96. – <https://elibrary.ru/item.asp?id=44781123>.

3 **Baygin, M., Yetis, H., Karakose, M., Akin, E.** An Effect Analysis of Industry 4.0 to Higher Education [Text] // 15th International Conference on Information Technology Based Higher Education and Training – Conference Preceedings. – 2016. – 37. – P. 10. – <https://doi.org/10.1109/ITHET.2016.7760744>.

4 **Demartini, C., Benussi, L.** Do Web 4.0 and Industry 4.0 Imply Education X.0? [Text] // IT Professional. – 2017. – 19. – 3. – P. 37. – <https://doi.org/10.1109/MITP.2017.47>.

5 **Kreijns, K., Acker, F. V., Vermeulen, M., Buuren, H. V.** What stimulates teachers to integrate ICT in their pedagogical practices? The use of digital learning materials in education [Text] // Computers in Human Behavior – 2013. – 29. – P. 217. – <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.08.008>.

6 **Dror, I.** Technology enhanced learning: the good, the bad, and the ugly [Text] // Pragmatics Cognition – 2008. – 2(3) – P. 215. – <https://doi.org/10.1075/p&c.16.2.02dro>.

7 **Martin, S., Diaz, G., Sancristobal, E., Gil, R., Castro, M., Peire J.** New technology trends in education: Seven years of forecasts and convergence [Text] // Computers & Education – 2011. – 57(3). – P. 1893. – <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.04.003>.

8 **Bronack, S. C.** The role of immersive media in online education [Text] // Journal of Continuing Higher Education – 2011. – 59(2). – P. 113. – <http://dx.doi.org/10.1080/07377363.2011.583186>.

9 **Milgram, P., Takemura, H., Utsumi, A., Kishino, F.** Augmented reality: a class of displays on the reality - virtuality continuum [Text] // Telemanipulator and Telepresence Technologies. – 1994. – 231 – P. 282. – <https://doi.org/10.1117/12.197321>.

10 **Huba, M., Kozák, Š.** From e-Learning to Industry 4.0 [Text] // International Conference on Emerging eLearning Technologies and Applications – Conference Preceedings IEEE. – 2016. – 17. – P. 103. – <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2017.07.366>.

REFERENCES

1 **Mukhtarkyzy, K., Abildinova, G., & Sayakov, O.** The Use of Augmented Reality for Teaching Kazakhstani Students Physics Lessons [Text] // International Journal of Emerging Technologies in Learning. – 2022. – 17. – 12., – P. 215. – <https://doi.org/10.3991/ijet.v17i12.29501>.

2 **Bauyrzhan, S., Adamova, A.** Tolyktyrylgan shynaiylyk tehnologiyalaryn koldanu negizingegi akparatty ondeu zhane vizualizatsiyalau [Processing and visualization of information based on the use of augmented reality technologies] // Teknicheskie nauki : Problemy i resheniya, Internauka. – 2021 – Volume 1 – 41. – P. 96. – <https://elibrary.ru/item.asp?id=44781123>.

3 **Baygin, M., Yetis, H., Karakose, M., Akin, E.** An Effect Analysis of Industry 4.0 to Higher Education [Text] // 15th International Conference on Information Technology Based Higher Education and Training – Conference Preceedings. – 2016. – 37. – P. 10. – <https://doi.org/10.1109/ITHET.2016.7760744>.

4 **Demartini, C., Benussi, L.** Do Web 4.0 and Industry 4.0 Imply Education X.0? [Text] // IT Professional. – 2017. – 19. – 3. – P. 37. – <https://doi.org/10.1109/MITP.2017.47>.

5 **Kreijns, K., Acker, F. V., Vermeulen, M., Buuren, H. V.,** What stimulates teachers to integrate ICT in their pedagogical practices? The use of digital learning materials in education [Text] // Computers in Human Behavior – 2013. – 29. – P. 217. – <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.08.008>.

6 **Dror, I.** Technology enhanced learning: the good, the bad, and the ugly [Text] // Pragmatics Cognition – 2008. – 2(3) – P. 215. – <https://doi.org/10.1075/p&c.16.2.02dro>.

7 **Martin, S., Diaz, G., Sancristobal, E., Gil, R., Castro, M., Peire J.** New technology trends in education: Seven years of forecasts and convergence [Text] // Computers & Education – 2011. – 57(3). – P. 1893. – <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.04.003>.

8 **Bronack, S. C.** The role of immersive media in online education [Text] // Journal of Continuing Higher Education – 2011. – 59(2). – P. 113. <http://dx.doi.org/10.1080/07377363.2011.583186>.

9 **Milgram, P., Takemura, H., Utsumi, A., Kishino, F.** Augmented reality: a class of displays on the reality - virtuality continuum [Text] // Telemanipulator and Telepresence Technologies. – 1994. – 231 – P. 282. – <https://doi.org/10.1117/12.197321>.

10 **Huba, M., Kozák, Š.** From e-Learning to Industry 4.0 [Text] // International Conference on Emerging eLearning Technologies and Applications – Conference Preceedings IEEE. – 2016. – 17. – P. 103. – <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2017.07.366>.

Материал 04.09.23 баспаға түсті.

*Б. С. Арымбеков¹, К. М. Туреханова²

^{1,2}Казахский национальный университет имени аль-Фараби,

Республика Казахстан, г. Алматы.

Материал поступил в редакцию 04.09.23.

МЕТОДОЛОГИЯ ПРИМЕНЕНИЯ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ В ЛАБОРАТОРНЫХ РАБОТАХ ПО ФИЗИКЕ

В данной статье представлены материалы исследования, разработанные в рамках докторской диссертации «Методика использования интерактивной визуализации через дополненную реальность в обучении физике» и для обучения физике. Поскольку такие понятия, как электричество, магнетизм и звук, невозможно увидеть невооруженным глазом, школьникам будет очень трудно изучать физику. Новые технологии, такие как дополненная реальность, могут положительно изменить образование, сделав сложные физические концепции более наглядными и доступными для начинающих. Мы представляем систему приложений на основе дополненной реальности, в которой мы визуализируем невидимые электромагнитные явления в аудиоколонках и демонстрируем преимущества технологии дополненной реальности с использованием как количественных, так и качественных методов. В частности, мы критически оцениваем обучение и совместную учебную деятельность с использованием дополненной реальности. Наши результаты показывают, что, хотя дополненная реальность обычно обеспечивает эффект новизны, визуализация дополненной реальности в специальном образовании может быть очень полезной для обучения. Мы обсудим эти эффекты, а также выявим факторы, положительно влияющие на совместное (интерактивное) обучение студентов с дополненной реальностью.

Ключевые слова: дополненная реальность, физика, образование, педагогика, электромагнетизм.

*B. S. Arymbekov¹, K. M. Turekhanova²

^{1,2}Al-Farabi Kazakh National University,

Republic of Kazakhstan, Almaty.

Material received on 04.09.23.

METHODOLOGY OF APPLICATION OF AUGMENTED REALITY IN PHYSICS LABORATORY EXPERIMENTS

This article presents research materials developed within the framework of the doctoral dissertation «Methodology of using interactive visualization through augmented reality in teaching physics» and for teaching physics. Since concepts such as electricity, magnetism and sound cannot be seen with the naked eye, students will find it very difficult to learn physics. Emerging technologies such as augmented reality can positively transform education by making complex physics concepts more visible and accessible to beginners. We present an augmented reality-based application system where we visualize invisible electromagnetic phenomena in audio speakers and demonstrate the benefits of augmented reality technology using both quantitative and qualitative methods. In particular, we critically measure learning and collaborative learning activities using augmented reality. Our results show that while augmented reality generally provides a novelty effect, augmented reality visualizations in special education can be very useful for learning. They helped students to learn the content concept of space and structural relationships. We discuss these effects, as well as identify factors that positively influence students' collaborative learning with augmented reality.

Keywords: augmented reality, physics, education, pedagogy, electromagnetism.

FTAMP 14.35.01

<https://doi.org/10.48081/TLEP1556>

***Г. Қ. Нуркенова¹, Р. Б. Маженова², Я. Данек³,
Д. С. Асакаева⁴, Р. М. Айтжанова⁵**

^{1,2,5}Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.;

³Я. А. Коменский атындағы университет,
Словакия, Трнава қ.;

⁴«Bolashaq» академиясы,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.
e-mail: *gulnur24.10.84@mail.ru

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚАЗІРГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақалада болашақ педагог-психологтарды даярлау процесінде қазіргі технологияларды жүзеге асыру мәселесі кәсіби білім берудің маңызды бір стратегиялық бағыттарының бірі ретінде қарастырылған. Болашақ педагог-психологтардың білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыру бойынша ғалымдардың еңбектеріне ғылыми-теориялық тұрғыдан шолу жасалған. «Дайындық», «кәсіби дайындық», «педагог-психологтың кәсіби дайындығы», «кәсіби құзыреттілік» ұғымдары нақтыланған. Болашақ педагог-психологтың педагогикалық қызметке дайындық құрылымдары қарастырылып, сондай-ақ инновациялық қызметке дайындығының құрамдас бөліктері талданған. Зерттеуде қазіргі технологиялар ретінде цифрлық технологиялар басшылыққа алынған. Осыған орай цифрлық технологиялар туралы жалпы түсінік беріліп, білім берудегі маңызы айқындалған. Авторлар цифрлық технологияларды көрнекілікті қамтамасыз ететін электрондық жүйелерді пайдалануға негізделген оқу процесін ұйымдастырудың инновациялық тәсілі ретінде қарастырады. Оқыту сапасын сақтау және арттыру үшін, студенттің оқудағы олқылықтарды уақтылы жоюы үшін, педагог пен білім алушының өзара іс-әрекетін қамтамасыз ету үшін цифрлық білім беру технологияларын белсенді түрде енгізу қажеттілігі туралы айтылады. Студенттерді даярлаудағы

цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері айқындалған. Болашақ педагог-психологтардың білім берудің аталған технологияларын іске асыруға дайындығының өлшемдері мен көрсеткіштері зерделенген. Бүгінгі таңда жоғарғы мектептің оқу процесінде цифрлық технологиялардың жүзеге асырылу жағдайын анықтау мақсатында студенттерден алынған сауалнаманың нәтижелеріне талдау жасалған. Алынған нәтижелердің негізінде қорытынды жасалып, ұсыныстар берілген.

Кілтті сөздер: болашақ педагог-психологтар, дайындық, кәсіби дайындық, қазіргі технологиялар, цифрлық технологиялар, даярлау процесі.

Кіріспе

Қазіргі қоғамның әлеуметтік-экономикалық даму қарқынына байланысты барлық салаларда түбегейлі өзгерістер болып жатыр. Осы болып жатқан өзгерістер еңбек нарығында жоғары оқу орындары түлектерінің бәсекеге қабілеттілігі мен кәсіби құзыреттілігін арттыруды талап етеді. Сол себепті бүгін де болашақ педагог-психологтардың кәсіби даярлық деңгейі мәселесіне үлкен мән беріліп отыр. Қазіргі заман бұл технология заманы болғандықтан, болашақ педагог-психологтардың кәсіби даярлығында қазіргі технологиялар бойынша тек теориялық ғана емес, сонымен қатар тәжірибелік тұрғыдан дайындық деңгейі жоғары болуы бұл аса маңызды талаптардың бірі болмақ. Ендеше білім беру процесінің технологиялылығының маңызды белгісі қоғамның білім беруге деген артып келе жатқан әлеуметтік тапсырысын жүзеге асыру болып табылады. Сондықтан болашақ педагог-психологтарды даярлау процесінде қазіргі технологияларды жүзеге асыру кәсіби білім берудің маңызды бір стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады.

Осыдан қазіргі қоғамның даму жағдайында білім беру мекемелерінің педагог-психолог кадрларын неғұрлым сапалы даярлаудың жаңа модельдерін әзірлеудің объективті қажеттілігі туындауда. Болашақ педагог-психологтарды кәсіби даярлау процесін жетілдірудің пәрменді құралдарының бірі білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру міндеттерін шешуге мүмкіндік беретін қазіргі технологияларды пайдалану болып табылады. Ендеше жоғары мектептің оқыту процесінде білім берудің қазіргі технологияларының кең спектрін басшылыққа алу керек.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау болашақ педагог-психологтарды қазіргі білім беру технологияларын қолдануға дайындығын инновациялық тәсіл арқылы қалыптастыруға арналған арнайы ғылыми

зерттеулердің жеткіліксіз екенін көрсетеді. Демек болашақ педагог-психологтарды білім берудің қазіргі технологияларын қолдануға мақсатты түрде дайындау бойынша жарияланған жұмыстардың жеткіліксіз болуы таңдалған мәселенің өзектілігін және оны ғылыми дамыту қажеттілігін растайды.

Материалдар мен әдістер

Болашақ педагог-психологтардың білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыру оларды кәсіби даярлау процесінде іске асады. Болашақ педагогикалық сала мамандарының кәсіби даярлық мәселесін алыс және жақын шет елдік ғалымдар О. Рудой, К. М. Дурай-Новакова, М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, К. Е. Зискин, Е. А. Карабутова, Р. А. Низамов, Ю. В. Кищенко, Ю. Ю. Онищенко, В. Ю. Стрункина, Е. В. Абазовик, Р. Александер, П. Барлоу, Б. Барт, Дж. Грэхем, К. Зайкнер, М. Ирот, С. Кейпл, Дж. Линч, Т. Моррис, Д. Харгривз және елімізде Ш. А. Абенова, В. А. Омарова, М. Ильясова, Абильдина С. К., Сарсекева Ж. Е. т.б. қарастырған. Білім беру кеңістігіндегі қазіргі технологиялар мәселесімен шетелдік ғалымдардан М. И. Максеенко, Л. В. Шмелькова, Е. Л. Вартанова, С. С. Смирнов, А. Марей, Л. В. Орлова, А. Ю. Уваров, В. И. Блинов, Е. Ю. Есенина, И. С. Сергеев, О. Реджепова, Ш. Аннаева қарастырса, ал қазақстандық ғалымдардан, Г. Е. Санай, М. Г. Соколова, М. М. Жанпеисова, Г. М. Кусаинов, А. Е. Берикханова және т.б. атап өтуге болады.

Кәсіби даярлау түсінігіне сүйену адамды еңбек қызметінің белгілі бір саласына дайындау процесінде оған қол жеткізудің мүмкін деңгейін анықтауға, сондай-ақ белгілі бір студенттің кәсіби дайындық деңгейін анықтауға және бағалауға көмектеседі. Зерттеулерді талдау бұл ұғымды анықтаудағы бірегейліктің жоқ екенін көрсетті (Е. П. Белозерцев, К. М. Дурай-Новакова, М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, Л. В. Кондрашова, Н. Д. Левитов, В. А. Сластиenin және т. б.). Ғылыми әдебиеттерде кәсіби дайындық құбылысын сипаттайтын көптеген терминдер бар: «дайындық»; «кәсіби дайындық»; «педагог-психологтың кәсіби дайындығы»; «кәсіби құзыреттілік». Осыған байланысты студенттердің кәсіби қызметке дайындығын сипаттауда қандай ұғымдар анықтайтынын нақтылау қажет [1].

Қазіргі заманғы педагогика мен психологиядағы «дайындық» ұғымы адамның іс-әрекетті сәтті орындау үшін қажетті білім, білік, дағдылармен қарулануы; оның іс-әрекетке жарамдылығын анықтайтын жеке қасиеттердің синтезі ретінде; жеке тұлғаның тұтас көрінісі ретінде; элементтердің тұтас динамикалық жүйесі ретінде айқындалады. Жеке қасиеттердің бұл синтезі мыналарды қамтиды: белсенділікке оң көзқарас, тұрақты зияткерлік сезімдер, қолайлы психикалық күй, тиісті саладағы белгілі бір білім, білік,

дағдылар қоры, белгілі бір іс-әрекетке қабілеттілік. «Кәсіби дайындық» жұмысқа деген оң көзқарасты, жұмысқа практикалық дайындықты, өзара әрекеттесу мақсатына жетуге ұмтылуды, өз қызметін және өзін субъект ретінде бағалауды қамтиды.

Кәсіби дайындықты, біздің жағдайда, кәсіби оқу орнын бітірушіні кәсіби білім берудің нәтижесі болып табылатын тұлғаның интегративті сапасы ретінде анықтауға болады.

Педагогикалық әдебиеттерде «кәсіби дайындық» деп белгілі бір кәсіпте табысты жұмыс істеу мүмкіндігін қамтамасыз ететін арнайы білімдердің, дағдылардың, қасиеттердің, еңбек тәжірибесінің және мінез-құлық нормаларының жиынтығы түсініледі [2]. Кәсіптік даярлық-білім алушылардың белгілі бір жұмысты орындау үшін қажетті дағдыларды жеделдетіп игеруін көздейтін кәсіптік оқыту жүйесі [3].

Л. Г. Семушинаның пікірінше, «кәсіби дайындықтың мазмұны мыналарды қамтиды: білім мен дағдыларды игеруге негізделген кәсіби тапсырманы белсенді орындауға деген ұмтылыс және өз әрекеттері үшін әлеуметтік жауапкершілікті сезіну» [4].

Педагогтың кәсіби дайындығы – бұл кәсіби-педагогикалық білім беру стандарттарын меңгеруді қамтитын педагогтың кәсіби шеберлік деңгейі.

Педагогикалық қызметке дайындық құрылымына ғалымдар мыналарды жатқызады:

1. Мотивациялық-құндылық компоненті: – мінез-құлықтың басым мотивтерінің жиынтығы (В. А. Сластиenin);

– еңбектің әлеуметтік маңыздылығын түсіну, тұрақты өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі тәрбиелеуге қалыптасқан көзқарас (Л. И. Рувинский);

– субъектінің жалпы педагогикалық қызметке немесе жеке кәсіби функцияларды орындауға эмоционалды-оң көзқарасы (Л. М. Пенькова).

2. Операциялық компонент:

– педагогикалық қызметтің нақты бағытын жүргізуге дайындық (Л. Т. Ахтарева);

– педагогика ғылымы ұғымдарында өзінің күнделікті іс-әрекетін түсіну қабілеті (В. А. Сластиenin).

3. Когнитивті компонент:

– педагогикалық қызметтің ерекшеліктері мен функциялары туралы хабардар болу, оны орындауға маман дайын болуы керек (Н. В. Кузьмина);

– өз қызметін көрсете және болжай білу (О. Г. Гомерики) [5].

Академик В. С. Лазаревтің анықтамасы бойынша болашақ педагогтың инновациялық қызметке дайындығының құрамдас бөліктері:

– осы қызметке мотивінің болуы;

– мектептегі білім беру нәтижелеріне қойылатын заманауи талаптар, білім берудің инновациялық модельдері мен технологиялары туралы білім кешені;

– педагогикалық инноватика саласындағы құзыреттілік [6].

Ал енді осы педагогтың кәсіби дайындығына берілген көптеген анықтамаларға сәйкес, педагог-психологтың кәсіби даярлығына көшейік. Педагог-психолог бұл да педагог, тек ол білім беру ұйымының психологиялық қызметі шеңберінде білім алушылардың психологиялық денсаулығын сақтауға, білім беру ұйымында қолайлы әлеуметтік-психологиялық климат құруға және білім беру процесіне қатысушыларға психологиялық қолдау көрсетуге бағытталған қызметті жүзеге асыратын маман. Басқаша айтқанда, педагог-психологтың кәсіби қызметі оқушылардың толыққанды психикалық және жеке-жеке дамуына ықпал етуге бағытталған.

Сонымен ғалым педагогтардың еңбектерін зерделей келе, жастардың толыққанды психикалық және жан-жақты дамыған тұлға болып жетілуі, біз даярлайтын педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігіне байланысты екенін айтқымыз келеді. Сол себепті болашақ педагог-психологтардың маман ретінде қалыптасу процесіне аса мән берген абзал. Ал бүгін болашақ маманның кәсіби құзыретті болып қалыптасуы кәсіби даярлауда қолданылатын заманауи технологиялармен анықталады. Сол заманауи технологиялардың бірі ретінде біз өзіміздің зерттеуімізде цифрлық технологияларды басшылыққа алдық.

Цифрлық білім беру технологиялары-көрнекілікті қамтамасыз ететін электрондық жүйелерді пайдалануға негізделген оқу процесін ұйымдастырудың инновациялық тәсілі. Цифрлық технологияларды қолданудың мақсаты оқу процесінің сапасын, тиімділігін арттыру, сондай-ақ студенттерді табысты әлеуметтендіру болып табылады [7].

Білім беру жүйесіндегі цифрлық технологиялардың даму себептерінің ішінде көптеген зерттеушілер аудиториялық жүктеменің төмендеуін және өзіндік жұмыс үлесінің артуын атап көрсетеді. Сондықтан, оқыту сапасын сақтау және арттыру үшін студенттің оқудағы олқылықтарды уақтылы жою үшін педагог пен білім алушының өзара іс-әрекетін қамтамасыз ететін цифрлық білім беру технологиялары белсенді түрде енгізу қажет [8].

Студенттерді даярлауда цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері арасында:

- тапсырмаларды орындау және материалдарды зерделеу ұтқырлығын арттыру;
- студенттердің ынтасын арттыру;
- оқу процесін даралау;

– материалдардың көрінуін арттыру;

– оқытушымен жедел кері байланысты жүзеге асыру;

– студенттердің тапсырмадан өткеннен кейін бірден нәтижелерге қол жеткізуін қамтамасыз ету [9]. Цифрлық технологиялар қоғам өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады, сондықтан ғалымдар атап өткендей, олар оқу процесіне оңай енеді, өйткені студенттер өз өмірлерінде әртүрлі электронды құралдарды қолдануға дағдыланған және бұл олардың әртүрлі электронды құралдармен жұмыс істеуін жеңілдетеді және ақпаратты оңай қабылдауға және материалдарды игеруге мүмкіндік береді. Цифрлық технологиялар оқыту процесін саралауға, оны әрбір жеке студенттің қажеттіліктеріне сәйкес құруға, дайындық деңгейіне сәйкес тапсырмалар беруге және осылайша оқу сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Цифрлық құралдарды қолдану студенттің білім беру процесінің белсенді субъектісіне айналуына жағдай жасауға ықпал етеді. Пассивті қабылдаудан ол белсенді әрекеттерге ауысады және тапсырмаларды орындауға қосылады [10].

Сонымен болашақ педагог-психологтардың білім берудің осы технологияларын іске асыруға дайындығының өлшемдері мен көрсеткіштерін айқындау кезінде біз келесілерді негізге алдық:

- болашақ педагог-психологтардың инновациялық технологияларды қолдануға дайындығы құрылымының интегративті сипаты (құрылымдық компоненттердің болуы);
- болашақ педагог-психологтардың білім берудің қазіргі заманғы технологияларын іске асыруға дайындығының көрінісінің тұрақтылығы;
- бағыт (кәсіби педагогикалық қызметте жұмыс істеуі).

Біз өзіміздің зерттеуімізде болашақ педагог-психологтардың білім берудің цифрлық технологияларын іске асыруға дайындығының келесі компоненттерін басшылыққа алдық: мотивациялық, теориялық және практикалық дайындықты қамтиды:

- мотивациялық (педагогикалық қызметтің құндылықтарын саналы түрде қабылдау, білім берудің қазіргі заманғы технологияларын қолдана отырып, болашақ кәсіби қызметті орындаудың тиімділігін қамтамасыз ететін мотивтердің басым болуы);
- теориялық (кәсіби қызметте қажетті психологиялық-педагогикалық білімнің болуы; ойлау икемділігі, еңбек нәтижелері үшін жауапкершілік сезімі);
- практикалық (кәсіби қызметтің негізгі түрлерін орындау және білім берудің қазіргі технологияларын қолдана отырып, педагогикалық міндеттердің оңтайлы шешімдерін таңдау мүмкіндігі)

Нәтижелер мен талқылау

Бүгінгі таңда жоғарғы мектептің оқу процесінде цифрлық технологиялардың жүзеге асырылу жағдайын болашақ педагог-психологтардан сауалнама алу арқылы анықтап көрдік. Сауалнамаға аймағымыздың жоғары мектептерінің болашақ-педагог психологтары қатысты. Өткізілген сауалнаманың нәтижесі студенттердің пікірі негізінде шығарылды.

Оқу процесінде қазіргі технологиялардың қаншалықты жиі қолданылатындықтарын анықтау бойынша 20 % жиі десе, 50 % кейде деген жауап нұсқасын таңдаған, ал қалған 30 % – қолданылмайды деген пікірді ұстанды (1-сурет).

Сурет 1 – Оқу процесінде қазіргі технологиялардың қаншалықты жиі қолданылатындықтарын анықтау (Дереккөз: құрастырушы авторлардың өзі)

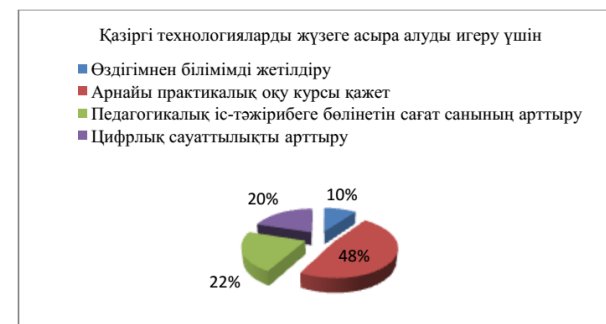
Сауалнама соңында өткізілген әңгіме әдісінен студенттердің пікірі бойынша оқытушылардың басым көпшілігі әлі де дәстүрлі технологиялардың жақтастары екендігі мәлім болды, сол себепті де басым көпшілігі қазіргі технологияларды қолдануды қажетсінбейді, оның тиімділігін сезінбейді. Сол себепті де қолдануды жөн көрмейді екен. Дәл осы оқытушылар секілді студенттердің де пікірі негізінен екі жақты екені байқалды. Кейбір студенттер де дәстүрлі оқыту технологиясын тиімді көретіндіктерін жасырмады. Олар оған дәлел ретінде өз кезегінде қазіргі технологиялардың кем тұстарын алға тартты. Сауалнамадан алынған нәтижелерден қазіргі технологияларды оқу процесінде тиімді қолданатын оқытушылардың бар екендігіне анықталды.

Кәсіби дайындық барысында білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыруға қатынасын анықтау бойынша респонденттердің 38 % маңызды деген жауап нұсқасын таңдаса, ал 32 % маңызды емес; респонденттердің 30 % бейтарап жауап нұсқасын таңдаған (2-сурет).

Сурет 2 – Кәсіби дайындық барысында білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыруға қатынасы (Дереккөз: құрастырушы авторлардың өзі)

Қазіргі технологияларды жүзеге асыра алуды игеру үшін респонденттердің 10 % өздігімен білімді жетілдіру қажет деді, 48 % қазіргі технологияларды іске асыруға дайындықты қалыптастыратын арнайы практикалық оқу курсы қажет, 22 % педагогикалық іс-тәжірибеге бөлінетін сағат саны көп болу керек, 20 % цифрлық сауаттылығымды арттыру керек деген ойды ұстанды (3-сурет).

Сурет 3 – Респонденттердің қазіргі технологияларды жүзеге асыра алулары үшін қажет деген ой-пікірлері

Сауалнама нәтижелерінен көріп отырғанымыздай бүгінгі күні қазіргі технологиялардың жүзеге асырылу жағдайы жеткіліксіз. Демек, болашақ педагог-психологтардың білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыру мәселесін қолға алу қажет. Ал ол жоғарыда біз атап өткен мотивациялық, теориялық және практикалық компоненттерді басшылыққа алу негізінде іске асыруды ұсынамыз. Болашақ педагог-психологтар алдымен қазіргі технологиялардың

тиімділігін түсініп, оларда оны игеруге деген мотивтерінің болуы қажет. Сол мотивтердің негізінде олар теориялық білімдерін тереңдетіп, одан алған білімдерін тәжірибемен ұштастырып жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыруға қол жеткізеді. Ендеше болашақ педагог-психологтардың білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастырудың бірден бір шарты ол осы аталған компоненттердің бірлікте жүзеге асырылуы болып табылады.

Қорытынды

Болашақ педагог-психологтардың білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастырудың маңыздылығы ҚР «Педагог» кәсіптік стандарты мен педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларындағы міндеттерге байланысты артады.

Жүргізілген сауалнама нәтижесі бүгінгі таңда қазіргі технологиялардың оқу процесінде жүзеге асуы жеткілікті емес екендігін байқатты. Бұл дегеніміз болашақ педагог-психологтардың келешекте де өздері жеткілікті деңгейде қолдануға дайын болмауына әкелуі мүмкін болатын факторлардың бірі. Демек білім беру кеңістігінде қазіргі технологиялардың тиімділігін түсінбеу, оны қолдануға деген мотивтің болмауына әкелуі әбден мүмкін. Сондықтан студенттерге білім берудің қазіргі технологияларын жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыру үшін олардың алдымен маңызын түсіндіріп, қызығушылықтарын арттырудан бастау керек деп ойлаймыз. Студенттердің теориядан алған білімдерін тәжірибедегі арнайы білік дағдысымен ұштастыратын практикалық курс енгізумен жүзеге асыруды ұсынамыз. Ол курстың негізгі ерекшелігі теориямен тәжірибе қатар жүреді, яғни әр технологияға арналған тақырып сол технологияның өзі арқылы іске асырылуында болып табылады. Сондай-ақ студенттер алған білімдерін педагогикалық тәжірибеде жетілдіру үшін бағдарламаларға арнайы осы мәселеге көңіл бөлуді көздеуді басшылыққа алу қажет деп ойлаймыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Абильдина, С. К., Сарсекеева, Ж. Е.** Профессиональная подготовка будущего учителя в системе высшего образования РК [Текст] // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 12 (6). – С. 1114–1116.

2 **Блинов, В. И.** Образовательный процесс в профессиональном образовании : учебное пособие для вузов [Текст]. – М. : Издательство Юрайт, 2018. – 314 с.

3 **Маркова, С. М., Наркозиев, А. К.** Методика исследования содержания профессионального образования [Текст] // Вестник Мининского университета. – 2019. – № 1 (7). – С. 2–3.

4 **Семущина, Л. Г.** Взаимосвязь содержания образования и современных технологий обучения [Текст] // Среднее профессиональное образование. – 2002. – № 3. – С. 14–16.

5 **Зайцев, В. С.** Современные педагогические технологии : учебное пособие [Текст]. – Челябинск : ЧГПУ, 2012. – 411 с.

6 **Вишневская, Г. В.** Технологический подход в педагогическом процессе высшей профессиональной школы [Текст] // Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В. Г. Белинского. – 2008. – № 6 (10). – С. 235–239.

7 **Блинов, В. И., Есенина, Е. Ю., Сергеев, И. С.** Цифровая дидактика профессионального образования и обучения (ключевые тезисы) [Текст] // Среднее профессиональное образование. – 2019. – № 3. – С. 3–8.

8 **Мальцева, С. М., Ваганова, О. И., Алешугина, Е. А.** Технология разработки электронного учебно-методического комплекса по дисциплине «Педагогические технологии» [Текст] // Инновации в образовании. – 2019. № 6. – С. 103–109.

9 **Рыбцова, Л. Л.** Современные образовательные технологии : учебное пособие для бакалавриата и магистратуры [Текст] – М. : Издательство Юрайт, 2018. – 90 с.

10 **Klinkov, G. T.** Technological and profiling education at universities : active methods [Text] // American Journal of Pedagogy and Education. – 2014. – № 2 (4). – P. 7–15.

REFERENCES

1 **Abildina, S. K., Sarsekeeva, J. E.** Professionalnaia podgotovka býdyego ýchitelia v sisteme vysshego obrazovaniia RK [Professional training of future teachers in the higher education system of the Republic of Kazakhstan] [Text] // In International Journal of Applied and Fundamental Research. – 2015. – № 12 (6). – P. 1114 – 1116.

2 **Blinov, V. I.** Obrazovatelnyĭ protsess v professionalnom obrazovanii : ýchebnoe posobie dlia výzov [The educational process in vocational education : a textbook for universities] [Text]. – Moscow : Yurayt Publishing House, 2018. – 314 p.

3 **Markova, S. M., Narkoziev, A. K.** Metodika issledovaniia soderjaniia professionalnogo obrazovaniia [Methodology of the study of the content of

vocational education] [Text] // In Bulletin of Mininsky University. – 2019. – № 1 (7). – P. 2–3.

4 **Semýshina, L. G.** Vzaimosv'яз soderzhan'ia obrazovani'a i sovremennykh tehnologii obýchen'ia [The relationship between the content of education and modern learning technologies] [Text] // In Secondary vocational education. – 2002. – № 3. – P. 14–167.

5 **Zaitsev, V. S.** Sovremennyye pedagogicheskiye tehnologii : úchebnoe posobie [Modern pedagogical technologies : a textbook] [Text]. – Chelyabinsk : ChSPU, 2012. – 411 p.

6 **Vishnevskaya, G. V.** Tehnologicheskiy podhod v pedagogicheskom protsesse vysshej professionalnoi shkoly [Technological approach in the pedagogical process of higher professional school] [Text] // In News of the Penza State Pedagogical University named after V.G. Belinsky. – 2008. – № 6 (10). – P. 235–239.

7 **Blinov, V. I., Esenina E. Iý., Sergeev, I. S.** Tsifrovaya didaktika professionalnogo obrazovani'a i obýchen'ia (klýchevye tezisy) [Digital didactics of vocational education and training (key theses)] [Text] // In Secondary vocational education. – 2019. № 3. – P. 3–8.

8 **Maltseva, S. M., Vaganova, O. I., Aleshýgina, E. A.** Tehnologiya razrabotki elektronnoy úchebno-metodicheskoy kompleksa po distsipline «Pedagogicheskiye tehnologii» [Technology of development of an electronic educational and methodical complex on the discipline «Pedagogical technologies»] [Text] // In Innovations in education. – 2019. – № 6. – P. 103–109.

9 **Rybtsova, L. L.** Sovremennyye obrazovatelnyye tehnologii : úchebnoe posobie dlia bakalavriata i magistratýry [Modern educational technologies : a textbook for undergraduate and graduate studies] [Text]. – Moscow : Yurayt Publishing House, 2018. – 90 p.

10 **Klinkov G. T.** Technological and profiling education at universities : active methods [Text] // In American Journal of Pedagogy and Education. – 2014. – № 2 (4). P. 7–15.

Материал 04.09.23 баспаға түсті.

*Г. Қ. Нуркенова¹, Р. Б. Маженова², Я. Данек³, Д. С. Асакаева⁴, Р. М. Айтжанова⁵

^{1,2,5}Карагандинский университет имени Е. А. Букетова,

Республика Казахстан, г. Караганда;

³Университет имени Я. А. Коменского,

Словакия, г. Трнава;

⁴Академия Bolashaq,

Республика Казахстан, г. Караганда.

Материал поступил в редакцию 04.09.23.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ К РЕАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассматривается проблема реализации современных технологий в процессе подготовки будущих педагогов-психологов как одно из важнейших стратегических направлений профессионального образования. Проведен научно-теоретический обзор работ ученых по формированию готовности будущих педагогов-психологов к реализации современных образовательных технологий. Уточнены понятия «готовность», «профессиональная подготовка», «профессиональная подготовка педагога-психолога», «профессиональная компетентность». Рассмотрены структуры подготовки будущего педагога-психолога к педагогической деятельности, а также проанализированы составляющие готовности к инновационной деятельности. В исследовании в качестве современных технологий использовались цифровые технологии. В этой связи дано общее представление о цифровых технологиях и определено их значение в образовании. Авторы рассматривают цифровые технологии как инновационный способ организации учебного процесса, основанный на использовании электронных систем, обеспечивающих наглядность. Речь идет о необходимости активного внедрения цифровых образовательных технологий для сохранения и повышения качества обучения, своевременного устранения учащимися пробелов в обучении, обеспечения взаимодействия педагога и обучающегося. Определены возможности цифровых технологий в подготовке студентов. Изучены критерии и показатели готовности будущих педагогов-психологов к реализации указанных образовательных технологий.

На сегодняшний день проведен анализ результатов анкетирования студентов с целью выявления условий реализации цифровых технологий в учебном процессе высшей школы. На основании полученных результатов сделаны выводы и даны рекомендации.

Ключевые слова: будущие педагоги-психологи, подготовка, профессиональная подготовка, современные технологии, цифровые технологии, процесс подготовки.

*G. K. Nurkenova¹, R. B. Mazhenova², Ia. Danek³, D. S. Asakaeva⁴,

R. M. Aitzhanova⁵

^{1,2,5}E. A. Buketov Karaganda University,
Republic of Kazakhstan, Karaganda;

³J. A. Comenius University,
Slovakia, Trnava;

⁴«Bolashaq» Academy,
Republic of Kazakhstan, Karaganda.

Material received on 04.09.23.

FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS-PSYCHOLOGISTS FOR THE IMPLEMENTATION OF MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

The article deals with the problem of the implementation of modern technologies in the process of training future teachers-psychologists as one of the most important strategic directions of professional education. A scientific and theoretical review of the work of scientists on the formation of the readiness of future teachers-psychologists for the implementation of modern educational technologies is carried out. The concepts of «readiness», «professional training», «professional training of a teacher-psychologist», «professional competence» have been clarified. The structures of preparation of the future teacher-psychologist for pedagogical activity are considered, as well as the components of readiness for innovative activity are analyzed. In the study, digital technologies were used as modern technologies. In this regard, a general idea of digital technologies is given and their importance in education is determined. The authors consider digital technologies as an innovative way of organizing the educational process based on the use of electronic systems that provide visibility. We are talking about the need for the active introduction of digital educational technologies to preserve and improve

the quality of education, timely elimination of learning gaps by students, ensuring interaction between the teacher and the student. The possibilities of digital technologies in the preparation of students are determined. The criteria and indicators of readiness of future teachers-psychologists for the implementation of these educational technologies are studied. To date, the analysis of the results of the survey of students has been carried out in order to identify the conditions for the implementation of digital technologies in the educational process of higher education. Based on the results obtained, conclusions are drawn and recommendations are given.

Keywords: future teachers-psychologists, training, professional training, modern technologies, digital technologies, the preparation process.

ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ

SRSTI 14.35.09

<https://doi.org/10.48081/JNFS7754>***B. G. Abzhekenova¹, A. K. Meirbekov²**¹Korkyt ata Kyzylorda University,
Republic of Kazakhstan, Kyzylorda;²Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Republic of Kazakhstan, Turkestan
e-mail: *nur_bakonti@mail.ru**REASONS OF DEMOTIVATION AND ITS SOLUTIONS
IN A PROCESS OF EFL TEACHING**

This article is dedicated to identifying the influencing factors of demotivation in the process of EFL (English as a Foreign Language) teaching. We understand that motivation is crucial in education because, without motivation, students' interest in studying can be lost. For this reason, we attempted to uncover the effects of motivation and the factors of demotivation that could lead to a lower level of education quality. The reason for choosing this topic was that students begin the process of English learning with motivation and active participation in lessons. However, by the end of the academic process, we observed that students' interest had waned, resulting in lower educational quality, which in turn contributed to demotivation. In this case, the goal of this study is to clarify the influencing factors behind demotivation and to offer solutions for them. To conduct our research, we used a case study method, which helped us identify the reasons for demotivation, and interviews, which helped us consider solutions for this issue. We also conducted an in-depth literature review, which helped us discover all the information relevant to this study. By the end of this research, we were able to identify solutions to reduce student demotivation by addressing the factors of demotivation in the EFL learning process. We have also suggested ICT (Information and Communication Technology) applications and methods for EFL teaching that increase student motivation. We believe that this work will be beneficial for both learners and teachers who encounter issues related to motivation.

Also, we believe that gathering factors related to student demotivation will be beneficial for teachers in avoiding them and striving to make the educational process more effective.

Keywords: demotivation reasons, EFL teaching, higher education, student, English.

Introduction

The educational process is dynamic, often requiring teachers to make unexpected decisions in response to various situations. Therefore, it's crucial for us to pay close attention to potential scenarios that may arise. This is because all our decisions are aimed at creating a beneficial and high-quality teaching atmosphere. Additionally, we are responsible for imparting the knowledge we teach to our learners. However, while we strive to resolve all cases correctly, we encounter situations that we cannot resolve in the expected manner. One of these issues is the DEMOTIVATION of students, which leads to a loss of interest, decreased activity, and a lack of motivation to engage in learning activities. All the causes stemming from these reasons contribute to the foundation of lower educational quality.

Demotivation factors are widespread concerns among L2 teachers because they can lead to numerous problems in the educational process. This topic has also been of great significance to scholars in the field of English language learning. Why is this the case, and how can we address it?

We know that teacher's role is important in educational process but teachers can not reach any success without activeness of learners in teaching process, and all process held by both teachers and students motivations that lead them to do something by their desire, needs.

What motivated me to undertake this study?

The reason for conducting this study was the decrease in students' activity during the educational process, because it was noted that students begin with great interest at the beginning of the academic year, but at a certain stage of the educational process we noticed that students were demotivated. This circumstance is the one of the influencing factor in the decline in the quality of Education. In this regard, we have started to propose by studying the influencing factors and exploring the key ways.

Motivation is wide-spread topic all scientific and developed working areas, that without motivation we can not do anything. Because it is influential force that help us to do something. In this case, motivation is also important in the EFL teaching process because students' motivation can sometimes turn into demotivation at a certain stage of the educational process due to a lack of interest

in learning the language. We identified this transformation through the academic performance of learners.

We have gone through a lot of scientific works of scholars belonged to this area. Researchers Zoltan Dornyei and Tim Murphey notes that teachers recognize that motivation is co-regulated by all students in the classroom. This is because they understand how one highly motivated student can have a positive impact on classroom performance, and one demotivated student can have the opposite effect. Due to the interpersonal processes of group dynamics, one group affects another, efficiency decreases, as a result of which the quality of the educational process is destroyed [1]. From this we understood that students motivation is key point of educational process that influence quality of learning process. And also explains that everyone is responsible for educational process's quality.

On this regard, Hamid Tohidi and Mohammad Mehdi Jabbari states definition of motivation following «Powering people to reach high levels of performance and overcoming barriers in order to change and also motivation is the driver of leadership, control and persistence in human being behavior» [2]. Given definition explains that being have own desires to do something leads to be motivated person. But in some cases, situations can undermine our motivation and lead to demotivation. Continuing this opinion scholar Zoltan Dornyei defines that demotivation as pecific external forces that reduce or decrease the motivation basis of a behavior intention or an ongoing action. Demotivation, directly or indirectly brings about a negative influence as it reduces and slows down the learning process of the learner resulting in a negative effect on the learning process [3]. We know that even have well-developed methodological ability of teachers, but if we can not create great influential learning atmosphere, learners may have low results, it will be reason of being have demotivated students.

Based on the explanations of demotivation in the educational process, we established specific goals for our research and aimed to present the results as suggestions for improving the educational process. These goals include:

- Providing the results of students' pre-tests and post-tests.
- Identifying differences between these test results, with lower scores indicating potential demotivation.
- Exploring the reasons behind students' demotivation.
- Offering solutions based on the experiences of EFL teachers.

All the test results taken from 1st year students of Korkyt Ata Kyzylorda University. The title of the subject: Foreign languages. Before starting academic year we have test as a review all English grammar, vocabulary and all four skills. Then at the end of the academic we have took that test again to know how the process were changed than before. Only one group have chosen for providing

research because we have compare between two test differentiation and through it we could clarify demotivating factors.

Materials and methods

Learning English is going increase rapidly than before, because we are living developed century which regards to know many international languages that to understand and access international information. In this case researchers Meirbekov A. K. and Abzhekenova B. G. states that «Multilingualism is a modern requirement. Including learning English is one of the main goals, because being able to speak English give us many opportunity for the future development. As well as, nowadays number of user English is going increase rapidly. So, making conditions to learn language easily and quickly is important» [4]. Nowadays, each second news comes us from developed countries and its language is mostly English. This needs invite people to learn English and be independent person due to the language. But each thing has own advantages and disadvantages which affect our goals in learning process. One of them is motivation. That we want to learn English by our wanting and concerning our needs but the difficulties which had been in EFL learning process made us to be demotivated, including: vocabulary range, grammatical comprehension, not satisfied language skills and etc. such kind of situation also be learners of non-language students which is studying another profession but as 1st year students they need to study English.

In this case we divide students into two groups:

- Students who want to study English and have an interest to learn it and consider as a language which will be beneficial for their future working areas.
- Students who do not want to study English and not have any needs to learn language, also consider unnecessary subjects.

The second group of students usually face demotivation and be a reason of lower quality of EFL learning process.

Continuing with these considerations, Dorney says motivation helps most students learn the foreign language. Many studies have found a link between the level of motivation and achievements. Thus, all researchers agree on the impact of motivation on language learning [5]. Why researchers agree with this statement because motivation is internal desires that people tries to do something and want to know new things and try to do it by themselves. So on role of motivation is bigger than our needs. Because motivation be a reason of having needs, desires, wants and etc. Not being have such things comes to demotivational situations. But conditions have been in educational process also affect to students' motivation. For example: facilities in classrooms, old methodological luggage of teachers and teaching materials. On this point, scientist Dorney identified nine factors which shown as a influential for EFL teaching process as following:

- teachers' attitude and teaching method;
- lack of convenience in school;
- lack of self-confidence;
- negative attitude to the foreign language studied;
- learning a foreign language out of needs;
- mixing of other foreign languages studied by students;
- lack of positive attitude to English-speaking communities;
- group communication;
- textbooks studied in the classroom [3].

All factors given above have essential impact on learners demotivation, cause of these factors students lose their interest to learn English. Not having correct information about benefits of learning English and helpful sides of it lead them to be ineffective. Going on such kind of factors we can identify many demotivating ways of EFL teaching. Above, we mentioned that both teachers and students share responsibility for the educational process. In other words, even if students have a strong interest in learning the language, if the teaching method is of low quality, the process will yield poor results. On the contrary, if students lose interest, teachers' pedagogical abilities may not be effective, even if they make efforts to improve. Therefore, we aimed to establish a connection between students' results and teachers' experiences. The results we present help clarify the differences in outcomes before and after the educational process, with lower results potentially being a cause of student demotivation. We also sought to gather teachers' experiential insights regarding such situations.

About factors of demotivation Gorham and Christophed cataloged the main factors of demotivation in teaching process such as unenthusiastic teaching, dissatisfaction with grading, and boring subject. But they concluded that paying attention on the learners motivation teachers can solve this problem [6]. As a result of scholars Turgay Han, Aysegül Takkaç-Tulgar, Nilüfer Aybirdi defines as major factors that demotivate students were identified as poor group-work atmosphere, test worry, failure experiences, and education system [7]. In summary, to enhance the quality of students' learning, comprehensive control is necessary, and the teacher must be a methodically competent specialist. Only through this can the balance of motivation be effectively adjusted. Keeping on this idea researchers Chang & Cho provided study that they asked from students to write essay pointing about eight main factors of demotivation. And on this regard found main 8 factor of demotivation [8] (Figure 2).

Figure 2 – Factors of demotivation by Chang & Cho's study

All given factors effects students' knowledge to learn English and reduces quality of educational process and be a reason of students' demotivation.

We have used case study method including pre-test and post-test and then provided interview between English teachers to conclude the study through their working experience opinions given this topic.

Test consists of 25 questions according grammar comprehension, vocabulary and skills especially reading. Each test has 5 version to choose. Test provided by platform «Google form».

In the pre-test and post-test, we administered the same tests to assess the learners' progress, specifically to determine how well students remembered previous lessons and to identify the percentage of students who achieved lower results than before. It's important to note that there was a 15-week educational process between the two tests. The results that exhibited differences indicated student demotivation, which can be attributed to factors suggested by scholars.

After that we have provided interview between English teachers to identify the reason of these results. And why do students be demotivated? Why do they show lower results? And etc.

Results and discussion

Firstly, we made a assessment criteria for each test. Through this assessment we can assess the students' score due to this test (Table 1).

Table 1 – assessment criteria of students' score.

Table 1 – Assessment criteria of students' score

Assessment	Percent %
Excellent	90–100
Nice	71–89
Sufficient	51–70
Not – satisfactory	1–50

Table 2 – Results of students' due to the provided test

Students	Pre-test	Post-test	Average score
1	65	35	50
2	95	90	92
3	30	30	30
4	45	35	40
5	95	70	83
6	40	45	43
7	80	50	65
8	95	45	70
9	90	95	92
10	80	85	85
11	70	55	63
12	50	35	43
13	35	55	45
14	65	65	65
15	100	75	88
16	100	95	97
17	65	50	58
18	55	35	45
19	60	55	57

The above results are the test results of students (Table 2). We evaluated these results using the assessment criteria and considered the results of low-performance students as the effect of demotivating conditions. № 3,4,6,12,13,18 students results was lower and it is cause of demotivation.

In order to discuss low indicators, we analyzed the comparative balance of results and the causes of demotivation from the point of view of teachers, relying on the work experience of teachers, and considered the key ways.

As part of the research, interview were conducted with English teachers at the university. This interview was aimed to identify demotivation factors that be a reason of these results. The following questions were asked to determine the views of English teachers on the demotivation of students. How do you understand the term «demotivation»?

- What is the reason of demotivation students'?
- Why do learners results change before and after?
- How can you solve such kind problems?

For the interview included 20 respondents to answer (Table 3). We also suggested this scores to know Why learners are demotivated? And What is the reason of showing lower results?

Table 3 – The results of interview due to the survey

Category	Code	Citation	Interpretation
Meaning of «demotivation»	Lack of interest in doing something	[transcript 1] I understand demotivation as a condition when a learner is lack of interest in doing something. He/she becomes passive in having such activities.	Due to the opinion of this respondent she thinks that not being have wishes to do something reduce its quality. And it affect for process.
	enthusiasm about your work	[transcript 5] Lack of interest in and enthusiasm about your work	To lose their interest and reduction of enthusiasm
	guide them be demotivated person	[transcript 3] not have any goals and purpose to their educational way guide them be demotivated person	Without any direction to reach something leads people to be demotivated
	losing student's motivation	[transcript 7] Find out losing student's motivation in learning	Respondent notices that not having any motivation leads to lose it

Reason of demotivation	new technologies, old method of teaching	[transcript 10] not having classroom facilities with new technologies, old method of teaching	Actually, classroom equipment, method of teaching are main factors which affect in EFL teaching, so on, lack of such kind of things reduce quality of education and this affect of motivation of students
	to blame students	[transcript 8] To blame students when they make mistakes	Without support ,of course ,students will be demotivated. They lose their interest.
	poor student-teacher relationship	[transcript 13] Being poor student – teacher relationship. That is, teacher can not create educational atmosphere which teacher and students’ relationship has a balance	This statement totally true, because even have good methodological ability, the students lose his/her motivation if students can not express his/ her ideas and not have good relations with teacher. Especially, EFL classrooms must be communicative
Self –confidence	[transcript 18] if student don’t have self-confidence, they can not reach any success, and being non progressive person reduce their motivation. In this case, I want to mention results of students shown above and consider their problem cause of self-confidence	We know that being self-confident person leads person to do anything even they made mistake they do it again till the done it right. So. Student sometimes lose their motivation when they are not self-confident.	

Solutions of that reasons	To use modern critical and creative thinking techniques and methods	[transcript 20] today’s educational process is mostly changed than before and generations thought also changed so, to increase their interest with sample methods is impossible. Using modern methods are beneficial and avoiding decision from such factors	Being modern teacher and being professional competitive teacher help teachers to motivate students and to create great educational atmosphere. Due to this opinion we suggest to include more games and ICT belonged applications that motivate students and make them active in a process of EFL learning.
	To support students	[transcript 17] not to blame students when they have problems due to their academic performance, on the contrary, teachers need to support learners for their each little achievements	Educational process is changeable, we face a lot of cases and occasion which show the way to make a decision. One of them it not blame students for their mistakes, on the contrary, you should to support them. They would not be demotivated and it helps to rise the quality of learning process.
	To use more creative and critical thinking methods	[transcript 16] each recommended details are important in a process of EFL teaching, so on, using more effective methods: such as: cluster, mind map concept wheel, values ladder, jigsaw guessing, fishbowl, ripple – effect methods.	We totally agree with this point of view, because we can not reach any success if we can not create creative atmosphere, in this regard these given methods will be useful to motivate and engage students to EFL learning process.

In connection with the above interview, we decided to record the use of the proposed methods and ICT belonged application:

Mind map method – dedicated to gather all ideas due to one topic. It is good idea to use for low language level learners. Because it helps them to remember all materials provided before.

Cluster – a graphic method of systematizing the material before getting to know the main source or text. Thoughts are arranged in a certain order. This technique has a potential at the stage of increase motivation.

Concept wheel methods – EFL development methods which help students to improve vocabulary and in our case it will be beneficial for encourage student.

Jigsaw guessing – methods helps students to be active and encourage them to be winner due to process of EFL learning when they doing tasks

ICT belonged application:

Flippity – (www.flippity.net) – allows you to divide students into groups and into groups proposed by the teacher, asking questions on a new topic by brainstorming at the beginning of the lesson and answering questions in different cells.

Interactive whiteboards (www.explaineverything.com, www.vucac.com) allows you to present materials collected within the framework of the topic through various program functions.

Socrative – (www.socrative.com) based on the test program, it aims to offer students various exercises when performing reading, listening exercises, and students can work without mistakes by viewing the final results.

Kahoot – (www.kahoot.com) – a program for game-based work that teachers can use in groups and pairs, as well as for individual work. Students can compete on a level with other students. This has a beneficial effect on increasing the interest of students.

Englishworksheets – (www.englishworksheets.com) an effective software application for the development of individual answer sheets in English, using this system, the teacher can prepare special worksheets on the topics that he conducts

Conclusion

Whole researching process explained us being professional teacher is needed in educational way. Because without that to solve occasions which they face is impossible. And as a big problem we proved that demotivation is one big core of EFL teaching. Without solving factors of demotivation we can not do anything. Otherwise, we reduce quality over listing all demotivation problems. Because one student's demotivation affect to all students' in educational area. In this case we decided to suggest main solutions for factors of demotivation.

– To be modern teacher and use more beneficial and creative methods and games which make the classroom environment effective. It helps to engage all students in one centre. And to avoid monotonous learning process. Especially, EFL teaching process regards being creative and to invite learners be multilingual. In this regard we suggest ICT belonged

– To support students for their little achievements because they try even to learn English and try to understand it even it is not ,other tongue, so we should support them for their small steps in EFL teaching. it leads us productivity

– To provide lesson with ICT technologies and to use many computed-based tasks, because new generations digital ability well-developed and to encourage them we need to go with that way which beneficial for both of teacher and student

We think these main 3 steps will be helpful and useful for users who has a problem due to demotivation. And to avoid them when have such situations. As the concluding idea Selami Aydin states that difficulties with stress control also be a reason of demotivation. Self-control must be have because without it to work with different kind of students is not easy [9].

In short, as a teacher we need to be ready for all cases that face and to develop methodological ability and pedagogical support lerans and value each steps of them. Because L2 learners perceives learning foreign languages as hard as they think, so we should motivate them and explain them opportunities which EFL learning gives.

This research is funded by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant no. AP14871686)

REFERENCES

- 1 **Dörnyei, Z., Murphey, T.** Group dynamics in the language classroom. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – V. 10.
- 2 **Tohidi, H., Jabbari, M. M.** The effects of motivation in education // Procedia-Social and Behavioral Sciences. – 2012. – V. 31. – P. 820–824.
- 3 **Dörnyei, Z.** Demotivation in foreign language learning (Paper presented at the TESOL '98 Congress) // Seattle, WA, March. – 1998.
- 4 **Meirbekov, A. K., Abzhekenova, B. G.** The usage of vocabulary expanding methods in english lessons. // Bulletin Toraigyrov University. Pedagogical serias. – 2022. – V. 1. – P. 162.
- 5 **Dörnyei, Z.** Motivational strategies in the language classroom. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – V. 10.

6 **Gorham, J., Christophel, D. M.** Students' perceptions of teacher behaviors as motivating and demotivating factors in college classes // In *Communication Quarterly*. – 1992. – Т. 40. – № 3. – P. 239–252.

7 **Chang, S. M., Cho, C. H.** Demotivating factors in foreign language learning. // In *Selected papers from the Twelfth international symposium on English teaching Taipei* : Crane Publishing 2003. – P. 257–264.

8 **Aydin, S.** Factors causing demotivation in EFL teaching process : A case study // In *Qualitative Report*. – 2012. – Т. 17. – С. 101.

9 **Han, T., Takkaç-Tulgar, A., Aybirdi, N.** Factors causing demotivation in EFL learning process and the strategies used by Turkish EFL learners to overcome their demotivation // In *Advances in Language and Literary Studies*. – 2019. – Т. 10. – №. 2. – P. 56–65.

Material received on 04.09.23.

*Б. Г. Абжекенова¹, А. К. Мейрбеков²

¹Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті,
Қазақстан Республикасы, Қызылорда қ.;

²Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Қазақстан Республикасы, Түркістан қ.
Материал 04.09.23 баспаға түсті.

EFL ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ДЕМОТИВАЦИЯНЫҢ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Бұл мақала EFL оқыту процесінде демотивацияға әсер ететін факторларды анықтауға арналған. Біз мотивация білім беру процесінде өте маңызды екенін білеміз, өйткені мотивациясыз студенттердің оқуға деген қызығушылығы жоголады. Осы себепті біз сапалы білім деңгейінің төмендеуіне әкелетін мотивацияның әсері мен демотивация факторларын анықтауға тырыстық. Бұл тақырыпты таңдаудың себебі студенттердің ағылшын тілін үйрену процесін мотивациямен бастауы және сабаққа белсенді қатысуы болды, бірақ оқу процесінің соңында біз студенттердің қызығушылығы жоголып, білім сапасы бұрынғыдан төмен болып, демотивацияның себебі болып табылатынын байқадық. Осы ретте бұл зерттеудің мақсаты демотивацияның болуына әсер ететін факторларды нақтылау және оларды шешу жолдарын ұсыну болып табылады. Зерттеуді жүргізу

үшін біз демотивацияның себебін анықтауға көмектесетін кейс-стади әдісін және осы жағдайды шешудің нұсқаларын қарастыруға көмектесетін сұхбаттарды қолдандық. Сондай-ақ, осы зерттеуге қатысты барлық ақпаратты табуға көмектесетін әдебиеттерге терең шолу жасадық. Осы зерттеудің соңында біз EFL оқу процесінде демотивация факторларына назар аудара отырып, студенттердің демотивациясын төмендетудің шешімдерін таба аламыз. Сондай-ақ, біз студенттердің ынтасын арттыратын EFL оқытудың АКТ-ға негізделген (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар) қосымшалары мен әдістерін ұсындық. Бұл жұмыс мотивацияға байланысты проблемалары бар студенттер мен мұғалімдерге пайдалы болады деп сенеміз. Сондай-ақ, оқушылардың демотивациясына байланысты жинақталған факторлар мұғалімдерге олардан аулақ болып, білім беру процесін тиімді етуге тырысады деп сенеміз.

Кілтті сөздер: демотивация себептері, EFL оқыту, жоғары білім, студент, ағылшын тілі.

*Б. Г. Абжекенова¹, А. К. Мейрбеков²

¹Қызылординской университет имени Коркыт Ата,
Республика Казахстан, г. Кызылорда;

²Международный казахско-турецкий университет
имени Ходжи Ахмеда Ясави,
Республика Казахстан, г. Туркестан.
Материал поступил в редакцию 04.09.23.

ПРИЧИНЫ ДЕМОТИВАЦИИ И ИХ РЕШЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ EFL

Данная статья посвящена выявлению факторов, влияющих на демотивацию в процессе преподавания EFL. Мы знаем, что мотивация имеет решающее значение в процессе образования, потому что без мотивации интерес студентов к учебе был бы потерян. По этой причине мы попытались выяснить эффекты мотивации и факторы демотивации, которые станут причиной снижения уровня качественного образования. Причиной выбора этой темы было то, что студенты начинают процесс изучения английского языка с мотивацией и активно участвуют в уроках, но в конце учебного процесса мы заметили, что интерес студентов пропал, а качество образования стало ниже, чем раньше, и является

причиной демотивации. В данном случае цель данного исследования – прояснить факторы, влияющие на наличие демотивации, и предложить пути их решения. Для проведения исследования мы использовали метод кейс-стади, который помог нам выявить причину демотивации, и интервью, которые помогают нам рассмотреть варианты решения этого случая. Также предоставлен углубленный обзор литературы, который помогает нам обнаружить всю информацию, относящуюся к этому исследованию. В конце этого исследования мы можем найти решения по снижению демотивации студентов, обратив внимание на факторы демотивации в процессе обучения EFL. Также мы предложили ИКТ (информационно-коммуникационные технологии) как приложения и методы преподавания EFL, которые повышают мотивацию студентов. Мы считаем, что эта работа будет полезна как учащимся, так и учителям, у которых есть проблемы из-за мотивации. Также мы считаем, что накопившиеся факторы, обусловленные демотивацией учащихся, учителям будет выгодно избегать их и стараться сделать образовательный процесс эффективным.

Ключевые слова: причины демотивации, преподавание EFL, высшее образование, студент, английский язык.

SRSTI 14.07.09

<https://doi.org/10.48081/PZRH2503>***M. M. Mombekova¹, Zh. D. Rapisheva²**

^{1,2} E. A. Buketov Karaganda University,
Republic of Kazakhstan, Karaganda
e-mail: mika_9807@mail.ru

DEVELOPMENT OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS THROUGH READING ACADEMIC TEXTS

The relevance of the survey in the article is stipulated with the fact that research skills formed by reading scientific literature conduce to the enhancement of cognitive activity, independence and research personality of students, aimed at studying and cognition of new knowledge in the research process. The analysis of scientific literature and the collection of the necessary material is an essential part of any research; therefore, determining the ways of developing research skills through reading academic texts is an urgent problem.

Nowadays the competitiveness of an advanced pro is defined not just by his tall capabilities within the proficient field, but also by the acquisition of research skills that are necessary for a graduate of the digital century. Searching for new strategies contributes to ensuring the quality of professional training of future foreign language teachers. Mastering research skills is a factor in refining the quality of professional training of future foreign language teachers and it is an essential condition for the current stage of development of higher pedagogical education. At the initial stage, any investigation commences with the scrutiny of the literature that contains a numerous quantity of academic texts on the topic of the research. However, students feel difficulties during working with specific and academic information. For instance: misconception of the general meaning of the scientific text, storage of vocabulary, incapability to analyze and summarize information, etc. In order to overcome these problems, we should teach students how to work with academic literature using a set of exercises for developing research skills. Research skills are considered as the acquisition of new knowledge, the selection of new material, analysis, generalization, and acquiring of any information on the research topic.

The purpose of the survey in this article is to develop students' research skills using a set of exercises based on reading academic texts.

Keywords: research skills, components of research skills, informational component, the cognitive component, theoretical-cognitive component, academic texts, intensive reading, scanning reading, skimming reading, extensive reading, a set of exercises.

Introduction

The modern educational era is orientated toward the transition to a learning system that would ensure students' cognitive activities. It is substantial not only to replenish the student with information but also to develop his research skills. The cognitive technologies of upbringing and education are being replaced by a personality-oriented model of improvement and development of the individual in the process of cognition.

Research skills establish an imaginative demeanor to the survey, the autonomy of research actions, and the facilitation of boosting searching activities that consequently can form research competence.

We have scrutinized various opinions of scientists such as I. A. Zimnyaya, T. M. Talmanova, A. L. Andreev, A. V. Khutorovskaya towards the notion of «research skills», where they deduced the inference that research skills involve processing the following mental operations: classification, generalization, investigation, amalgamation; the capacity to switch from one arrangement of thoughts to another in the text and diagram a plan of the text; comparison of information as well as completing the tasks on the suggested topic; conduction and arranging self-analysis of gathered information, etc. that can be shaped through perusing scholarly writings.

Currently, the most significant aim in the sphere of education is the enhancement of students' research skills. Involving students in research activities will facilitate them in originating, perceiving, mastering new things, expressing their own thoughts, being able to make decisions, formulating interests and recognizing research opportunities.

The concept of «research skills» is interpreted by different authors in different ways. Many researchers immediately resort to the classification of research skills without defining the concept itself. An analysis of various definitions and classifications provides to identify several approaches to the definition of «research skills». Let's consider the most important approaches to the concept of «research skills».

A. L. Andreev explicated research skills as the abilities of an individual to independently select information and use accumulated knowledge in various situations [1].

According to A.V. Khutorovskaya, research skill is the simultaneous mastery of research knowledge and skills in the process of cognition [2].

T. M. Talmanova refers research skills to the meta-subject level which includes a set of educational competencies associated with the mental, search, logical, and creative processes of students' cognition [3].

Corresponding to V. A. Dalinger, research skills are considered as the particular methods of assimilation of knowledge that can be formed by cognitive activities that evolve the creative potential of students [4].

Analyzing all the above opinions of scientists, we can deduce that research skills are referable to the acquisition of new knowledge, the selection of new material, analysis, generalization and assimilation of any information on the research topic.

Research skills are considered complex skills, consisting of three main components: cognitive, theoretical, informational components, etc. [5].

The informational component of research skills implies the search for material of interest on the topic of research and working with various literary sources [6].

The cognitive component consists of certain skills and the ability to work with information that is formed in cognitive activities such as analysis, synthesis, generalization, extraction of information, etc. [7].

The theoretical component of research skills is one of the significant components for future research. In order to start any scientific research, one is obliged to possess basic or fundamental knowledge of the topic. The first step of any research is to conduct an analysis of philosophical, psychological, pedagogical, and methodological literature; scrutinize scientific periodicals on the topic of research; make a logical and methodological synthesis and analysis of the basic concepts and systematize knowledge in theoretical literature [8]. Theoretical knowledge expands the cognitive activity of a person and forms a scientific worldview.

The most crucial thing that a researcher is obliged to do at the initial stage of the study is to determine the content of the research problem. However, students often face difficulties while collecting data on the research topic, such as misunderstanding the general meaning of the scientific texts, scarcity of vocabulary, inability to analyze and summarize information, etc.

The purpose of the survey in this article is to develop research skills by working with authentic literature using a set of exercises.

Materials and methods

To form skills for working with authentic literature, we used the method of I. L. Bim, P. K. Babinskaya, and E. A. Maslyko's «step-by-step» learning [9].

We proposed a phased work with various scientific texts using different types of reading such as intensive, extensive, scanning, and skimming.

In the article the following research purpose was formed: to identify how various exercises according to four types of reading (intensive, extensive, scanning, and skimming) can affect the formation of research skills such as the ability to find and process independently foreign information at a fast pace and use it for scientific activities: writing articles, abstracts, reports, theses, etc.

Each type of reading forms certain skills in working with texts which can be related as an essential component of research competence.

At the first stage, it is recommended to start reading with an intensive one, because this type of reading allows one to replenish the basic vocabulary, develop reading technique and enhance a complete understanding of the text with the smallest details. Practicing the intensive reading of academic texts should be carried out in practical classes since this type of reading requires the supervision of a teacher (scaffolding method) [10]. Various scientific and academic texts on the following topics were used to develop intensive reading skills: science, education, medicine, legislation, technologies, etc.

The following research methods were used in the work:

- theoretical: investigation of residential and exterior linguistic, sociolinguistic, psychological, and pedagogical writing on the inquiry about an issue, etc.;
- interpretive examination strategies (investigation, comparison, systematization, and generalization of hypothetical considerations, practical involvement of participants in the experiment, etc.).

Results and discussions

The optimal exercises for the formation of intensive reading skills that are suitable for any text are demonstrated in the article by us.

Task 1. Put the paraphrased passages of the text in the correct order.

Task 2. Title the text or choose appropriate titles for articles.

Task 3. Write an annotation for the studied article.

These exercises help to understand how students understood the content of the text.

In intensive reading, it is recommended to apply the «brainstorming» method, where students must identify a number of problems according to the article (task 4).

To develop critical thinking, we included logical or problem texts, where the author offers problems and solutions in the article. The task of the students is to analyze the problems and offered solutions and express their opinion toward issues (task 5).

For tabular forms of exercises, students were given a task to compare and analyze two different texts and fill in the following data (task 6). This exercise can be done in either oral or written forms (table 1):

Table 1 – Text analysis

Text 1	Text 2
Text genre	
Text subject data	
Pros and cons in the disclosure of the topic	
Type of approach in solving the problem	
Research methods	
Conclusions based on facts in the text	
Choosing the best text according to students' opinion	

Extensive reading involves the use of long texts and specification of the 70 % of the major information and 30 % of the minor information in the academic texts [11]. At the initial stage, it is recommended to choose texts without the content of new language material because of the fact that students should adapt to reading large texts and develop fluent and fast reading [12].

Students are given an academic text for extensive reading, where they have to provide not only major and minor information, but also prove their answers with examples from the text.

Task 1. Find the major and minor information using keywords.

Task 2. Read the text and draw up a diagram based on the paragraphs of the text.

This task was carried out in group work, consisting of 3–5 students. Each mini-group had to independently draw up a diagram according to the text. After completing the task, students should present their speech to their groupmates and demonstrate their diagrams. It is worth noting that this type of exercise develops speaking skills and group work.

Task 3. Mark a few sentences in each section that can be omitted as irrelevant.

According to scientists, irrelevant or additional information can be discovered in any text that complicates the content. In order to highlight the essence of the text and simplify the understanding of the content, we should provide students with such exercises (task 3).

Task 4. Write a short annotation of the text.

The fulfillment of task 4 did not cause difficulties for the students, since from the previous experience they learned to distinguish the major information

from the minor. Writing an abstract helps students in the future to extract the essential information from various articles, magazines, and books and briefly summarize them.

Scanning reading is aimed at extracting certain data from the content [13]. This sort of reading is exploited in daily life when a person wants to find certain information from magazines, newspapers, monographs, etc. It is worth highlighting that the scanning reading requires independence from the reader which is characterized by the following skills:

- 1) fast-paced reading;
- 2) quick selection of information;
- 3) extracting the most important information from the text;
- 4) skipping the irrelevant information;
- 5) fixing only those linguistic facts that make it conceivable to mediate the subject of the content etc.

For the formation of scanning reading skills, we applied diverse tasks.

Task 1. Find primary and minor information by keywords:

Major information in the text	Keywords	Minor information in the text	Keywords

Task 2. Read the text and make a chart based on the paragraphs.

Task 3. Mark a few sentences in each section that can be omitted as irrelevant.

Task 4. Write a short annotation of the text

Task 5. After reading the text, list the facts you would like to remember.

Task 6. Convey the major information in the text in oral or written forms.

Task 7. Find minor information in the text. Are they important or not? Reason your answer.

Task 8. Find the facts that the author refers to as positive or negative in the article.

Skimming reading is focused on creating a situational review, where the reader must quickly read the text and determine whether the given text is suitable for further reading or not [14].

There are four essential subtypes of skimming reading, the selection of them is dependent on the specific reason for perusing the text and the degree of completeness of extracting information relies on the content:

1) Summary reading implies recognizing the primary significant considerations and information within the content. The singularity of this subtype of skimming reading is the recognition of the foremost critical semantic units of the content, which develop a consistent and factual chain;

2) Abstract reading is centered on emphasizing the author's fundamental considerations within the systems of the content. The reader ought to center on the content of the text and overlook the auxiliary data;

3) In review reading a reader must highlight the main idea in the text and determine the structural and semantic organization of the text. This subtype of skimming reading does not include a complete understanding of the content. The primary task of the reader is to assess the content, which suggests that he ought to choose to continue or quit further reading according to his interests [15].

Despite the existing subtypes of skimming reading, we offer basic exercises that can be used for developing skimming reading skills:

- 1) What issues are discussed in the text;
 - 2) Determine the primary component of the content;
 - 3) Examine the title and say what the content is regarding;
 - 4) Discover the main issues within the content;
 - 5) Find the opinion and attitude of the author in the text and express your thoughts about it;
 - 6) Confirm the point of view stated in the text using examples in the text;
 - 7) Express your opinion about the text and provide additional information that you know;
 - 8) Consider where and how you could use the information instanced from the text.
 - 9) Discover the nature of the academic texts. Are they beneficial for you?
- Our next task is to determine the results of using exercises for each type of reading that form research skills (Table 2).

Table 2 – Correspondence of types of reading with the components of research skills

Intensive reading	The theoretical component of research skills
improvement reading technique and pronunciation, expansion of vocabulary, understanding of the whole text, awareness of the communicative situation in the text, development of logical thinking (examination, amalgamation, comparison, perception, conclusion), memorization of the total data, intensification of creative abilities, consideration and concentration, etc.	
Extensive reading	The cognitive component of research skills
abilities to predict content by headings and introduction; determine the main idea of the text; separate the major information from the minor, the actual from the hypothetical; use footnotes and keywords as a support for understanding; create a logical and chronological connection of facts and events; summarize the information introduced in the text; draw conclusions after reading the academic texts; copy important information from the text with the purpose of using it in other activities. (project work, writing reports, articles, thesis, etc.).	

The following skills acquired during scanning and skimming reading correspond to the informational component of the research skills (Table 3).

Table 3 – Informational component of research skills

Informational component of research skills	
Scanning reading	Skimming reading
Skills	
read various academic texts and discover the information which a reader requires;	identify the general information that associates text with specific knowledge areas;
systematically segregate information;	bring out major information and eliminate minor information;
omit minor information and focus on major facts;	determine the correspondence between the text and the reader's interests.
quickly find answers by keywords to given question;	point out the main idea within the content;
identify the subject in question according to the initial parts of the text;	analyze solutions to issues presented in the article;
identify the problem and its details.	focus on the output of the text and the facts within the text.
find the author's opinion on the text.	searching for terminology within the text can help determine the topic.
find keywords, definitions, and dates in the texts;	information selection; find the major and minor information;
locate 3–4 sentences that indicate the leading theme;	establish the style of the text and seek the solution for a particular issue;
explore the writings by headings.	highlighting micro–themes in the text, etc.

An experimental study was carried out by us at the E. A. Buketov Karaganda University at the Faculty of Foreign Languages among second-year students. The number of members within the exploration was 30.

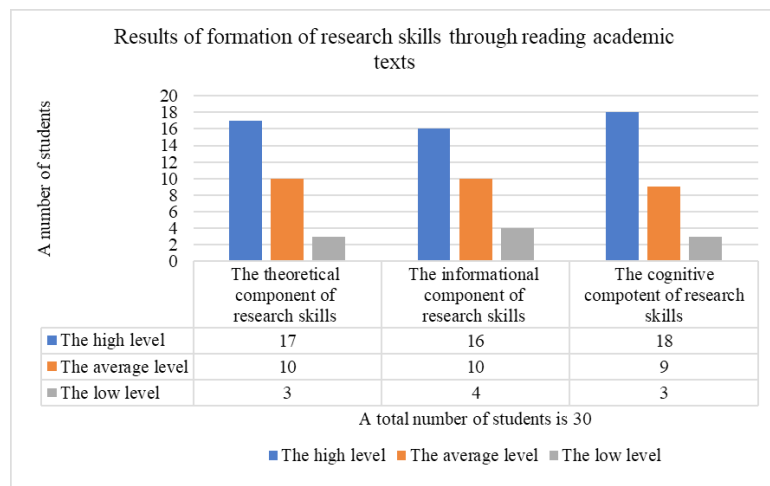
We have decided the levels of arrangement of inquiries about abilities which are displayed in Table 4.

Table 4 – The ranks of development of research skills

Skills	The levels of development of research skills through reading academic texts		
	Levels		
	The low level	The average level	The high-level
Theoretical	Misunderstanding of the content of the text, errors while reading the text, low reading speed, insufficient vocabulary for reading scientific texts, etc.	Replenishment of vocabulary, improvement of reading technique, partial defining of the communicative situation within the text, comprehension of the content of the text, etc.	Complete comprehension of the content, performing logical operations (analysis, synthesis, comparison, observation, conclusion), etc.
Informational	Inability to find necessary information, identify a problem in an article, navigate the texts by headings, no focus on the output of the text, etc.	Ability to find keywords, definitions, and dates in the texts, establish the subject of the problem, reveal the opinion of the author according to the text, inability to highlight micro–themes in the text, etc.	Ability to search for terminology in the text, determine the style of the text and look for an answer to a specific question, highlight micro–themes in the text, etc.
Cognitive	Inability to differ minor and major information, use footnotes and keywords to identify the content of the article, summarize the data and understand the main information, etc.	The ability to generalize scientific information, rely on keywords and distinguish significant and insignificant information. However, there is no skill to determine the logical and chronological sequence of facts in a scientific text.	Ability to separate the major information from the minor, use footnotes and keywords to establish a logical and chronological connection of facts and events; summarize and make a conclusion, etc.

The level of formed research skills was assessed and determined according to a hundred-point assessment scale, where the high level was estimated from 90 to 100 points, the average level was evaluated between 76 and 89 points, and the low level was rated from 60 to 75 points.

Results of formed and developed research skills through working with authentic literature and using a set of exercises were presented in the following picture.

Picture 1 – Results of formation of research skills through reading academic texts

According to the diagram, it is seen that students have not felt the difficulties fulfilling intensive and extensive reading exercises, where theoretical and cognitive skills significantly rose at the high level and moderately increased at the average level. However, during doing skimming and scanning reading exercises students had some obstacles, only 16 students obtained excellent scores while others rocketed informational research skills steadily at the average level as theoretical research skills. It means that more attention must be paid to boosting information research skills; all things considered, the comes about of most students were excellently well.

Conclusion

Our hypothesis in the experimental part was to test whether the selected exercises of different types of reading based on academic texts can develop research skills or not.

We chose the method of «step by step» learning, where we gradually studied each type of reading and created a set of exercises for the development of research skills according to their components. The results of our experiment were positive, where students learned to analyze text, extract useful and unnecessary information, perform independent search work, compress information, improve reading technique, retell, find text features, and read texts on research topics on their own. All these skills help students to use foreign-language articles, websites, and books for writing scientific articles, abstracts, reports, and theses

which are replenished by the components of research skills (theoretical-cognitive, informational, and cognitive).

REFERENCES

- 1 Зейер, Э. Ф., Павлова, А. М., Сыманюк, Э. Э. Модернизация профессионального образования : компетентностный подход [Текст]. – Екатеринбург : Изд-во Уральского гос. проф.-пед. университет, 2015. – 230 с.
- 2 Хуторовская, А. В. Профессиональная компетентность как критерий качества подготовки будущих учителей [Текст]. – М. : Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – 327 с.
- 3 Кузнецова, А. Г. Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике: монография [Текст]. – Хабаровск : Изд-во ХК ИППК ПК, 2001. – 152 с.
- 4 Таубаева, Ш. Методология и методика дидактического исследования : учебное пособие [Текст]. – Алматы : Казахский университет, 2015. – 246 с.
- 5 Thiele, A. K. The Student-Centered Classroom of the 21st Century : Integrating Web 2.0 Applications and Other Technology to Actively Engage Students [Text]. // Journal of Physical Therapy Education, – 2015. – № 28(1). – P. 80-93.
- 6 Haley, M. H. Content-based Second Language Teaching and Learning: An Interactive Approach [Text]. – New York : Allyn & Bacon, 2010. – 387 p.
- 7 Blomeke, S. Globalization and educational reform in German teacher education [Text]. // International Journal of Educational Research. – 2006. – № 45(9). – P. 315–324.
- 8 Mcmaugh, A., Saltmarsh, D. & Sumsion, J. Researching teacher education: looking forwards in changing times [Text] // Asia-Pacific Journal of Teacher Education. – 2005. – № 36(2). – P. 257–259.
- 9 Рогова, Г. В. Методы преподавания английского языка [Текст]. – Л. : Просвещение, 2018. – 312 с.
- 10 Megahed, N. A. A Critical Review of the Literature and Practice of Competency Modeling [Text] // European Journal of Social Sciences. – 2018. – № 3(10). – P. 104–126.
- 11 Scott, W., Paup, S. & Kirchhoff, C. Clinical Application of Social Cognitive Theory : A Novel Personality Assessment Procedure and a Case Study of Personality Coherence [Text] // European Journal of Personality. – 2022. – № 3(36). – P. 371–390.
- 12 Ratnawat, R. K. Competency-based human resource management : Concepts, tools, techniques, and models [Text] // Research Review International Journal of Multidisciplinary. – 2018. – № 5 (3). – P. 119–124.

13 **Кочетова, П. Б.** Развитие самостоятельного чтения у студентов неязыкового вуза [Текст]. – М. : Просвещение, 2003. – 208 с.

14 **Маранцман, В. Г.** Методы обучения литературе [Текст]. – М. : Просвещение, 2015. – 216 с.

15 **Shroff, R. H. & Deneen, C. C.** Analysis of the Technology Acceptance Model in Examining Students' Behavioural Intention [Text] // Australasian Journal of Educational Technology. – 2018. – № 27(4). – P. 600–618.

REFERENCES

1 **Zeyer, E. F., Pavlova, A. M., Symanyuk, E. E.** Modernizatsiya professional'nogo obrazovaniya : kompetentnostnyy podkhod [Modernization of vocational education : competency-based approach] [Text]. – Yekaterinburg : Publishing house of the Ural state. prof.-ped. university, 2015. – 230 p.

2 **Khutorovskaya, A. V.** Professional'naya kompetentnost' kak kriterij kachestva podgotovki budushchih uchitelej [Professional competence as a criterion for the quality of training of future teachers] [Text]. – Moscow : Scientific and innovative enterprise «INEK», 2007. – 327 p.

3 **Kuznetsova, A. G.** Razvitie metodologii sistemnogo podhoda v otechestvennoi pedagogike [Development of the system approach methodology in Russian pedagogy : monograph] [Text]. – Khabarovsk : Izd-vo KhK IPPK PK, 2001. – 152 p.

4 **Taubayeva, Sh.** Metodologiya i metodika didakticheskogo issledovaniya : uchebnoe posobie [Methodology and methods of educational research : a tutorial] [Text]. – Almaty : Kazak University, 2015. – 246 p.

5 **Thiele, A. K.** The Student-Centered Classroom of the 21st Century : Integrating Web 2.0 Applications and Other Technology to Actively Engage Students [Text] // In Journal of Physical Therapy Education. – 2015. – № 28(1). – P. 80–93.

6 **Haley, M. H.** Content-based Second Language Teaching and Learning : An Interactive Approach [Text]. – New York : Allyn & Bacon, 2010. – 387 p.

7 **Blomeke, S.** Globalization and educational reform in German teacher education [Text] // In International Journal of Educational Research. – 2006. – № 45(9). – P. 315–324.

8 **Mcmaugh, A., Saltmarsh, D. & Sumsion, J.** Researching teacher education: looking forwards in changing times [Text] // In Asia-Pacific Journal of Teacher Education. – 2005. – № 36(2). – P. 257–259.

9 **Rogova, G. V.** Metody prepodavaniya anglijskogo yazyka [Methods of Teaching English] [Text]. – L. : Education, 2018. – 312 p.

10 **Megahed, N. A.** A Critical Review of the Literature and Practice of Competency Modeling [Text] // In European Journal of Social Sciences. – 2018. – № 3(10). – P. 104–126.

11 **Scott, W., Paup, S. & Kirchoff, C.** Clinical Application of Social Cognitive Theory: A Novel Personality Assessment Procedure and a Case Study of Personality Coherence [Text] // In European Journal of Personality. – 2022. – № 3(36). – P. 371–390.

12 **Ratnawat, R. K.** Competency-based human resource management: Concepts, tools, techniques, and models [Text] // In Research Review International Journal of Multidisciplinary. – 2018. – № 5(3). – P. 119–124.

13 **Kochetova, P. B.** Razvitie samostoyatel'nogo chteniya u studentov neyazykovogo vuza [The development of independent reading among students of a non-linguistic university] [Text]. – Moscow : Enlightenment, 2003. – 208 p.

14 **Marantsman, V. G.** Metody obucheniya literature [Methods of teaching literature] [Text]. – Moscow : Enlightenment, 2015. – 216 p.

15 **Shroff, R.H. & Deneen, C. C.** Analysis of the Technology Acceptance Model in Examining Students' Behavioural Intention [Text] // In Australasian Journal of Educational Technology. – 2018. – № 27(4). – P. 600–618.

Material received on 04.09.23.

**М. М. Момбекова¹, Ж. Д. Рапишева²*

^{1,2}Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті,

Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.

Материал 04.09.23 баспаға түсті.

БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН АКАДЕМИЯЛЫҚ МӘТІНДЕР АРҚЫЛЫ ЖЕТІЛДІРУ

Зерттеудің өзектілігі ғылыми мәтіндерді оқу арқылы қалыптасатын зерттеушілік дағдылардың зерттеу үдерісінде жаңа білімді меңгеруге және тануға бағытталған студенттердің танымдық белсенділігін, дербестігін және зерттеушілік тұлғасын дамытуға ықпал ететіндігімен түсіндіріледі. Ғылыми әдебиеттерді талдау және қажетті материалды жинақтау кез келген зерттеудің ажырамас бөлігі болып табылады, сондықтан академиялық мәтіндерді оқу арқылы зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру жолдарын анықтау өзекті мәселе болып табылады.

Қазіргі уақытта заманауи маманның бәсекеге қабілеттілігі оның кәсіби саладағы жоғары біліктілігімен ғана емес, сонымен қатар цифрлық гасыр түлегіне қажетті зерттеу қабілеттерді меңгеруімен де айқындалады. Жаңа стратегияларды іздестіру болашақ шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби дайындығының сапасын қамтамасыз етуге ықпал етеді. Зерттеушілік дағдыларды меңгеру болашақ шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби даярлық сапасын арттыру факторы болып табылады және ол жоғары педагогикалық білім берудің қазіргі даму кезеңінің қажетті шарты болып табылады. Бастапқы кезеңде кез келген зерттеу көптеген академиялық мәтіндерді қамтитын әдебиеттерді оқудан басталады. Дегенмен, студенттер нақты және ғылыми ақпаратпен жұмыс істеу кезінде көптеген қиындықтарды кездестіреді, мысалы: ғылыми мәтіннің жалпы мағынасын түсінбеу, сөздік қорының аздығы, ақпаратты талдай, жинақтай алмау және т.б. Бұл қиындықтарды шешу үшін студенттерді зерттеу дағдыларын дамыту мақсатында жаттығулар кешенін пайдалана отырып, ғылыми әдебиеттермен жұмыс жасауды үйрету керек. Зерттеу дағдылары жаңа білім алу және зерттелетін тақырып бойынша кез келген ақпаратты талдау, жалтылау, меңгеру ретінде қарастырылады.

Мақаладағы зерттеудің мақсаты академиялық мәтіндерге негізделген жаттығулар кешені арқылы студенттердің зерттеу дағдыларын жетілдіру болып табылады.

Кілтті сөздер: зерттеу дағдылары, зерттеу дағдыларының құрамдас бөліктері, ақпараттық компонент, когнитивтік компонент, теориялық-танымдық компонент, академиялық мәтіндер, түсініп оқу, шолып оқу, аналитикалық оқу, танысып оқу, жаттығулар жинағы.

*М. М. Момбекова¹, Ж. Д. Рапишева²

^{1,2}Қарагандинский университет имени академика Е. А. Букетова,

Республика Казахстан, г. Караганда.

Матриал поступил в редакцию 04.09.23.

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ПОСРЕДСТВОМ ЧТЕНИЯ АКАДЕМИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

Актуальность исследования данной статьи обусловлена тем, что исследовательские навыки, сформированные посредством чтения

научной литературы, способствуют развитию познавательной активности, самостоятельности и исследовательской личности студентов, направленная на изучение и на познание нового знания в исследовательском процессе. Анализ научной литературы и сбор необходимого материала является неотъемлемой частью любого исследования, соответственно определение путей формирования исследовательских навыков посредством чтения академических текстов является актуальной проблемой.

В настоящее время конкурентоспособность современного профессионала определяется не только его высоким уровнем знаний в профессиональной деятельности, но и приобретением исследовательских навыков, необходимых выпускнику цифрового века. Поиск новых стратегий способствует повышению уровня педагогической подготовки будущих учителей иностранных языков. Приобретение исследовательских навыков является фактором и необходимым условием, повышающим качество профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка на современном этапе развития высшего педагогического образования. На начальном этапе любое исследование начинается с изучения литературы, содержащей большое количество научных текстов по теме исследования. Однако студенты испытывают трудности при работе с конкретной и научной информацией, такие как непонимание общего смысла научного текста, недостаточность словарного запаса, неумение анализировать, обобщать информацию и т. д. Для преодоления этих проблем следует научить студентов работать с научной литературой, используя комплекс упражнений для развития исследовательских навыков. Исследовательские навыки рассматриваются как получение новых знаний, отбор изучаемого материала, анализ, обобщение, усвоение любой информации по теме исследования.

Целью исследования в данной статье является развитие исследовательских навыков у студентов с помощью комплекса упражнений на базе академических текстов.

Ключевые слова: исследовательские навыки, компоненты исследовательских навыков, информационный компонент, познавательный компонент, теоретико-познавательный компонент, академический текст, изучающее чтение, просмотровое чтение, поисковое чтение, ознакомительное чтение, комплекс упражнений.

ИСТОРИЯ ПЕДАГОГИКИ, ЭТНОПЕДАГОГИКА
И СРАВНИТЕЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА

FTAMP 14.29.00

<https://doi.org/10.48081/JTCJ3179>***Б. Ж. Ташкенбаева¹, З. А. Серикбаева², Г. А. Тастемирова³**^{1,2,3}Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

e-mail: *Bakytgul.Tashkenbayeva@kaznu.edu.kz**КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЕГДЕ ЖАСТАҒЫ
АДАМДАРҒА АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ ЕҢБЕК
НАРЫҒЫНДАҒЫ МӘСЕЛЕНІ ШЕШУІ**

Бұл мақалада Корея Республикасындағы егде жастағы адамдарға қосымша білім беру және олардың еңбек етуге қатысуын арттыру мәселесі қарастырылады. Сонымен қатар Корея үкіметінің осы мақсатта егде жастағы адамдарға арналған жобасы туралы айтылады. Оңтүстік Кореяда халықтың көбеюі төмендеп, қартаюу үдерісі дамыған сайын, еңбекке қабілетті халық саны азаю ел экономикасының тұрақты дамуына кедергі келтіруде. Үкімет жұмыс жасайтын адам тапшылығын жою мәселесін шешу және әлеуметтік шығындарын қысқартудың бір жолы ретінде белсенді еңбек етушілер қатарына жасы егде тартқан адамдарды және зейнетке шыққан адамдарды тұрақты жұмысқа тарту арқылы қарастырып отыр. Мұндай жағдайда билік үшін егде жастағы адамдарды жаңа еңбек нарығының талаптарына сай біліктілігі мен дағдыларын арттыру, қайта даярлау маңызды саналады. Сондықтан Оңтүстік Кореяда ересектерге білім беру – бұл мемлекеттің стратегиясы әрі нарық талабы. 2016 жылдан бері Сеул қаласында егде жастағыларды әлеуметтік қамтамасыз ету мен оларға білім беруді қолдау бойынша жаңа бағдарлама іске қосылды. Ол Сеул 50+ бағдарламасы арқылы қаладағы түрлі кампустар мен қоғамдық орталықтардың кешенді инфрақұрылымынан, сондай-ақ әртүрлі бағдарламаларды қадағалайтын және мүдделі тараптардың қарым-қатынасын басқаратын қордан тұрды. Сондай ақ, бұл іс шара орта буынның

еңбекке араласу арқылы салауатты және белсенді әлеуметтік өмірі мен көрілігін қолдау үшін де құрылған.

Кілтті сөздер: егде жастағыларды оқыту, еңбекке тарту, қоғамдық өмірге қатысу, қайта даярлау, біліктілікті арттыру.

Кіріспе

XXI ғасырда ғылым мен технологияның қарқынды дамуынан әлемдегі әлеуметтік-мәдени өзгерістер әр адамнан өз өмірінің әрбір кезеңінде жаңарып отыруға тиіс үздіксіз жүйелі білімді талап етіп отыр. Соның ішінде егде жастағы адамдардың жаңа деңгейде білім алуы мен кәсіби біліктілігін арттыру мәселесін шешу қажет екенін мойындауымыз керек. Бұрын білім алуда адам өз ғұмырының қысқа бір кезеңімен шектелді. Дамыған мемлекеттердің өзінде орта жастан асқан адамдардың қосымша білім алуға деген қажеттілігі ескерілмеген еді.

Ал соңғы кезде егде жаста білім алу ең алдымен кәсіби тұрғыдан өз деңгейін көтеру немесе басқа салада өзін байқап көру, заман талабына сай жеке тұлғасын дамыту, жалпы өз ғұмырына жаңа мазмұн беру мен өмір сүру деңгейінің сапасын жақсарту үшін де білім алу мақсатындағы қажеттіліктерді қанағаттандырудың маңыздылығы артып отыр. Дәл бүгінгі күні үздіксіз білім алу идеясы әлемде қолдау тауып, даму жолына түскен және көптеген мемлекеттерде үздіксіз білім беру тұжырымдамасы ресми түрде білім беру саласындағы мемлекеттің саясатына енгізілген.

Қазіргі дүниежүзінде демографиялық ахуал қатты өзгеріп, халықтың қартаюу үдерісі жылдам қарқын алуда. 2018 жылы тарихта алғаш рет 65 және одан жоғары жастағы адамдардың саны әлем бойынша бес жасқа дейінгі балалар санынан асып түсті. 2019 жылғы егде жастағы адамдардың саны 143 миллионнан үш есеге өсіп, 2050 жылы 426 миллионға дейін артады деп болжануда. Бұл 65-тен асқан қарт адам 2019 жылы әрбір 11-ші адам (халықтың 9%) болған болса, ал 2050 жылға қарай әлемде әрбір алтыншы адам (халықтың 16%) болады екен [1]. Халықтың қартаюуы ел өмірінің барлық аспектілеріне, соның ішінде денсаулық сақтау жүйесіне, мемлекеттік қаржылық жоспарына, білім беруіне, экономикалық дамуына, еңбек нарығының тұрақтылығына, әлеуметтік-мәдени жағдай мен отбасылық өмірге қойылатын талаптарға әсер етуі ықтимал.

Қартаюу үрдісі әсіресе дамыған мемлекеттерде ерекше орын алып отыр. Қартайып жатқан елдерде халықтың төрттен бір бөлігін қамтитын қоғамға қажетті қалыптасқан дағдылары, таланттары және басқа да үлестері бар қарттарды сыртқа итеріп тастай алмайды. Демографиялық өзгерістердің кері салдарына төтеп беру үшін егде жастағы адамдардың дені сау, дұрыс

өмір сүруі үшін жағдай жасау маңызды және оларды қоғам өміріне белсенді тартудың жолы оларға білім беру деп қарастырады. ЮНЕСКО-ның арнайы зерттеу құжаттарында айқындалған: Егде жастағыларды оқыту мен білім берудің мақсаты адамдарға өз құқықтарын жүзеге асыру және өз тағдырын басқару үшін қажетті дағдыларды беру. Олардың тұлғалық және кәсіби дамуына ықпал етеді, қоғамға белсендірек қатысуын ынталандырады. Сондай-ақ, экономикалық өсуге және адамдардың жұмыспен қамтылу мүмкіндігін арттыруға ықпал етеді. Сондықтан, егде жастағыларды оқыту мен білім беру кедейлікті азайту, денсаулық пен әл-ауқатты жақсарту және тұрақты білім беру қауымдастығын құрудың маңызды құралы [2].

Оңтүстік Корея – қарт адамдарының саны тұрақты түрде өсіп келе жатқан ел. 2017 жылы Оңтүстік Корея ресми түрде «қартаюшы қоғамға» айналды. Бұл белеске басқа дамыған елдерге қарағанда тезірек жетті және 2026 жылға қарай «жоғары деңгейдегі кәрі қоғамға» айналады деген болжам айтылуда. Корея Республикасының «қартаюшы қоғам» фазасына кіруіне байланысты қоғамда түрлі мәселелер күн санап өсіп келеді. Сәйкесінше мемлекеттің әлеуметтік саясатының маңызды бағыттарының бірі ретінде қарттардың мәселесі – тез арада шешілуі тиіс маңызды міндет саналды. Әрбір прогрессивті экономика үшін қарт адамдар құнды және өнімді ресурс саналады. Сондықтан олардың әлеуетін толық ашу үшін олардың зейнеткерлік жасқа жеткенге дейін жинақтарының өсуін ынталандыруға және еңбек белсенділігі мерзімін ұзарту шараларын қабылдау күн тәртібіне енуі керек болды.

Материалдар мен әдістер

Ересектерге білім беру ісі саласындағы практикалық аспектінің белсенді түрдегі дамуына қармастан, орта жастағылардың білімін тереңдетудің теориялық мәселелері күні бүгінге дейін аз қарастырылып келе жатқан тақырыптардың бірінен саналады.

Тақырыпты зерттеу барысында сипаттау әдісі, материалдарды талдау, салыстырмалы сипаттамалы, құрылымдық функциональды әдістері қолданылды. Зерттеуде негізгі қолданылған материал ретінде Оңтүстік Кореядағы қартаю үдерісі мен оның салдарына жасалған статистикалық мәліметтер қолданылды.

Зерттеу әдістемесі ретінде алынған мәліметтерді теориялық салыстырмалы талдау, интерпретациялау және синтездеу әдісі қолданылды. Авторлар егде жастағы адамдардың тұлғалық және кәсіби дамуын қолдау, белсенді өмірлік ұстанымын сақтау және егде жастағы адамдарды қоғамдық жұмыстарға қатысуға тарту үшін білім берудің ерекше маңыздылығын атап

өтеді. Бұл зерттеуді жүргізу кезінде үшінші жастағы адамдардың еңбекке араласуының себептерін түсіну әлеуметтік тұрғыдан қарастырылды.

Нәтижелер және талқылау

Кореяда үздіксіз білім берудің тарихы 1970 жылдары ересектерге білім беруді талап ететін ұйымдасқан қозғалыстар пайда болуынан басталды. Білім беру саласындағы сарапшылар егде жастағылардың білімін көтермелейтін заңдардың шығуын талап етіп, үкімет пен Ұлттық ассамблеяға әртүрлі заң жобаларын ұсынды.

1972 жылдың қазанында алғаш рет Сеул қаласында қарттарға арналған «Чонно Тэхва» мәдени орталығы, 1973–1974 жылдар қарттарға арналған оқу орталығы мен мектеп ашылды. 1976 жылы Корея Республикасының егде жастағыларға білім беру қауымдастығы, Қызыл Крест халықаралық комитеті жанындағы ерікті ұйымдар, қоғамдық ұйымдар, егде жастағы адамдарға арналған мектептер және университеттер, сыныптар, қарттар үйі және т.б. ұйымдастырылған. 1981 жылы Кореяның қарттар қауымдастығы құрылды. Осы жылдар ішінде егде жастағы адамдарға білім беруде Сеулдегі Үздіксіз білім беру орталығы, Ёнхве қарттар институты, Біріккен қарттар қауымдастығы белсенді жұмыс жасады [3]. 1982 жылы «Егде жастағыларға білім беру туралы» заң қабылданды. Бұл заң арқылы ересектерге бағытталған білім берудің түрлері заңды түрде танылды, ең алдымен ЖОО үздіксіз білім беру бағдарламаларының саны ұлғайтылды, заң үкіметтің өмір бойы білім беруге жәрдемдесу үшін саясатты құруға және мемлекеттің бұл саланы да қаржыландыруына құқықтық негіз болды. Ал 2009 жылы жаңа білім беру жүйесінің жоспарына сәйкес өмір бойы білім алатын қоғам құру саясатын қолдау көрсету үшін «Өмір бойы білім беру туралы» Заң қабылданды.

Оңтүстік Корея қарт адамдарға білім беру жүйесін барынша жетілдіріп, жалпы елді қамтуға тырысты. Кореяның «Қайырымдылық қызметі туралы» Заңында «қарттардың әл-ауқатын жақсарту, олардың бос уақытын ұйымдастыру және ақпаратқа қол жетімділікті қамтамасыз ету мақсатында қарттар үшін білім беруді дамытуға жәрдемдесу» негізінен қалалық және аймақтық биліктің міндетіне жатқызылды. Алайда, Кореядағы егде жастағы адам АҚШ пен Еуропаның кейбір дамыған елдерінің адамына қарағанда жаңа білімді алу үдерісі баяу жүрді. Кореяда егде жастағы қызметкерлерді оқытуды жүргізу үкіметтің қозғауымен басталды. Оларға төлеуге пайдаланатын ваучерлерді қарастырды, мұндай ваучерлер оларға кез-келген мамандықты оқып үйренуге мүмкіндік берді және де бұл сол уақыттағы жұмыс орнымен байланысты болуы міндетті емес еді. Үкімет қаржыландыратын түрлі деңгейдегі бағдарламалар бойынша қарттарға ақпараттық-білім беру орталықтары жұмыс жасады [4].

Демографиялық өткір мәселелері күрделене түскен Корея Республикасы елінде де егде жастағы адамдарға білім берудің маңыздылығы артып отыр.

Кореядағы тұрмыс деңгейі жоғарлап, денсаулық сақтау саласының қолжетімді және сапалы болуының арқасында өмір сүру ұзақтығы 1970 жылғы 62 жастан жаңа ғасырдың басында 83 жасқа өсті. Бірақ бұл жағдай Кореядағы тұрғындардың тез қартаюына әкелді, 65 жастан асқан оңтүстік корейлықтардың үлесі 2010 жылы халықтың 10,8 пайызынан 2022 жылы 17,5 пайызға дейін өсті. Кореяның статистикасы 2036 жылы қарт адамдар халықтың 30 және 2051 жылға қарай 40 пайызына жетеді деп отыр. Бұл 15-тен 64 жасқа дейінгі еңбекке қабілетті жастағы халықты одан әрі қысқарып, еңбекке жарамды халық саны 2020 жылы 37,38 миллионнан 2050 жылы 24,19 миллионға дейін төмендейді деп күтеді [5].

Халықтың жалпы санына шаққандағы үлесі көп қарт адамдарға төленетін әлеуметтік төлемдердің қаржылық ауыртпашылығы еңбекке жарамды халықтың келесі ұрпағына түседі. Еңбекке қабілетті азаматтардың санының азаю ел экономикасының тұрақты дамуына түрлі кедергілер келтіретіні түсінікті. Үкімет жұмыс жасайтын адам тапшылығын жою мәселесін шешудің бір жолы ретінде белсенді еңбек етушілер қатарына жасы егде тартқан адамдарды және зейнетке шыққан адамдарды тұрақты жұмысқа тарту арқылы қарастырып отыр. Ал елде егде жастағы адамдардың саны күн сайын артып жатқандықтан, олардың саны өте жеткілікті. Мұндай жағдайда билік үшін егде жастағы адамдарды жұмыс істеуге ынталандырып, жұмыспен қамту – экономикалық өсуді ілгерілету және мемлекеттің әлеуметтік шығындарын қысқарту үшін маңызды саналады.

Корей қоғамында аға буын өкілдерінің өзекті әлеуметтік мәселелерінің бірі ретінде олардың кедейлігі үнемі айтылып келеді. Оңтүстік Корея ЖІӨ жағынан әлемдегі ең жоғары 10-дыққа кіргенімен, ЭЫДҰ елдері арасында 65 жастан асқан адамдар арасындағы ең жоғары кедейлік деңгейіне ие. Орташа алғанда, ЭЫДҰ елдерінде кедейлік қаупінің жасы бойынша айтарлықтай айырмашылығы жоқ, бірақ Кореяда кедейлік қаупі қартайған кезде тез өседі. 2016 жылы орташа табысы 50 %-ды құраған Кореядағы егде жастағы адамдардың кедейлік деңгейі 43,8 %-ды құрады, бұл ЭЫДҰ 13,5 %-дан үш есе артық. Халықтың қартаюының жылдам қарқынынан кедейлікте өмір сүретін егде жастағы адамдардың саны жылдам артып келеді. Егер кедейшіліктің қазіргі деңгейі сақталса, 65 және одан жоғары жастағы адамдардың саны 2025 жылы 31,9 %-ға, яғни 3,5 миллионнан 4,6 миллионға дейін артады деп күтілуде. Жоғарғы деңгейдегі қарт қоғамға енуімен халықтың 20 %-дан астамын қарт адамдар құрайтындықтан, шамамен әрбір екінші кедей адам болашақта қарт болады [6].

Қазіргі өндірісті автоматтандыру адамдарға ауыр физикалық еңбектен арылуға мүмкіндік берді. Сондықтан Оңтүстік Кореяда егде жастағы адамдарға кейінгі технологиялық өзгерістерге байланысты дағдыларын үнемі көтеріп отыруға мүмкіндік беретін қысқа мерзімдегі білім алудың тиімді бағдарламаларының қол жетімділігі өте қажет. Мұндай оқыту олар үшін әр түрлі арналар арқылы, оның ішінде жеке фирмалар мен кәсіподақтар арқылы және үкіметтің қолдауымен болатын түрлі бағдарламалар арқылы жүзеге асуы мүмкін. Бұл сонымен қатар жұмыс күшін ұлғайтуға және егде жастағы жұмысшылардың бұрыннан қалыптасқан дағдыларын пайдалануға мүмкіндік береді.

2000 жылдардың басында Оңтүстік Корея үкіметі егде жастағы адамдарға арналған әлеуметтік қолдау саясатының кешенді пакеттерін әзірлеп, қарт адамдарға арналған білім беру мекемелері мен бағдарламаларының санын айтарлықтай арттырды. Қарт адамдарға арналған саясат ең алдымен экономикалық қолдау және денсаулық сақтау сияқты әлеуметтік қамсыздандыру аспектілеріне бағытталған. Дегенмен, өткен ғасырдың 60–70 жылдардың аға буын өкілдеріне арналған қарапайым әлеуметтік бағдарламалар олардың мұқтаждығын толық шеше алмайды. Егде және қарт жастағы адамдардың өздерінің өмірлік тәжірибесі мен білімін пайдалана отырып өмір сүру жағдайы мен сапасын арттыруына мемлекет мүмкіндік жасап беруі керек. Егде жастағы адамдар үшін үздіксіз білім беру олардың оқуға және қоғамға белсенді қатысуға қабілетін арттыру арқылы өмір сапасын жақсарту үшін маңызды. Сондықтан ұлттық және жергілікті білім беру органдары өздерінің мектепке негізделген саясатын өзгертіп, қарт адамдарға білім беруді ынталандыруы керек [7].

Егде жастағы адамдарға білім берудің маңыздылығының артуының тағы бір себебі – әлі де еңбекке құштар жастағы адамдар үшін адами ресурстарды пайдалану қоғамдағы әлеуметтік мәселені шешу. Біріншіден қарттарға арнайы қоғамдық ұйымдарға қатыстыру, қосымша әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру, еңбекке қайта оралу мүмкіндіктеріне жол ашу, өзінің өмірін ұйымдастыруда шешім қабылдау, қоғамдық жұмыстарға белсенді қатысу олардың қызығушылығын туғызады әрі өмірге деген құштарлығын оятады. Бұл олардың еңбегі мен өздерінің қоғамға керек екенін дәлелдейді. Жаңа қызметпен айналысу, жаңа еңбек ортасымен, кәсіби ұжыммен араласып, қарттық шаққа жеткен кезде керісінше өмірден түнілу, суйцидке бару жағдайынан сақтап, өздерінің психологиялық тұрақтылығын, қалыптасқан байсалдылығын сақтап қалуға көмектеседі. Ал екіншіден халықтың көбею төмендеп, қартаю үдерісі дамыған сайын, еңбекке қабілетті халық саны азаюда, сондықтан егде жастағы адамдардың түрлі қызметке қатысуын

арттыру қажет. Осы мақсатта қайта жұмыспен қамтуды және егде жастағы адамдар мен әйелдерге кәсіптік білім беруді қажет етеді.

Өмір бойы білім беруге жәрдемдесу агенттігінің мәліметі бойынша, 2016 жылы өмір бойы білім алуға арналған жергілікті өзін-өзі басқару органдары басқаратын 143 «Бақыт» оқу орталығы және университеттерге қарасты 207 үздіксіз білім беру орталығы жұмыс жасаған. Бірақ егде жастағы адамдарға жұмыс табуға көмектесетін курстар емес, олар негізінен гуманитарлық білім беруге бағытталған. Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету министрлігіне қарасты «Аға жұмыс күшін дамыту орталығында» аға буынды жұмысқа орналастыру орталықтары жұмыс істейді, бірақ ел бойынша олардың саны небәрі 15, ал әрбір орталықта 3 адам ғана жұмыс жасаған, сондықтан олардан ауқымды істің жүзеге асырылуын күту қиын деп көңілі толмайтынын білдірген [8].

Сондықтан Корея үкіметінің алдында егде жастағы адамдарды оқыту арқылы олардың әлеуметтік мәселесін шешуге белсенді түрді қолға алу керек болды. Корея сапалы білім беру мүмкіндіктерінің инклюзивтілігін ілгерілету үшін бірнеше саяси бастамалар көтерді. Жұмысшыларды жұмыспен қамтуға жәрдемдесу шараларын қамту мүмкін жағдайларға орта және егде жастағы қызметкерлерге екінші кәсіптік бағдар беруді күшейту міндеттері енгізілді. Егде жастағыларды оқыту арқылы белгілі кәсіп түрімен айналысуына көмектесетін арнайы жобалар жүзеге асыру қолға алынды.

2016 жылдан бері Сеул қаласында егде жастағыларды әлеуметтік қамсыздандыру мен оларға білім беруді қолдау бойынша жаңа бағдарлама іске қосылды. Аталмыш бағдарлама арқылы егде жастағы тұрғындардың белсенділігін арттырып, олардың өмір сүруге құштарлығын ояту, олардың білімін қазіргі жағдайға сай көтеру керек болды. Олардың ішінде жақсы жұмыс іздеген егде жастағылардың белсенді топтарына қолдау көрсетуді қолға алды. Соның ішінде 50 жастан асқан адамдар тобы алдыңғы буын өкілдерімен салыстырғанда белсенді әрі денсаулықтары мықты. Сондықтан халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, Оңтүстік Корея үкіметінің міндеті – бұл буынға белсенді болып, қоғамдық өмірге қатысуға мүмкіндік беру болды. Корея үкіметі бұл мәселені «Сеул 50 плюс» («Seoul 50Plus» немесе «50+») сияқты бастамасы арқылы шешуге күш салды. Сонымен қатар оны іске қосудағы басты мақсат егде жастағы жандардың әл-ауқаттын жақсартумен қатар, оларды жұмыспен қамту және оларға қажетті белгілі бір біліктілікке үйрететін кәсіби білім беру арқылы көмек көрсетуді де көздеді. Мемлекеттік өмір бойы білім алу бойынша инновациялық мұндай саясаты аға буынды өздері үшін жаңа өмір салтын құруына қолдау көрсетуге бағытталды. Осы бастама қаладағы түрлі кампусар мен қоғамдық орталықтардың кешенді

инфрақұрылымынан, сондай-ақ әртүрлі бағдарламаларды қадағалайтын және мүдделі тараптардың қарым-қатынасын басқаратын қордан тұрды.

Сонымен «Сеул 50+» осы жастағы егде адамдар қоғамда белсенді болуы керек деген түсінікке негізделген және оларды өздері үшін жаңа өмір салтын құруға қолдау көрсетуге бағытталды. Бастаманың негізгі мақсатына жету үшін үш негізгі бағытқа назар аударады: оқыту және зерттеу, жұмыс орындары және әлеуметтік өзара әрекеттесу және «50+» инфрақұрылымымен айналысатын қор құру болды. Соның нәтижесінде «Seoul 50 Plus Foundation» және коммерциялық емес ұйымдармен және жеке секторлармен бірлесіп салынып жатқан бірнеше 50-ден астам кампус пен орталықтардың инфрақұрылымдары кіреді. «Seoul 50 Plus Foundation» қоры үйлестіруші орган ретінде әрекет ете отырып, 30-дан астам ұйыммен Сеул Үкіметі мен серіктестікте түрлі бағдарламалар әзірлеу үшін өзара түсіністік туралы меморандумдарға қол қойды. Қарт адамдарды оқытатын білім беру нысандары оқыту бағдарламасын алға тартты. Оларға ағылшын және компьютер біліктілігіне үйрету жұмыстары жүрді. Сеулдің әр аймағында орналасқан көптеген кампусар әр аймақтың ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі қызметтерге бөлінді. Ол қатысушыларға тек білім беру жағынан ғана емес, сонымен қатар жұмыс табуға, жаңа кәсіп ашуға, әлеуметтік өмірге қатысуға және күнделікті өмір сапасын жақсартуға мүмкіндік берді.

Сонымен қатар бұл инфрақұрылым – 50 және оданда жоғары жастан асқан ұрпаққа өз құрдастарымен қарым-қатынас жасау, өміріне өзгерістер енгізу және бір-бірінің қажеттіліктеріне негізделген қызметтерді құру үшін қолдау мен мәдени кеңістікті қамтамасыз етті. Өйткені осы жастағы топқа жататын адамдардың арасында психологиялық жақындастық, бірін-бірі жақсы қабылдап, тез тіл табысып кету қасиеті басым. Сондықтан осы ерекшелікті ескере отырып, қарт адамдарға арналған мамандандырылған осы мекемелердің жұмысын дұрыс ұйымдастыру біршәтінен егде жастағылардың мәдени деңгейдегі қарым-қатынастарын қалыптастыруға жақсы мүмкіндік берді. Қарт адамдарға өмір бойы білім беру – бұл әлеуметтен шеттетілген және бөлінген топ ретінде егде жастағы адамдарға жай ғана қорғау объектілері емес, өнімді және өз дамуына үлес қосатын тұлға болуға мүмкіндік беретін білім. Демек, егде жастағылардың өмір бойы білім алуының мақсаты – үздіксіз білім беру мен оқыту арқылы қарттардың әлеуетін барынша арттыру және осы арқылы қарттардың өмір сүру сапасын арттыру маңызды саналады.

50+ жасындағы топтар үшін кәсіптік оқыту курстарын ұсынатын Оңтүстік Кореядағы алғашқы бағдарлама болған «Бақытты аға» жобасын сәтті іске қосылды деп айтуға болады. Бастапқы кезде-ақ 50+ идеясы қоғамдық қолдауға ие болған. 2016 жыл мен 2017 жыл аралығындағы егде

жастағы тұрғындар арасындағы белсенділіктің салыстырмалы түрде жоғары деңгейі – оқыту курстарына 15 000 қатысушы, 600 адам 13 түрлі Boram Jobs тағылымдамаларына және 112 адам 50+ қауымдастықтарды құруға үлес қосты. Бұл жоба мақсаты Сеул тұрғындарының 30 пайызына жетуді көздеген. Сеул 50+ Boram Jobs жобасы Сеулдің аға буынды тәжірибие мен білім жинақтауға, жұмыс орындарымен қамтамасыз етуге және басқа да мүмкіндіктермен қамтамасыз ету үшін жұмыс істей береді [9].

Қаланың егде жастағылары қажетті ақпараттар мен жаңалықтарды алып отыруы үшін Seoul 50+ Foundation порталы – <https://50plus.or.kr/> (кампус және аймақтық орталықтар) Сеул өмір бойы білім беру порталы – <https://sll.seoul.go.kr> (онлайн дәрістерді тегін тандау) сайттары бар.

Бұл жоба арқылы Сеул қалалық үкіметі «Егде адамдардың әл-ауқатының кешенді жоспарында» 2025 жылға қарай мемлекеттік және жеке секторда 100 000 жұмыс орнын ашқысы келетіндерін жеткізді. Қазіргі уақытта Сеулдегі 65 және одан жоғары жастағы адамдар саны 1 573 000 адамды құрайды, бұл Сеулдің жалпы халқының 16,5 % құрайды (9 558 000). Ең алдымен, Сеул қалалық үкіметі 2025 жылға қарай мемлекеттік секторда «аға стажер жүйесі» арқылы кәсіби біліктілігі жоғары 300 аса адам жұмыс табанатынына сенімді. Сонымен қатар, Сеул қалалық үкіметі 2025 жылға қарай барлық жас топтары үшін жұмыспен қамту орталығынан бөлімінен бөлек, егде жастағылар үшін қызмет ететін «Сеулде егде жастағыларды жұмыспен қамтуды қолдау орталығын» құру туралы шешім қабылдады. Жобаның мақсаты – егде жастағы адамдарға жұмыс табуды жеңілдету үшін ақпарат алмасу», 2023 жылдан бастап жобаны шындап бастауды жоспарлап отыр [10].

Биылғы жылы осы бағдарламаның аясында Сеул қаласының 3000 егде тұрғындарын қамтитын бес кампуста «жұмыстағы жаңа тенденциялар туралы арнайы дәрістер» өткізу жоспарланып отыр. Оның ішінде дрон сарапшысы, деректер таңбалаушысы, туристік өнімдер бойынша кеңесші, электрик, тікелей сауда, смарт фабрика, жеке онлайн сатушы және ақылды фермер сияқты 8 жаңа мамандықты оқытуға арналған. Жалпы әр кампуста басқа да мамандандырылған курстар бар. Себебі соңғы уақытты орта жастағы адамдар қосымша кәсіби дағдыларын дамыту үшін әсіресе цифрлық сауаттылықты игеру арқылы жаңа жұмысқа ауысу бойынша оқуға басымдық береді. Digital Education орта және егде жастағы жұмыс орнын өзгертуге арналған кәсіби даму тренингі жаңа жұмысқа қажетті практикалық дағдылар мен біліктілікті алуға мүмкіндік береді. Кәсіби дағдыларды дамытуға қызығушылық танытқан Сеул тұрғындары өздеріне ыңғайлы оқу кестесін тандап, 50+ порталы арқылы өтініш берулері қамтамасыз етілген.

Кореяның егде жастағы адамдардың өмірін жақсарту жөніндегі ғылыми-зерттеу институты (RISBLE) корей карт адамдарының ақпаратқа қол жетімділігі мен олардың қарым-қатынас пен қатысу мүмкіндіктерін арттыруға бағытталған сандық сауаттылықты күшейтеді. Ол заманауи байланыс түрлеріне және әлеуметтік байланыстарға қатысуды арттыра отырып, белсенді қартаюдың маңызды элементі ретінде қарастырды. RISBLE бағдарламалары – Cyber Family, Internet Navigator және Family Online Game Festival – қарияларға жаңа технологияларды білуге, ұрпақ аралық қарым-қатынасты нығайтуға, көшбасшылық рөлдерді иеленуге және қоғамға ұстаз ретінде үлес қосуға көмектеседі.

Қазіргі қоғамның ақпараттық-технологиялық мүмкіндіктеріне орай қажетті мамандықты қысқа мерзімде игеру арқылы жастар ғана емес ересек адамдардың өз білімін, біліктілігін көтеуге мүмкіндіктер жасау. Кейбір ересек адамдар білім алу арқылы есте сақтау қабілетін арттыруға, бұрынғы қабілеттерінің артатыны, жаңа дүниені меңгеру арқылы әлеуметтік қиыншылықтан шығуға болатынын байқалған.

Корея Республикасының «Өмір бойы білім беру туралы» Заңы (2009 ж.) бойынша Білім министрлігін әрбір бес жыл сайын ұлттық деңгейде өмір бойы білім алуға жәрдемдесудің кешенді жоспарын жүзеге асырып келеді. Бұл ұлттық жоспар орта мерзімді және ұзақ мерзімді саясаттың мақсаттарын, сондай-ақ өмір бойы білім алуға жәрдемдесу бойынша нұсқаулықтарды ұсынды. 2009 жылдан бастап үздіксіз білім алуға қолжетімділікті жақсартатын үш жоспар қабылданды және үздіксіз білім берудің Ұлттық институтын (NILE), сондай-ақ 17 жергілікті үздіксіз білім беру мекемесін құрды. Бұл соңғы жоспардың бір ерекшелігі бұрынғыларға қарағанда цифрлық дәуір мәдени, әлеуметтік, экономикалық және саяси ортада елеулі өзгерістеріне сәйкес құрылды. Осылайша, өмір бойы білім беруге жәрдемдесу жөніндегі төртінші Ұлттық жоспар (2018-2022) технологиялық инновацияларға жауап ретінде үздіксіз білім берудің икемді және сапалы жүйесін дамытуды қолға алған. Бұл жоспардың ішінде білім деңгейін көтеру үшін қосымша білім ересектерге білім беру, біліктілікті арттыруға арналған білім беру де қарастырылған. Ересектердің білімін қолдаудың қосымша үлгісі ретінде MOOC әлеуетінде ерекше айтуға болады. Арнайы платформалардағы мыңдаған MOOC курстарын тандап онлайн оқу арқылы да қажетті біліктілікті игеруге, жаңа жұмыс орнын табуға мүмкіндік бар [11].

Қорытынды

Ересектерге білім беру – бұл мемлекеттің стратегиялық идеясы, нарық талабы. Ересектерге білім беру арқылы Корея Республикасының әрбір азаматын еңбек нарығындағы қажетті мамандықтарды игере отырып, өз тұрмысын, экономикалық жағдайын жақсартуға алатын, жанұясын асырай

алатын отбасына айналдыруға болады. Ересектерге білім берудің басты міндеті – қазіргідей жылдам өзгеріп отырған қоғамда тез арада өз орнын табу, қоғамның өзгерістеріне қарай бейімделе алу, еркін еңбекке араласу, толыққанды өмір сүре алуына бағытталған.

Түрлі оқу мүмкіндіктерін қамтамасыз ету қазіргі корей қоғамының маңызды міндеттерінің бірі деп айтуға болады. Атап айтқанда, қарттарға білім беру арқылы ұрпақтар арасындағы қарым-қатынас арнасын жандандырып, оң жас нормасын қалыптастыруға, сол арқылы қарттарды кемсітуді азайтуға болады. Осылайша, қарт адамдарға білім беру қарттардың жас ұрпаққа деген теріс көзқарасын өзгертіп қана қоймай, сонымен қатар жергілікті қоғамдастық пен ұрпақтар арасындағы қарым-қатынасқа қатысады және үйлесімділікке ықпал етеді.

Оқу адамның қартаюының басталуын жеңілдетеді және шын мәнінде денсаулығы мен әл-ауқатын жақсартады. Одан әрі үйрену қауымдастық еріктілері, ата-әжелер және қамқоршылар ретінде қызмет ету сияқты басқа рөлдерді орындауға мүмкіндік береді. Кейінгі өмірде оқуға қатысатын адамдар белсенді әлеуметтік өмірге ие, өйткені олар өз қауымдастығының істеріне көбірек араласады.

Ал Сеул 50+ жұмыссыз егде жастағы жұмысшыларды бүгінгі таңда сұранысқа ие жоғары сапалы жұмыс орындарына сенімді бәсекелесуге көмектесетін құралдар мен оқу ресурстарының жиынтығымен қамтамасыз етуі расымен де орта және егде жастағы тұрғындардың мәселелерін шешетін жоба болғаны көрсетіп отыр. Оның табысының негізі – жергілікті қауымдастықтарда бағдарлама құрамдастарын жүзеге асыратын қауымдастық серіктестерінің жалпыұлттық желісін құру болды. Оның түрлі бағыттағы инфрақұрылымы 50 жастан асқан адамдарға жаңа жұмыс мүмкіндіктерін іздеу кезінде кездесетін ерекше қиындықтарды шешетін құралдар мен ресурстармен егде адамдарға көмектесуде. Уақыт өте келе оның қалай дамып жатқанын көреміз деп үміттенеміз. Жалпы мұндай жоба дамыған елдердің көбінде жұмыс жасайды. Қартаюшы қоғамға бара жатқан мемлекеттер үшін олардың қызметі үлгі болатыны анық.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Старение. [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.un.org/ru/global-issues/ageing>. – 2020.

2 Институт ЮНЕСКО по обучению на протяжении всей жизни. «Всемирный доклад об обучении и образовании взрослых : не оставлять

никого позади : участие, равенство и инклюзивность». [Электрондық ресурс]. – URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373742>. – 2022.

3 Лим, Э. Х. Образование взрослых как важный фактор социального развития общества в Республике Корея [Текст] // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. – 2013. – № 4(15). – 111–113 б.

4 Kim Shinil. Adult Learning and Education in Korea. [Электрондық ресурс]. – URL: <https://preprod.uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/AdultEducation/en/RepublicofKoreaTrendsandAchievementsinAdultLearningandEducation.pdf>.

5 Статистическое управление Кореи. [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.statista.com/statistics/1065234/south-korea-working-age-population-by-province/>. – 2021.

6 Jooyeon Kang, Jungmin Park, Jaemin Cho. Inclusive Aging in Korea : Eradicating Senior Poverty [Text] // International Journal of Environmental Research and Public Health. – 2022, Feb 14. – 19(4). – <https://10.3390/ijerph19042121>.

7 Ilseon Choi. Current State and Issues of Education for Older Adults in South Korea [Текст] // Education for the Elderly in the Asia Pasific. – Education in the Asia-Pacific Region : Volume 59. – 2021, 15-29 P. – https://10.1007/978-981-16-3326-3_2.

8 교양교육만넘치고직무훈련은없는노인직업교육 [Текст] // 네이트뉴스. [Электрондық ресурс]. – URL: <https://news.nate.com/view/20170822n32221?mid=n0304&isq=9936>. – 2017.08.22.

9 Seoul 50+ Initiative in South Korea [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/seoul-50plus>.

10 서울시노인일자리계획, 조감도만있고청사진은없다 [Текст]. [Электрондық ресурс]. URL: https://bravo.etoday.co.kr/view/atc_view/12830. – 2021.10.07.

11 Republic of Korea : The fourth National Lifelong Learning Promotion Plan (2018–2022). [Электрондық ресурс]. – URL: <https://uil.unesco.org/document/republic-korea-fourth-national-lifelong-learning-promotion-plan-2018-2022-issued-2017>. – 2017.

REFERENCES

1 Starenie [Ageing]. [Electronic resource]. – URL: <https://www.un.org/ru/global-issues/ageing>. – 2020.

2 Institut YUNESKO poobucheniyu na protyazhenii vsej zhizni «Vsemirnyj doklad ob obuchenii i obrazovanii vzroslyx : ne ostavlyat nikogo pozadi : uchastie, ravenstvo i inkluzivnost [UNESCO Institute for Lifelong Learning. «Global report on adult learning and education : leave no one behind : participation, equity and inclusion». [Electronic resource]. – URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373742>. – 2022.

3 **Lim, E. X.** Obrazovanie vzroslyx kak vazhnyj faktor socialnogo razvitiya obshhestva v Respublike Koreya [Adult education as an important factor in the social development of society in the Republic of Korea] [Text] // Vektor nauki TGU. Seriya : Pedagogika, psixologiya. – 2013. – №4(15). – 111–113 p.

4 **Kim Shinil.** Adult Learning and Education in Korea. – [Electronic resource]. – URL: <https://preprod.uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/AdultEducation/en/RepublicofKoreaTrendsandAchievementsinAdultLearningandEducation.pdf>.

5 Statisticheskoe upravlenie Korei [Statistics Korea]. – [Electronic resource]. – URL: <https://www.statista.com/statistics/1065234/south-korea-working-age-population-by-province/>. – 2021.

6 **Jooyeon Kang, Jungmin Park, Jaemin Cho.** Inclusive Aging in Korea: Eradicating Senior Poverty [Text] // International Journal of Environmental Research and Public Health. – 2022, Feb 14. – 19(4). – <https://doi.org/10.3390/ijerph19042121>.

7 **Ilseon Choi.** Current State and Issues of Education for Older Adults in South Korea [Text] // Education for the Elderly in the Asia Pasific. – Education in the Asia-Pacific Region : Volume 59. – 2021. – 15–29 P. – https://doi.org/10.1007/978-981-16-3326-3_2.

8 Kyoyang kyoyukman nomchikogo gimu hunlyeon opsnun noin jigeob [Vocational education for the Older Adults without job training] [Text] // Nate news. [Electronic resource]. – URL: <https://news.nate.com/view/20170822n32221?mid=n0304&isq=9936>. – 2017.08.22.

9 Seoul 50+ Initiative in South Korea. [Electronic resource]. – URL: <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/seoul-50plus>.

10 Seoul si noin iljari gyehhoeg, jogamdoman issko chengsajineun eopta [Seoul Senior Employment Plan] [Text]. [Electronic resource]. – URL: https://bravo.etoday.co.kr/view/atc_view/12830. – 2021.10.07.

11 Republic of Korea : The fourth National Lifelong Learning Promotion Plan (2018–2022). [Electronic resource]. – URL: <https://uil.unesco.org/document/republic-korea-fourth-national-lifelong-learning-promotion-plan-2018-2022-issued-2017>. – 2017.

Материал 04.09.23 баспаға түсті.

*Б. Ж. Ташкенбаева¹, З. А. Серикбаева², Г. А. Тастемирова³

^{1,2,3}Казахский национальный университет имени аль-Фараби,

Республики Казахстан, г. Алматы.

Материал поступил в редакцию 04.09.23.

РЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ РЫНКА ТРУДА ОБРАЗОВАНИЯ ПОЖИЛЫХ ЛЮДЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ КОРЕЯ

В данной статье рассматриваются вопросы предоставления дополнительного образования пожилым людям в Республике Корея и вовлечения их в активную трудовую жизнь. Также в статье описывается о реализации Проекта по дополнительному образованию для пожилых людей, осуществляемого для этих целей правительством Кореи. В Южной Кореи по мере снижения прироста населения и увеличения роста пожилых людей снижается численность трудоспособного населения, что препятствует устойчивому развитию экономики страны. Правительство рассматривает проблемы решения нехватки работающих и снижения социальных издержек за счет привлечения в активную трудовую жизнь людей старшего поколения и пенсионеров. В такой ситуации властям страны важно повышать квалификацию и развивать навыки пожилых людей, проводить их переподготовку в соответствии с требованиями нового рынка труда. По этой причине образование старшего поколения в Южной Кореи является государственной стратегией и требованием рынка. С 2016 года в Сеуле запущена новая Программа поддержки социального обеспечения и образования пожилых людей. Программа включает в себя инфраструктуру различных кампусов и городских общественных центров, а также фонда, который курирует различные программы и координирует отношения заинтересованных сторон в рамках программы Seoul 50+. Также Программа нацелена на поддержание здоровой и активной общественной жизни и старости среднего поколения посредством участия пожилых людей в трудовой деятельности.

Ключевые слова: образование пожилых людей, трудоустройство пожилых людей, участие в общественной жизни, переподготовка, повышение квалификации.

*B. Zh. Tashkenbayeva¹, Z. A. Serikbayeva², G. A. Tastemirova³

^{1,2,3}Al-Farabi Kazakh National University,

Republic of Kazakhstan, Almaty.

Material received on 04.09.23.

SOLVING THE PROBLEM OF THE LABOR MARKET THROUGH THE EDUCATION OF THE OLDER PEOPLE IN THE REPUBLIC OF KOREA

This article considers the problems of Education for the Elderly in the Republic of Korea and increasing their labour force participation rate. The project designed for the elderly by the Korean government for this purpose is also highlighted. As in South Korea the population growth decreases and the ageing process develops, the decline in the working-age population inhibits the sustainable development of the country's economy. The government is regarding a way to solve the problem of eliminating the shortage of workers and reduce the social costs by attracting elderly people to the row of active workers and the retired people to permanent work. Such conditions demand the authorities to improve the competence and skills of older people in accordance with the new labor market requirements and to retrain them. Therefore, adult education in South Korea is a state strategy as well as a market requirement. Since 2016, a new programme has been implemented in Seoul to support education for the elderly and their social security. It includes a comprehensive infrastructure of various campuses and community centers in the city through the Seoul 50+ programme, as well as a fund that oversees different programmes and manages the relationships of concerned parties. In addition, this event was organized to support health, social activity and old age of the middle generation by involving them into labour.

Keywords: education for the elderly, employment of the elderly, participation in public life, retraining, advanced training.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССА ВОСПИТАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.25.09

<https://doi.org/10.48081/ВТИР1244>

*А. Ж. Садыкова¹, А. М. Ишмухаметова²,
Г. М. Исмаилова³, М. О. Искокова⁴

^{1,3,4}Alikhan Bokeikhan University,

Республика Казахстан, г. Семей;

^{1,2}Назарбаев Интеллектуальная школа

Физико-математического направления г. Семей,

Республика Казахстан, г. Семей

e-mail: *Sadykova_a@sm.nis.edu.kz

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ ВЫСОКОГО ПОРЯДКА ЧЕРЕЗ ФОРМАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

В статье представлены виды формативного оценивания и обзор практики исследования в действии. В своей практике учителя опираются на такие виды формативного оценивания, как самооценивание, взаимооценивание и оценивание учителем.

Данная практика используется в преподавании и обучении естественных наук в Назарбаев Интеллектуальных школах. Учителя, анализируя опыт своей работы, транслируют его для коллег общеобразовательных школ.

В представленном исследовании авторы фокусируются на формировании навыков высокого порядка через различные виды заданий формативного оценивания. Применение заданий на навыки высокого порядка развивает у учащихся умение понимать и применять в жизни и интегрировать между предметами полученные знания.

Формирующая оценка, включая диагностическое тестирование, представляет собой определенный порядок оценивания, проводимый учителями в процессе обучения с целью изменения методов

преподавания и учебной деятельности для улучшения успеваемости учащихся. Обычно это включает конструктивную обратную связь, как для ученика, так и для учителя, которая фокусируется на деталях содержания и результативности.

В данном исследовании рассматриваются разные образцы формативного оценивания с критериями оценивания, дескрипторами и конструктивной обратной связью. Так же анализируются ответы учащихся через опросники и рефлексии урока.

Ключевые слова: формативное оценивание, самооценивание, взаимооценивание, оценивание учителем, конструктивная обратная связь, навыки высокого порядка.

Введение

Основной задачей в развитии школьного образования является обновление его содержания и достижении учащимися данного содержания. Качество учебной деятельности обучающихся отслеживается через оценку, направленную на реализацию функций обратной связи в ходе обучения. [1].

В статье рассматривается процесс оценки с точки зрения формирования результата обучения, при котором учитель мониторит деятельность учащихся на уроке и предоставляет конструктивную обратную связь, что позволяет выявить пробелы в усвоении учебного материала для последующего их восполнения [2, 244].

Назарбаев Интеллектуальные школы применяют на практике систему критериального оценивания, которая была разработана с учетом традиционной системы оценивания и консультаций внешних экспертов [3, 4]. Благодаря формативному оцениванию учащиеся достигают цели обучения и имеют возможность повысить свою успеваемость.

Материалы и методы

Термин «формирующая оценка» введен Майклом Скривеном в 1967 году [4]. Главным приоритетом формативного оценивания является мотивация обучающегося, повышение его интереса к обучению, которые достигаются через точные и измеримые критерии оценивания. С помощью ясно разработанных критериев оценивания учитель четко понимает на каком уровне знания контента находится учащийся, как правильно направить деятельность воспитанника к достижению ожидаемых результатов. Для успешного оценивания и обеспечения непрерывной связи между учителем и учеником используется критериальное оценивание с дескрипторами. При разработке заданий формативного оценивания учитываются возрастные особенности учащихся, и в связи с этим задания направлены на углубление

уровня мыслительных навыков от знания и понимания до анализа, синтеза, оценивания. При помощи рефлексии обучающийся получает правильное направление для преодоления разрыва, понимает стратегию достижения целей обучения, совершенствует мыслительные навыки для дальнейшего развития.

Формативное оценивание предоставляет обратную связь от учителя к ученикам, определяет основные недостатки и сильные стороны учащегося без выставления баллов и оценок. Оценивание для обучения представлено несколькими подтипами, такими как: самооценивание, взаимооценивание и оценивание учителем [6, с. 26].

Самооценивание основано на наблюдении учащимися за собственным прогрессом, осмыслении своей работы, проверке слабых сторон для улучшения и сильных сторон, для углубления своих знаний и навыков.

Взаимооценивание предполагает оценивание в парах, в группах с использованием критериев, сопровождается обратной связью и диалоговой формой работы [7, 132].

Оценивание учителем проводится в течение всего урока путем наблюдения за деятельностью учащихся, в ходе которого осуществляется индивидуальная поддержка в зависимости от потребностей воспитанников [8, 1].

Результаты и обсуждение

Эффективное использование формативного оценивания помогает учащимся осмыслить свои достижения по определенным целям обучения и улучшить их. Постоянная практика формативного оценивания позволяет ученику оценить свое продвижение в учебной деятельности, которое в будущем направляет на готовность к сдаче суммативного оценивания. Поэтому для учителей средней школы при разработке формативных заданий необходимо понимать важность таксономии Блума и применять для формирования и развития навыков высокого порядка у учащихся, а также учитывать результаты внешнего оценивания и рекомендации, предоставляемые в аналитических отчетах центром педагогических измерений [9, 73].

В нашей практике преподавания и обучения биологии мы применяем формативные задания различного уровня в соответствии с таксономией Блума, которые помогают отследить сформированность навыков мышления.

Теория формативного оценивания предполагает триангуляцию в оценивании: оценивание учителем, самооценивание и взаимооценивание. [10, 205].

Оценивание учителем: при планировании урока учитель учитывает соответствие критериев оценивания, образовательных ресурсов целям

обучения и целям урока, а также разрабатывает дескрипторы к заданиям. Учитель оценивает уровень достижения учащихся на уроке через наблюдение за их деятельностью. Дескрипторы к заданиям учитывают не только предметный контент, но и творческий подход. Например, при изготовлении моделей, постеров и презентаций с применением визуальных органайзеров. Таблица 1.

Таблица 1 – Задание по формативному оцениванию. Оценивание учителем

Предмет	Биология
Раздел	Координация и регуляция
Цель/цели обучения	Исследовать рефлекторную дугу
Критерий оценивания	Анализирует рефлекторную дугу
Уровни мыслительных навыков	Навыки высокого порядка
Задание	<p>На рисунке показана схема рефлекторной дуги, раздражителем в которой является пчелиный укус.</p> <p>Если часть Q на рисунке будет повреждена, как это повлияет на передачу нервного импульса по рефлекторной дуге? Ответ учащегося: Вставочный-нейрон, связанный с другими нейронами, при его повреждении не будет передаваться импульс так как вставочный нейрон связан с афферторным.</p>
Дескрипторы	<p>1. Выдвигает два предположения о передаче нервного импульса. 2. Конкретизирует ответ, используя научную терминологию.</p>
Обратная связь	В ответе была применена научные термины, выдвинуто одно предположение. Ответ неполный. Рекомендуется повторить учебный материал.

Самооценивание: Одной из ценностей многих зарубежных и казахстанских школ, в том числе и нашей школы является обучение на протяжении всей жизни. Обучение на протяжении всей жизни – это форма самостоятельного образования, направленная на личностное развитие.

Самостоятельное обучение и саморегуляция, анализ собственной деятельности способствуют развитию метакогнитивных навыков. Эти навыки помогают понимать смысл изучаемого, оценивать свои способности, пересматривать свое мнение в результате осознания допущенных ошибок, а следовательно, приводят к успешности обучения [10, 143]. Рефлексия урока, проводимая в форме рефлексивного кубика, неоконченного предложения, стратегии «знаю – хочу узнать – узнал», утверждении «я могу...» способствует анализу, оценке хода и результатов различных этапов урока. Рисунок 1.

1. Я могу

Дополнительные сведения

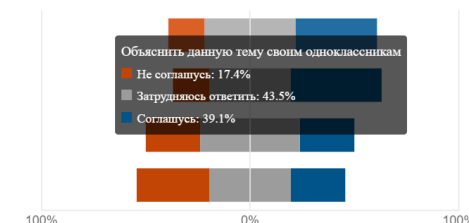
■ Не соглашусь ■ Затрудняюсь ответить ■ Соглашусь

Объяснить данную тему своим одноклассникам

Я могу описать и объяснить иллюстрации

Анализировать данные графика

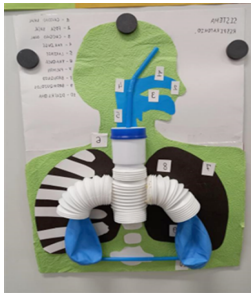
Делать выводы по графику

Рисунок 1 – Самооценивание через платформу <https://forms.office.com>

При взаимооценивании учащиеся развивают коммуникацию и умение предоставить конструктивную обратную связь, таким образом, формируются навыки высокого порядка. Это помогает студентам улучшить качество своего обучения. Взаимооценивание является двусторонним развитием, где развивается и совершенствует свою работу не только ученик, получающий обратную связь, но и ученик, предоставляющий её. В связи с этим, при планировании урока акцент ставится на разработку критериев и дескрипторов заданий для оценивания. Работа по критериям и дескрипторам позволяет вовлечь обучающихся в учебный процесс, повысить их мотивацию и ответственность.

Примером взаимооценивания может служить взаимооценивание между группами и индивидуальное. Таблица 2.

Таблица 2 – Формативное оценивание 3D моделей

Предмет	Биология
Класс	8
Четверть	II четверть
Учебный год	2022-2023
Раздел	Дыхание и выделение.
Тема	Особенности строения органов дыхания у насекомых, рыб и человека.
Цели обучения	изучать особенности строения органов дыхания у насекомых, рыб и человека
Критерии оценивания моделей.	Использовать 3D методы создания модели Размер модели не менее формата А4 Модель должна сохранять пропорции фактических органов Разные органы необходимо показать разными цветами и обозначить Использовать подручные средства (пластиковые емкости, трубки, пластилин, бумагу и др.)
Уровни мыслительных навыков	Применение Навыки высокого порядка
Описание к заданию	Задание по изготовлению моделей было дано в качестве заранее. На уроке
Пример модели строение дыхательной системы человека.	
Обратная связь	Модель соответствует 3D изображению и размеру. Органы показаны разными цветами и обозначены. Использовать подручные средства. Однако, в модели не сохранены пропорции фактических органов, в частности бронхов. Следует внимательно изучить строение бронхов.

Вышеперечисленные примеры оценивания показывают различные виды формативного оценивания.

Примеры формативного оценивания, способствуют развитию навыков анализа, синтеза у учащихся при решении разных типов заданий. В результате исследования было проведено анкетирование через платформу <https://forms.office.com>, в котором участвовало 23 респондента. По итогам опросника учащиеся определили доминантный вид оценивания, который помогает улучшить понимание контента (оценивание учителем 43 %, самооценивание 39 % и взаимооценивание 18 %). Рисунок 2.

1. Какой вид оценивания помогает вам улучшить понимание контента?

[Дополнительные сведения](#)

- 1 Оценивание учителем
2 Самооценивание
3 Взаимооценивание

Рисунок 2 – Виды оценивания для улучшения понимания контента

Так же в ходе опросника обучающиеся оценили высокую степень эффективности использования дескрипторов при формативном оценивании 83 %. Это значит, внедрение дескрипторов в задания положительно влияет на формирование навыков высокого порядка. Рисунок 2.

2. В какой степени вам помогают дескрипторы при выполнении заданий (оцените по шкале от одного до трех: 1 - низкая степень, 2 - средняя степень, 3 - высокая степень).

[Дополнительные сведения](#)

[Аналитика](#)

2.78
Средняя оценка

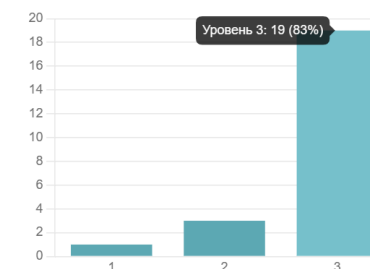

Рисунок 3 – Использование дескрипторов в формативном оценивании

Выводы

Для эффективного оценивания используются разные приемы формативного оценивания. Этот вид оценивания соответствует личностно-ориентированному и компетентностному подходу. При Благодаря формативному оцениванию воспитанники развивают учебной самостоятельность, лидерские качества, ответственность за собственное обучение.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 **Clarke, M.** Conceptual scheme (framework) for building an effective evaluation system [Text]. – The World Bank. 2011.

2 **Фишман, И. С., Голуб, Г. Б.** Формирующая оценка образовательных результатов учащихся: методическое пособие [Текст]. – Самара : Издательство «Учебная литература», 2007. – 2– 44 с.

3 **Можаева, О. И., Шилибекова А. С., Зиеденова Д. Б.** Методология системы критериального оценивания учебных достижений учащихся : Учебно-метод. пособие [Текст]. – АОО НИИШ, 2017. – 4–15 с.

4 **Scriven, M.** «The methodology of evaluation» [Text]. – Chicago : Rand McNally. American Educational Research Association, monograph series on evaluation. – № 1. – 1967.

5 **Maria, P. R.** CLIL ASSESSMENT : A review of the literature on assessing Language in Content and Language Integrated Learning. – 2011. – P. 26.

6 **Викулина М. А., Вилкова Л. В.** Формирующее оценивание качества учебных достижений обучающихся: теоретический аспект : Монография [Текст]. – Н. Новгород : НГЛУ, 2017. – 132 с.

7 **Topping, K. J.** Peer Assessment : Learning by Judging and Discussing the Work of Other Learners // Interdisciplinary Education and Psychology. – 2017. – Vol. 1(1). – P. 1–17.

8 Анализ результатов учащихся по итогам внешнего суммативного оценивания [Текст]. – Центр педагогических измерений НИИШ, 2022. – 73 с.

9 **Ruiz-Primo, M. A.** Informal formative assessment and scientific inquiry : Exploring teachers' practices and student learning [Text] // Educational Assessment. – 2006. – Vol. 11 (3/4). – P. 205–235.

10 **Garner, R.** Metacognition : Answered and unanswered questions [Text] // Educational Psychologist. – 24 (2). – 1989. – P. 143–158.

REFERENCES

1 **Clarke, M.** Conceptual scheme (framework) for building an effective evaluation system [Text]. – The World Bank. – 2011.

2 **Fishman, I. S., Golub, G. B.** Formirujushhaja oценка obrazovatel'nyh rezul'tatov uchashhihsja : metodicheskoe posobie. [Formative assessment of educational results of students : a methodological guide] [Text]. – Samara : Publishing house «Learning literature», 2007. – 244 p.

3 **Mozhaeva, O. I., Shilibekova A. S., Ziedenova D. B.** Metodologiya sistemy kriterial'nogo ocenvaniya uchebnyx dostizhenij uchashhihsya/ Uchebno-metod. posobie. [Methodology of the system of criteria-based assessment of educational achievements of students : Educational method. guide] [Text]. – АОО NISH, 2017. – 4–15 p.

4 **Scriven, M.** «The methodology of evaluation» [Text]. – Chicago : Rand McNally. American Educational Research Association, monograph series on evaluation. – № 1. – 1967.

5 **Maria, P. R.** CLIL ASSESSMENT : A review of the literature on assessing Language in Content and Language Integrated Learning. – 2011. – P. 26.

6 **Vikulina M. A., Vilkova L. V.** Formiruyushhee ocenivanie kachestva uchebnyx dostizhenij obuchayushhihsya: teoreticheskij aspekt : Monografiya. [Formative assessment of the quality of educational achievements of students : theoretical aspect: Monograph] [Text]. – N. Novgorod : NGLU, 2017. – 132 p.

7 **Topping, K. J.** Peer Assessment: Learning by Judging and Discussing the Work of Other Learners // Interdisciplinary Education and Psychology. – 2017. – Vol. 1(1). – P. 1–17.

8 Analiz rezul'tatov uchashhihsja po itogam vneshnego summativnogo ocenivaniya [Analysis of student results based on the results of external summative assessment] [Text]. – Centr pedagogicheskikh izmerenij NISH, 2022. – 73 p.

9 **Ruiz-Primo, M. A.** Informal formative assessment and scientific inquiry : Exploring teachers' practices and student learning [Text] // Educational Assessment. – 2006. – Vol. 11 (3/4). – P. 205–235.

10 **Garner, R.** Metacognition : Answered and unanswered questions [Text] // Educational Psychologist 24 (2). – 1989. – P. 143–158.

Материал поступил в редакцию 04.09.23.

*А. Ж. Садыкова¹, А. М. Ишмухаметова², Г. М. Исмаилова³, М. О. Искакова⁴
^{1,3,4}Alikhan Bokeikhan University,
Қазақстан Республикасы, Семей қ.
^{1,2}Назарбаев зияткерлі мектептер,
Қазақстан Республикасы, Семей қ.
Материал 04.09.23 баспаға түсті.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ АРҚЫЛЫ ЖОҒАРЫ ДӘРЕЖЕЛІ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақалада қалыптастырушы бағалаудың түрлеріне және іс-әрекеттегі зерттеу тәжірибесіне шолу жасалады. Мұғалімдер өз тәжірибесіндегі өзін-өзі бағалау, өзара бағалау және мұғалімнің бағалауы сияқты формативті бағалау түрлеріне сүйенеді.

Бұл тәжірибе Назарбаев Зияткерлік мектептерінде жаратылыстану пәндерін оқыту мен оқуда қолданылды. Мұғалімдер өздерінің жұмыс тәжірибесін талдай отырып, оны орта мектептердегі әріптестеріне таратады.

Авторлар ұсынылған зерттеуде әртүрлі формативті бағалау тапсырмалары арқылы жоғары дәрежелі дағдыларды қалыптастыруға назар аударады. Жоғары ретті дағдыларға арналған тапсырмаларды пайдалану арқылы оқушылардың түсіну және өмірде қолдану мен алған білімдерін пәндер арасында кіріктіру қабілетін дамытады.

Қалыптастырушы бағалау, соның ішінде диагностикалық тестілеу қоса алғанда, оқушылардың үлгерімін жақсарту үшін оқыту әдістері мен оқу әрекеттерін өзгерту мақсатында оқыту процесінде мұғалімдер жүргізетін бағалаудың белгілі бір тәртібі болып табылады. Бұл, әдетте, мазмұн мен өнімділікті қажет ететін оқушы үшін де, мұғалім үшін де сындарлы кері байланысты қамтиды.

Бұл зерттеуде қалыптастырушы бағалаудың әртүрлі үлгісі бағалау критерийімен, дескрипторымен және сындарлы кері байланыс қарастырылады. Сауалнама нәтижесі арқылы оқушылардың жасаулары мен сабақтардың рефлексиясы талданады.

Кілтті сөздер: қалыптастырушы бағалау, өзін-өзі бағалау, өзара бағалау, мұғалімнің бағалауы, сындарлы кері байланыс, жоғары деңгейлі дағдылар.

*A. Zh. Sadykova¹, A. M. Ishmukhametova², G. M. Ismailova³, M. O. Iskakova⁴
^{1,3,4}Alikhan Bokeikhan University,
Republic of Kazakhstan, Semey;
^{1,2}Nazarbayev Intellectual Schools,
Republic of Kazakhstan, Semey.
Material received on 04.09.23.

FORMATION OF HIGH-ORDER THINKING SKILLS THROUGH FORMATIVE ASSESSMENT IN BIOLOGY LESSONS

The article presents the types of formative assessment and an overview of the practice of research in action. In their practice, teachers rely on such types of formative assessment as self-assessment, peer assessment and teacher assessment.

This practice is used in the teaching and learning of natural sciences at Nazarbayev Intellectual Schools. Teachers, analyzing the experience of their work, broadcast it to their colleagues in secondary schools.

In the study, the authors focus on the formation of high-order thinking skills through various types of formative assessment tasks. The use of tasks for high-order skills develops students' the ability to understand and apply in their life and integrate acquired knowledge from different subjects.

Formative assessment, including diagnostic testing, is a specific assessment procedure conducted by teachers in the learning process in order to change teaching methods and learning activities to improve student performance.

This usually includes constructive feedback needed by the teacher and student that centers on details of content and results. This study examines different patterns of formative assessment with assessment criteria, descriptors, and constructive feedback. The answers of students through questionnaires and reflections of the lesson are also analyzed.

Keywords: formative assessment, self-assessment, peer assessment, teacher assessment, constructive feedback, high order thinking skills.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ АҚПАРАТ

Айтжанова Роза Мукантаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымд. профессор, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ., 100024, Қазақстан Республикасы

Арымбеков Бекен Сагатбекович, докторант, «Физика» мамандығы, Физика-техникалық факультеті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., 050040, Қазақстан Республикасы, e-mail: beckemn@mail.ru

Асақиева Дана Саламатовна, педагогика ғылымдарының кандидаты, Қарағанды «Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., 100024, Қазақстан Республикасы

Әбжекенова Бибінуір Ғаниқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, Гуманитарлық-педагогикалық институты, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда қ., 1200006, Қазақстан Республикасы, e-mail: nur_bakonti@mail.ru

Данек Ян, педагогика ғылымдарының кандидаты, философия ғылымдарының докторы, профессор, Я. А. Коменский атындағы университет, Трнава қ., Словакия

Искакова Маржан Оразғалиевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, PhD, Гуманитарлық факультеті, Әлихан Бөкейхан университеті, Семей қ., 071410, Қазақстан Республикасы, e-mail: maris1976@mail.ru

Исмаилова Гульшара Муратовна, PhD, Гуманитарлық факультеті, Alikhan Bokeykhan University, Семей қ., 071400, Қазақстан Республикасы, e-mail: gm-1978@mail.ru

Ишмухаметова Альбина Мунировна, биология мұғалімі, Семей қаласындағы физика-математика бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебі, Семей қ., 071400, Қазақстан Республикасы, e-mail: ismukhamentova_a@sm.nis.edu.kz

Маженова Рауана Буkenовна, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымд. профессор, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ., 100024, Қазақстан Республикасы

Мейрбеков Ақылбек Қайратбекұлы, PhD, доцент м.а., Филология факультеті, Қ. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан қ., 161200, Қазақстан Республикасы, e-mail: ph-doctor@mail.ru

Момбекова Меруерт Маратқызы, докторант, «Шетел тілі: екі шетел тілі» мамандығы, Шетел тілдер факультеті, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ., 100026, Қазақстан Республикасы, e-mail: mika_9807@mail.ru

Нуркенова Гулнур Канышевна, докторант, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ., 100024, Қазақстан Республикасы, e-mail: gulnur24.10.84@mail.ru

Рапишева Жанат Дабыловна, филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Филология факультеті, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ., 100026, Қазақстан Республикасы, e-mail: r_zhanat@mail.ru

Садыкова Айнуір Жуматаевна, докторант, «Педагогика және психология» мамандығы, Гуманитарлық ғылымдар факультеті, Alikhan Bokeykhan University, Семей қ., 071400, Қазақстан Республикасы, e-mail: Sadykova_a@sm.nis.edu.kz

Серикбаева Зарипа Асилбековна, аға оқытушы, Шығыстану факультеті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., 050040, Қазақстан Республикасы, e-mail: Zaripa.Serikbayeva@kaznu.edu.kz

Тастемирова Гульшара Асилбаевна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, Жоғары оқу орнына дейінгі білім беру факультеті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., 050040, Қазақстан Республикасы, e-mail: gulshar.t@mail.ru

Ташкенбаева Бакытгуль Жумановна, аға оқытушы, Шығыстану факультеті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., 050040, Қазақстан Республикасы, e-mail: Bakytgul.Tashkenbayeva@kaznu.edu.kz

Туреханова Кундуз Моминовна, физика-математика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Физика-техникалық факультеті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., 050040, Қазақстан Республикасы, e-mail: kunduz@physics.kz

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Абжекенова Бибинур Ганиевна, магистр педагогических наук, Гуманитарно-педагогический институт, Кызылординский университет имени Коркыт ата, г. Кызылорда, 1200006, Республика Казахстан, e-mail: nur_bakonti@mail.ru

Айтжанова Роза Мукантаевна, кандидат педагогических наук, ассоц. профессор, Карагандинский университет имени Е. А. Букетова, г. Караганда, 100024, Республика Казахстан

Арымбеков Бекен Сагатбекович, докторант, специальность «Физика», Физико-технический факультет, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, 050040, Республика Казахстан, e-mail: beckemn@mail.ru

Асакаева Дана Саламатовна, кандидат педагогических наук, «Академия Bolashaq», г. Караганда, 100024, Республика Казахстан

Данек Ян, кандидат педагогических наук, PhD, профессор, Университет имени Я. А. Коменского, г. Трнава, Словакия

Искакова Маржан Оразалиевна, кандидат педагогических наук, PhD, Гуманитарный факультет, Алихан Бокейхан университет, г. Семей, 071410, Республика Казахстан, e-mail: maris1976@mail.ru

Исмаилова Гульнара Муратовна, PhD, Гуманитарный факультет, Alikhan Bokeykhan University, г. Семей, 071400, Республика Казахстан, e-mail: gm-1978@mail.ru

Ишмухаметова Альбина Мунировна, учитель биологии, Назарбаев интеллектуальная школа Физико-математического направления г. Семей, г. Семей, 071400, Республика Казахстан, e-mail: ismukhamentova_a@sm.nis.edu.kz

Маженова Рауана Буkenовна, кандидат педагогических наук, ассоц. профессор, Карагандинский университет имени Е. А. Букетова, г. Караганда, 100024, Республика Казахстан

Мейрбеков Акылбек Кайратбекович, PhD, и.о. доцента, Филологический факультет, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, г. Туркестан, 161200, Республика Казахстан, e-mail: ph-doctor@mail.ru

Момбекова Меруерт Маратқызы, докторант, специальность «Иностранный язык: два иностранных языка», Факультет иностранных языков, Карагандинский университет имени академика Е. А. Букетова, г. Караганда, 100026, Республика Казахстан, e-mail: mika_9807@mail.ru

Нуркенова Гульнур Канишевна, докторант, Карагандинский университет имени Е. А. Букетова, г. Караганда, 100024, Республика Казахстан, e-mail: gulnur24.10.84@mail.ru

Рапишева Жанат Дабыловна, кандидат филологических наук, профессор, Филологический факультет, Карагандинский университет имени академика Е. А. Букетова, г. Караганда, 100026, Республика Казахстан, e-mail: r_zhanat@mail.ru

Садыкова Айнур Жуматаевна, докторант, специальность «Педагогика и психология», Факультет гуманитарных наук, Alikhan Bokeikhan University, г. Семей, 071400, Республика Казахстан, e-mail: Sadykova_a@sm.nis.edu.kz

Серикбаева Зарипа Асилбековна, старший преподаватель, Факультет востоковедения, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, 050040, Республика Казахстан, e-mail: Zaripa.Serikbayeva@kaznu.edu.kz

Тастемирова Гульшара Асилбаевна, кандидат филологических наук, доцент, Факультет довузовского образования, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, 050040, Республика Казахстан, e-mail: gulshar.t@mail.ru

Ташкенбаева Бакытгуль Жумановна, старший преподаватель, Факультет востоковедения, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, 050040, Республика Казахстан, e-mail: Bakytgul.Tashkenbayeva@kaznu.edu.kz

Туреханова Кундуз Моминовна, кандидат физико-математических наук, старший преподаватель, Физико-технический факультет, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, 050040, Республика Казахстан, e-mail: kunduz@physics.kz

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Abzhekenova Bibinur Ganievna, Master of Pedagogical Sciences, Humanitarian and Pedagogical Institute, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, 1200006 Republic Of Kazakhstan, e-mail: nur_bakonti@mail.ru

Aitzhanova Roza Mukantaevna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, E. A. Buketov Karaganda University, Karaganda, 100024, Republic of Kazakhstan

Arymbekov Beken Sagatbekovich, doctoral student in «Physics», Faculty of Physics and Technology, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan, e-mail: beckemn@mail.ru

Asakayeva Dana Salamatovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Bolashaq Academy, Karaganda, 100024, Republic of Kazakhstan

Danek Jan, Candidate of Pedagogical Sciences, PhD, Professor, Komensky University, Trnava, Slovakia

Ishmukhmetova Albina Munirovna, biology teacher, Nazarbayev Intellectual School of Physics and Mathematics in Semey, Semey, 071400, Republic of Kazakhstan, e-mail: ismukhamentova_a@sm.nis.edu.kz

Iskakova Marzhan Orazgalievna, Candidate of Pedagogical Sciences, PhD, Educational Institution Faculty of Humanities, Alikhan Bokeikhan University, Semey, 071410, Republic of Kazakhstan, e-mail: maris1976@mail.ru

Ismailova Gulnara Muratovna, PhD, Alikhan Bokeikhan University, Faculty of Humanities, Semey, 071400, Republic of Kazakhstan, e-mail: gm-1978@mail.ru

Mazhenova Rauana Bukenovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, E. A. Buketov Karaganda University, Karaganda, 100024, Republic of Kazakhstan

Meirbekov Akylbek Kairatbekovich, PhD, acting associate professor, Philology Faculty, International Kazakh-Turkish University named after Khoja Akhmet Yassawi, Turkestan, 161200, Republic of Kazakhstan, e-mail: ph-doctor@mail.ru

Mombekova Meruyert Maratkyzy, doctoral student in «Foreign language: two foreign languages», Faculty of Foreign Languages, E. A. Buketov Karaganda University, Karaganda, 100026, Republic of Kazakhstan, e-mail: mika_9807@mail.ru

Nurkenova Gulnur Kanyshevna, doctoral student, E. A. Buketov Karaganda University, Karaganda, 100024, Republic of Kazakhstan, e-mail: gulnur24.10.84@mail.ru

Rapisheva Zhanat Dabylovna, Candidate of Philological Sciences, Professor, Faculty of Philology, E. A. Buketov Karaganda University, Karaganda, 100026, Republic of Kazakhstan, e-mail: r_zhanat@mail.ru

Sadykova Ainur Zhumataevna, doctoral student in «Pedagogy and Psychology», Faculty of Humanities Sciences, Alikhan Bokeikhan University, Semey, 071400, Republic of Kazakhstan, e-mail: Sadykova_a@sm.nis.edu.kz

Serikbayeva Zaripa Asilbekovna, Senior Lecturer, Faculty of Oriental Studies, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan, e-mail: Zaripa.Serikbayeva@kaznu.edu.kz

Tashkenbayeva Bakytgul Zhumanovna, Senior Lecturer, Faculty of Oriental Studies, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan, e-mail: Bakytgul.Tashkenbayeva@kaznu.edu.kz

Tastemirova Gulshara Asilbayevna, Candidate in Philology (PhD in Philology), Faculty of Pre-University Education, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan, e-mail: gulshar.t@mail.ru

Turekhanova Kunduz Mominovna, Candidate of Physics and Mathematics Sciences, Senior Lecturer, Faculty of Physics and Technology, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan, e-mail: kunduz@physics.kz

**ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ В НАУЧНОМ ЖУРНАЛЕ
«ВЕСТНИК ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА.
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ»**

Редакционная коллегия просит авторов руководствоваться следующими правилами при подготовке статей для опубликования в журнале.

Научные статьи, представляемые в редакцию журнала должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

***В номер допускается не более одной рукописи от одного автора либо того же автора в составе коллектива соавторов.**

***Количество соавторов одной статьи не более 5.**

***Степень оригинальности статьи должна составлять не менее 80 % (согласно решению редакционной коллегии).**

***Направляемые статьи не должны быть ранее опубликованы, не допускается последующее их опубликование в других журналах, в том числе переводы на другие языки.**

***Решение о принятии рукописи к опубликованию принимается после проведения процедуры рецензирования.**

***Двойное рецензирование (слепое) проводится конфиденциально, автору не сообщается имя рецензента, а рецензенту – имя автора статьи.**

***Статьи отправлять вместе с квитанцией об оплате. Стоимость публикации в журнале за страницу 700 (семьсот) тенге, включая статьи магистрантов и докторантов в соавторстве с лицами с ученой степенью.**

***Оплата за статью не возвращается в случае, если статья отклонена антиплагиатом или рецензентом. Автор может повторно отправить статью на антиплагиат или рецензирование 1 раз.**

Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи.

Если статья отклонена антиплагиатом или рецензентом, статья возвращается автору на доработку. Автор может повторно отправить статью на антиплагиат или рецензирование 1 раз. За содержание статьи несет ответственность автор.

Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.

Датой поступления статьи считается дата получения редакцией ее окончательного варианта.

Статьи публикуются по мере поступления.

Периодичность издания журналов – четыре раза в год (ежеквартально).

Сроки подачи статьи:

– первый квартал до 10 февраля;

– второй квартал до 10 мая;

– третий квартал до 10 августа;

– четвертый квартал до 10 ноября.

Журнал «Вестник Торайғыров университета. Педагогическая серия» выпускается с периодичностью 4 раза в год в сетевом (электронном) формате в следующие установленные сроки выхода номеров журнала:

Первый номер выпускается до 30 марта текущего года,

Второй номер – до 30 июня;

Третий номер – до 30 сентября;

Четвертый номер – до 30 декабря.

Статью (электронную версию и квитанции об оплате) следует направлять на сайт: <http://pedagogic-vestnik.tou.edu.kz/>. Для подачи статьи на публикацию необходимо пройти регистрацию на сайте.

Лицо, которое внесло наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и обозначается «*».

Для осуществления процедуры двойного рецензирования (слепого), авторам необходимо отправлять два варианта статьи: первый – с указанием личных данных, второй – только содержание статьи.

Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

– В журналы принимаются статьи по всем научным направлениям, набранные на компьютере, напечатанные на одной стороне листа с полями 30 мм со всех сторон листа, электронный носитель со всеми материалами в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для WINDOWS».

– Общий объем статьи, включая аннотации, литературу, таблицы, рисунки и математические формулы не должен превышать **12 страниц печатного текста**. *Текст статьи: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка).*

Структура научной статьи включает название, аннотации, ключевые слова, основные положения, введение, материалы и методы, результаты и обсуждение, заключение, выводы, информацию о финансировании (при наличии), список литературы (используемых источников) к каждой статье, включая романизированный (транслитерированный латинским алфавитом) вариант написания источников на кириллице (на казахском и русском языках) см. ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) *Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.*

Статья должна содержать:

1 **МРНТИ** (Межгосударственный рубрикатор научной технической информации);

2 **DOI** – после МРНТИ в верхнем правом углу (присваивается и заполняется редакцией журнала);

3 **Фамилия, имя, отчество** (полностью) автора(-ов) – на казахском, русском и английском языках (*жирным шрифтом, по центру*);

4 **Ученая степень, ученое звание;**

5 **Аффилиация** (факультет или иное структурное подразделение, организация (место работы (учебы)), город, почтовый индекс, страна) – на казахском, русском и английском языках;

6 **E-mail;**

7 **Название статьи** должно отражать содержание статьи, тематику и результаты проведенного научного исследования. В название статьи необходимо вложить информативность, привлекательность и уникальность (*не более 12 слов, прописными буквами, жирным шрифтом, по центру, на трех языках: русский, казахский, английский либо немецкий*);

8 **Аннотация** – краткая характеристика назначения, содержания, вида, формы и других особенностей статьи. Должна отражать основные и ценные, по мнению автора, этапы, объекты, их признаки и выводы проведенного исследования. Дается на казахском, русском и английском либо немецком языках (*рекомендуемый объем аннотации – не менее 150, не более 300 слов, курсив, нежирным шрифтом, кегль – 12 пунктов, абзацный отступ слева и справа 1 см, см. образец*);

9 **Ключевые слова** – набор слов, отражающих содержание текста в терминах объекта, научной отрасли и методов исследования (*формируются на трех языках: русский, казахский, английский либо немецкий; кегль – 12 пунктов, курсив, отступ слева-справа – 1 см.*). Рекомендуемое количество ключевых слов – 5-8, количество слов внутри ключевой фразы – не более 3. Задаются в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке (*см. образец*);

10 **Основной текст статьи** излагается в определенной последовательности его частей, включает в себя:

- **Введение / Кіріспе / Introduction** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*). Обоснование выбора темы; актуальность темы или проблемы. Актуальность темы определяется общим интересом к изученности данного объекта, но отсутствием исчерпывающих ответов на имеющиеся вопросы, она доказывается теоретической или практической значимостью темы.

- **Материалы и методы** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*). Должны состоять из описания материалов и хода работы, а также полного описания использованных методов.

- **Результаты и обсуждение** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*). Приводится анализ и обсуждение полученных вами результатов исследования. Приводятся выводы по полученным в ходе исследования результатам, раскрывается основная суть. И это один из самых важных разделов статьи. В нем необходимо провести анализ результатов своей работы и обсуждение соответствующих результатов в сравнении с предыдущими работами, анализами и выводами.

- **Информацию о финансировании (при наличии)** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*).

- **Выводы / Қорытынды / Conclusion** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*).

Выводы – обобщение и подведение итогов работы на данном этапе; подтверждение истинности выдвигаемого утверждения, высказанного автором, и заключение автора об изменении научного знания с учетом полученных результатов. Выводы не должны быть абстрактными, они должны быть использованы для обобщения результатов исследования в той или иной научной области, с описанием предложений или возможностей дальнейшей работы.

- **Список использованных источников / Пайдаланған деректер тізімі / References** (*жирными буквами, кегль – 14 пунктов, в центре*) включает в себя:

Статья и список использованных источников должны быть оформлены в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 (*см. образец*).

Очередность источников определяется следующим образом: сначала последовательные ссылки, т.е. источники на которые вы ссылаетесь по очередности в самой статье. Затем дополнительные источники, на которых нет ссылок, т.е. источники, которые не имели место в статье, но рекомендованы вами читателям для ознакомления, как смежные работы, проводимые параллельно. Объем *не менее 10 не более чем 20*

наименований (ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки). В случае наличия в списке использованных источников работ, представленных на кириллице, необходимо представить список литературы в двух вариантах: первый – в оригинале, второй – романизированный (транслитерация латинским алфавитом) вариант написания источников на кириллице (на казахском и русском языках) *см. ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.*

Романизированный список литературы должен выглядеть следующим образом:

автор(-ы) (транслитерация) → название статьи в транслитерированном варианте → [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках] → название казахоязычного либо русскоязычного источника (транслитерация, либо английское название – если есть) → выходные данные с обозначениями на английском языке.

11 Иллюстрации, перечень рисунков и подрисуночные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

12 Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

На отдельной странице (после статьи)

В электронном варианте приводятся полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, e-mail (номер телефона для связи редакции с авторами, не публикуются);

Сведения об авторах

На казахском языке	На русском языке	На английском языке
Фамилия Имя Отчество (полностью)		
Должность, ученая степень, звание		
Организация		
Город		
Индекс		
Страна		
E-mail		
Телефон		

140008, Республика Казахстан, г. Павлодар, ул. Ломова, 64,
НАО «Торайғыров университет»,
Издательство «Toraighyrov University», каб. 137,
кафедра «Психология и педагогика»
 Тел. 8 (7182) 67-36-69, (внутр. 1147, 1139).
 E-mail: touscientificjournal@bk.ru

Наши реквизиты:

НАО «Торайғыров университет» РНН 451800030073 БИН 990140004654	НАО «Торайғыров университет» РНН 451800030073 БИН 990140004654	Приложение kaspi.kz Платежи – Образование – Оплата за ВУЗы – Заполняете все графы (в графе Факультет укажите «За публикацию в научном журнале, название журнала и серии»)
АО «Jysan Bank» ИИК KZ57998FTB00 00003310 БИК TSESKZK A Кбе 16 Код 16 КНП 861	АО «Народный Банк Казахстана» ИИК KZ156010241000003308 БИК HSBKZKZKX Кбе 16 Код 16 КНП 861	

ОБРАЗЕЦ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ

МРНТИ 04.51.59

DOI xxxxxxxxxxxxxxx

С. К. Антикеева*, С. К. Ксембаева

Торайғыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар

**ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ
КОМПЕТЕНЦИЙ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ
ЧЕРЕЗ КУРСЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ**

В данной статье представлена теоретическая модель формирования личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации, которая разработана в рамках докторской диссертации «Формирование личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации». В статье приводятся педагогические аспекты самого процесса моделирования, перечислены этапы педагогического моделирования. Представлены методологический, процессуальный (технологический) и инструментальный уровни модели, ее цель, мониторинг сформированности искомым компетенций, а также результат. В модели показаны компетентностный, личностно-ориентированный и практико-ориентированный педагогические подходы, закономерности, принципы, условия формирования выбранных компетенций; описаны этапы реализации процесса формирования, уровни сформированности личностных и профессиональных компетенций. В разделе практической подготовки предлагается интерактивная работа в системе слушатель-преподаватель-группа, подразумевающая личное участие каждого специалиста, а также открытие первого в нашей стране Республиканского общественного объединения «Национальный альянс профессиональных социальных работников». Данная модель подразумевает под собой дальнейшее совершенствование и самостоятельное развитие личностных и профессиональных компетенций социальных работников. Это позволяет увидеть в модели эффективность реализации курсов повышения квалификации, формы, методы и средства работы.

Ключевые слова: теоретическая модель, компетенции, повышение квалификации, социальные работники.

Введение

Социальная работа – относительно новая для нашей страны профессия. Поэтому обучение социальных работников на современной стадии не характеризуется наличием достаточно разработанных образовательных стандартов, которые находили бы выражение в формулировке педагогических целей, в содержании, технологиях учебного процесса.

Продолжение текста публикуемого материала

Материалы и методы

Теоретический анализ научной психолого-педагогической и специальной литературы по проблеме исследования; анализ законодательных и нормативных документов по открытию общественных объединений; анализ содержания программ курсов повышения квалификации социальных работников; моделирование; анализ и обобщение педагогического опыта; опросные методы (беседа, анкетирование, интервьюирование); наблюдение; анализ продуктов деятельности специалистов; эксперимент, методы математической статистики по обработке экспериментальных данных.

Продолжение текста публикуемого материала

Результаты и обсуждение

Чтобы понять объективные закономерности, лежащие в основе процесса формирования и развития личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации, необходимо четко представлять себе их модель.

Продолжение текста публикуемого материала

Выводы

Таким образом, на основании вышеизложенного можно сделать вывод о том, что теоретическая модель формирования личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации содержит три уровня ее реализации.

Продолжение текста публикуемого материала

Список использованных источников

1 Дахин, А. Н. Педагогическое моделирование : сущность, эффективность и неопределенность [Текст] // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 22.

2 **Кузнецова, А. Г.** Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике : монография [Текст]. – Хабаровск : Изд-во ХКИППК ПК, 2001. – 152 с.

3 **Каропа, Г. Н.** Системный подход к экологическому образованию и воспитанию (На материале сельских школ) [Текст]. – Минск, 1994. – 212 с.

4 **Штофф, В. А.** Роль моделей в познании [Текст] – Л. : ЛГУ, 1963. – 128 с.

5 **Таубаева, Ш.** Методология и методика дидактического исследования : учебное пособие [Текст]. – Алматы : Казак университеті, 2015. – 246 с.

6 **Дахин, А. Н.** Моделирование компетентности участников открытого образования [Текст]. – М. : НИИ школьных технологий 2009. – 290 с.

7 **Дахин, А. Н.** Моделирование в педагогике [Текст] // Идеи и идеалы. – 2010. – № 1(3). – Т. 2 – С. 11–20.

8 **Дахин, А. Н.** Педагогическое моделирование: монография [Текст]. – Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2005. – 230 с.

9 **Аубакирова, С. Д.** Формирование деонтологической готовности будущих педагогов к работе в условиях инклюзивного образования : дисс. на соиск. степ. д-ра филос. (PhD) по 6D010300 – Педагогика и психология [Текст] – Павлодар, 2017. – 162 с.

10 **Арын, Е. М., Пфейфер, Н. Э., Бурдина, Е. И.** Теоретические аспекты профессиональной подготовки педагога XXI века : учеб. пособие [Текст]. – Павлодар : ПГУ им. С. Торайгырова; СПб. : ГАФКиСим. П. Ф. Лесгафта, 2005. – 270 с.

References

1 **Dahin, A. N.** Pedagogicheskoe modelirovanie: suschnost, effektivnost i neopredelennost [Pedagogical modeling : essence, effectiveness, and uncertainty] [Text]. In Pedagogu. – 2003. – № 4. – P. 22.

2 **Kuznetsova, A. G.** Razvitie metodologii sistemnogo podhoda v otechestvennoi pedagogike [Development of the system approach methodology in Russian pedagogy : monograph] [Text]. – Khabarovsk : Izd-vo KhK IPPK PK, 2001. – 152 p.

3 **Karopa, G. N.** Sistemnyi podhod k ekologicheskomu obrazovaniyu i vospitaniyu (Na materiale selskih shkol) [The systematic approach to environmental education and upbringing (Based on the material of rural schools)] [Text] – Minsk, 1994. – 212 p.

4 **Shtoff, V. A.** Rol modelei v poznanii [The role of models in cognition] [Text] – L. : LGU, 1963. – 128 p.

5 **Taubayeva, Sh.** Metodologiya i metodika didakticheskogo issledovaniya : uchebnoe posobie [Methodology and methods of educational research : a tutorial] [Text]. – Almaty : Kazak University, 2015. – 246 p.

6 **Dahin, A. N.** Modelirovanie kompetentnosti uchastnikov otkrytogo obrazovaniya [Modeling the competence of open education participants] [Text]. – Moscow : NII shkolnyh tehnologii, 2009. – 290 p.

7 **Dahin, A. N.** Modelirovanie v pedagogike [Modeling in pedagogy] [Text]. In Idei i idealy. – 2010. – № 1(3). – Т. 2 – P. 11–20.

8 **Dahin, A. N.** Pedagogicheskoe modelirovanie : monographia [Pedagogical modeling : monograph] [Text]. – Novosibirsk : Izd-vo NIPKiPRO, 2005. – 230 p.

9 **Aubakirova, S. D.** Formirovaniye deontologicheskoi gotovnosti buduschih pedagogov k rabote v usloviyah inklusivnogo obrazovaniya : dissertatsiya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya. [Formation of deontological readiness of future teachers to work in inclusive education : dissertation for the degree of doctor of philosophy (PhD) in the specialty 6D010300- Pedagogy and psychology] [Text]. – Pavlodar, 2017. – 162 p.

10 **Aryn, E. M., Pfeifer, N. E., Burdina, E. I.** Teoreticheskie aspekty professionalnoi podgotovki pedagoga XXI veka : ucheb. posobie [Theoretical aspects of professional training of a teacher of the XXI century : textbook] [Text] – Pavlodar : PGU im. S. Toraiyrov PSU; St.Petersburg : GAFKiS im. P. F. Lesgafta, 2005. – 270 p.

С. К. Антикеева, С. К. Ксембаева*

Торайғыров университет, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

БІЛКІТІЛКІ АРТТЫРУ КУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МОДЕЛІ

Бұл мақалада «Әлеуметтік қызметкерлердің біліктілігін арттыру курстары арқылы тұлғалық және кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру» докторлық диссертация шеңберінде әзірленген біліктілікті арттыру курстары арқылы әлеуметтік қызметкерлердің тұлғалық және кәсіби құзіреттілігін қалыптастырудың теориялық моделі ұсынылған. Мақалада модельдеу процесінің педагогикалық аспектілері, педагогикалық модельдеудің кезеңдері келтірілген. Модельдің әдіснамалық, процессуалдық (технологиялық) және аспаптық деңгейлері, оның мақсаты, қажетті құзыреттердің қалыптасу мониторингі, сондай-ақ нәтижесі ұсынылған. Модельде

құзыреттілікке, тұлғаға бағытталған және практикаға бағытталған педагогикалық тәсілдер, таңдалған құзыреттерді қалыптастыру заңдылықтары, қағидаттары, шарттары көрсетілген; қалыптасу процесін іске асыру кезеңдері, жеке және кәсіби құзыреттердің қалыптасу деңгейлері сипатталған. Практикалық дайындық бөлімінде тыңдаушы-оқытушы-топ жүйесінде интерактивті жұмыс ұсынылады, ол әр маманның жеке қатысуын, сондай-ақ елімізде алғашқы «кәсіби әлеуметтік қызметкерлердің ұлттық альянсы» республикалық қоғамдық бірлестігінің ашылуын білдіреді. Бұл модель әлеуметтік қызметкерлердің жеке және кәсіби құзыреттерін одан әрі жетілдіруді және тәуелсіз дамытуды білдіреді. Бұл модельде біліктілікті арттыру курстарын іске асырудың тиімділігін, жұмыс нысандары, әдістері мен құралдарын көруге мүмкіндік береді.

Кілтті сөздер: теориялық модель, құзыреттілік, біліктілікті арттыру, әлеуметтік қызметкерлер.

S. K. Antikeeva*, S. K. Ksembaeva

Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

THEORETICAL MODEL OF FORMATION COMPETENCIES OF SOCIAL WORKERS THROUGH PROFESSIONAL DEVELOPMENT COURSES

This article presents a theoretical model for the formation of personal and professional competencies of social workers through advanced training courses, which was developed in the framework of the doctoral dissertation «Formation of personal and professional competencies of social workers through advanced training courses». The article presents the pedagogical aspects of the modeling process itself, and lists the stages of pedagogical modeling. The methodological, procedural (technological) and instrumental levels of the model, its purpose, monitoring the formation of the required competencies, as well as the result are presented. The model shows competence-based, personality-oriented and practice-oriented pedagogical approaches, patterns, principles, conditions for the formation of selected competencies; describes the stages of the formation process, the levels of formation of personal and professional competencies. The practical training section offers interactive work in the listener-teacher-group system, which implies the personal participation of each specialist, as well as the opening of the first Republican public Association in our

country, the national Alliance of professional social workers. This model implies further improvement and independent development of personal and professional competencies of social workers. This allows you to see in the model the effectiveness of the implementation of advanced training courses, forms, methods and means of work.

Keywords: theoretical model, competencies, professional development, social workers.

Авторлар туралы ақпарат	Сведения об авторах	Information about the authors
<p>Антикеева Самал Канатовна «Педагогика және психология» мамандығы бойынша докторант, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Павлодар, 140008, Қазақстан Республикасы, samal_antikeyeva@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Антикеева Самал Канатовна докторант по специальности «Педагогика и психология», НАО «Торайғыров университет», Факультет гуманитарных и социальных наук, Павлодар, 140008, Республика Казахстан, samal_antikeyeva@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Samal Kanatovna Antikeeva doctoral student in «Pedagogy and psychology», «Toraighyrov University» NCJSC, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, samal_antikeyeva@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>
<p>Ксембаева Сауле Камалиденовна, п.ғ.к., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Павлодар, 140008, Қазақстан Республикасы, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Ксембаева Сауле Камалиденовна, к.п.н., профессор, НАО «Торайғыров университет», Факультет гуманитарных и социальных наук, Павлодар, 140008, Республика Казахстан, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Saule Ksembaeva, Candidate of pedagogic sciences, professor «Toraighyrov University» NCJSC, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>

**ПУБЛИКАЦИОННАЯ ЭТИКА
НАУЧНОГО ЖУРНАЛА
«ВЕСТНИК ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА.
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ»**

Члены редакционной коллегии научного журнала «Вестник Торайгыров университета. Педагогическая серия» в своей профессиональной деятельности придерживаются принципов и норм «**Этики публикации для научного журнала «Вестник Торайгыров университета. Педагогическая серия»**». Этика публикации разработана в соответствии с международной публикационной этической нормой Комитета по публикационной этике (COPE), этическими принципами публикации журналов Scopus (Elsevier), **Кодекса академической честности** Торайгыров университета.

Публикационная этика определяет нормы, принципы и стандарты этического поведения редакторов, рецензентов и авторов, меры по выявлению конфликтов интересов, неэтичного поведения, инструкции по изъятию (ретракции), исправлению и опровержению статьи.

Все участники процесса публикации, соблюдают принципы, нормы и стандарты публикационной этики.

Качество научного журнала обеспечивается исполнением принципов участников процесса публикации: равенства всех авторов, принцип конфиденциальности, однократные публикации, авторства рукописи, принцип оригинальности, принцип подтверждение источников, принцип объективности и своевременности рецензирование.

Права и обязанности главного редактора и ответственного секретаря. Должностные обязанности и права главного редактора и ответственного секретаря «Вестник Торайгыров университета. Педагогическая серия» определены соответствующими утвержденными должностными инструкциями.

Права и обязанности рецензентов

Рецензенты журнала «Вестник Торайгыров университета. Педагогическая серия» обязаны руководствоваться принципу *объективности*.

Персональная критика в адрес автора(-ов) рукописи недопустима. Рецензент должен аргументировать свои замечания и обосновывать свое решение о принятии рукописи или о ее отклонении.

Национальность, религиозная принадлежность, политические или иные взгляды автора(-ов) не должны приниматься во внимание и учитываться в процессе рецензирования рукописи рецензентом(-ами).

Экспертная оценка, составленная рецензентом должно способствовать принятию решения редакцией о публикации и помогать автору улучшить рукопись.

Решение о принятии рукописи к публикации, возвращение работы автору на изменение или доработку, либо решение об отклонении от публикации принимается редколлегией опираясь на результаты рецензирования.

Принцип своевременности рецензирования. Рецензент обязан предоставить рецензию в срок, определенный редакцией, но не позднее 2-4 недель с момента получения рукописи на рецензирование. Если рассмотрение статьи и подготовка рецензии в назначенные сроки невозможны, то рецензент должен незамедлительно уведомить об этом научного редактора.

Рецензент, который считает, что его квалификация не соответствует либо недостаточна для принятия решения при рецензировании предоставленной рукописи должен незамедлительно сообщить об этом научному редактору и отказаться от рецензирования рукописи.

Принцип конфиденциальности со стороны рецензента. Рукопись, предоставленная рецензенту на рецензирование должна рассматриваться как конфиденциальный материал. Рецензент имеет право демонстрировать ее и/или обсуждать с другими лицами только после получения письменного разрешения со стороны научного редактора журнала и/или автора(-ов).

Информация и идеи научной работы, полученные в ходе рецензирования и обеспечения публикационного процесса, не должны быть использованы рецензентом(-ами) для получения личной выгоды.

Принцип подтверждения источников. Рецензент должен указать научные работы, которые оказали бы влияние на исследовательские результаты рассматриваемой рукописи, но не были приведены автором(-ами). Также рецензент обязан обратить внимание научного редактора на значительное сходство или совпадение между рассматриваемой рукописью и ранее опубликованной работой, о котором ему известно.

Если у рецензента имеются достаточные основания полагать, что в рукописи содержится плагиат, некорректные заимствования, ложные и сфабрикованные материалы или результаты исследования, то он не должен допустить рукопись к публикации и проинформировать научного редактора журнала о выявленных нарушениях принципов, стандартов и норм публикационной и научной этики.

Права и обязанности авторов

Публикационная этика базируется на соблюдении принципов:

Однократность публикации. Автор(-ы) гарантируют что представленная в редакцию рукопись статьи не была представлена для рассмотрения в другие издания. Представление рукописи одновременно в нескольких журналах/изданиях неприемлемо и является грубым нарушением принципов, стандартов и норм публикационной этики.

Авторство рукописи. Лицо, которое внесло наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и указывается первым в списке авторов.

Для каждой статьи должен быть назначен автор для корреспонденции, который отвечает за подготовку финальной версии статьи, коммуникацию с редколлегией, должен обеспечить включение всех участников исследования (при количестве авторов более одного), внесших в него достаточный вклад, в список авторов, а также получить одобрение окончательной версии рукописи от всех авторов для представления в редакцию для публикации. Все авторы, указанные в рукописи/статье, несут ответственность за содержание работы.

Принцип оригинальности. Автор(-ы) гарантирует, что результаты исследования, изложенные в рукописи, представляют собой оригинальную самостоятельную работу, и не содержат некорректных заимствований и плагиата, которые могут быть выявлены в процессе.

Авторы несут ответственность за публикацию статей с признаками неэтичного поведения, плагиата, самоплагиата, самоцитирования, фальсификации, фабрикация, искажения данных, ложного авторства, дублирования, конфликта интересов и обмана.

Принцип подтверждения источников. Автор(ы) обязуется правильно указывать научные и иные источники, которые он(и) использовал(и) в ходе исследования. В случае использования каких-либо частей чужих работ и/или заимствования утверждений другого автора(-ов) в рукописи должны быть указаны библиографические ссылки с указанием автора(-ов) первоисточника. Информация, полученная из сомнительных источников не должна использоваться при оформлении рукописи.

В случае, если у рецензентов, научного редактора, члена(-ов) редколлегии журнала возникают сомнения подлинности и достоверности результатов исследования, автор(-ы) должны предоставить дополнительные материалы для подтверждения результатов или фактов, приводимых в рукописи.

Исправление ошибок в процессе публикации. В случае выявления ошибок и неточностей в работе на любой стадии публикационного процесса авторы

обязуются в срочном порядке сообщить об этом научному редактору и оказать помощь в устранении или исправлении ошибки для публикации на сайте журнала соответствующей коррекции (Erratum или Corrigendum) с комментариями. В случае обнаружения грубых ошибок, которые невозможно исправить, автор(-ы) должен(-ны) отозвать рукопись/статью.

Принцип соблюдения публикационной этики. Авторы обязаны соблюдать этические нормы, связанные с критикой или замечаниями в отношении исследований, а также в отношении взаимодействия с редакцией по поводу рецензирования и публикации. Несоблюдение этических принципов авторами расценивается как грубое нарушение этики публикаций и дает основание для снятия рукописи с рецензирования и/или публикации.

Конфликт интересов

Конфликт интересов, по определению Комитета по публикационной этике (COPE), это конфликтные ситуации, в которых авторы, рецензенты или члены редколлегии имеют неявные интересы, способные повлиять на их суждения касательно публикуемого материала. Конфликт интересов появляется, когда имеются финансовые, личные или профессиональные условия, которые могут повлиять на научное суждение рецензента и членов редколлегии, и, как результат, на решение редколлегии относительно публикации рукописи.

Главный редактор, член редколлегии и рецензенты должны оповестить о потенциальном конфликте интересов, который может как-то повлиять на решение редакционной коллегии. Члены редколлегии должны отказаться от рассмотрения рукописи, если они состоят в каких-либо конкурентных отношениях, связанных с результатами исследования автора(-ов) рукописи, либо если существует иной конфликт интересов.

При подаче рукописи на рассмотрение в журнал, автор(-ы) заявляет о том, что в содержании рукописи указаны все источники финансирования исследования; также указывают, какие имеются коммерческие, финансовые, личные или профессиональные факторы, которые могли бы создать конфликт интересов в отношении поданной на рассмотрение рукописи. Автор(ы), в сопроводительном письме при наличии конфликта интересов могут указать ученых, которые, по их мнению, не смогут объективно оценить их рукопись.

Рецензент не должен рассматривать рукописи, которые могут послужить причинами конфликта интересов, проистекающего из конкуренции, сотрудничества или других отношений с кем-либо из авторов, имеющих отношение к рукописи.

В случае наличия конфликта интересов с содержанием рукописи, ответственный секретарь должен известить об этом главного редактора, после чего рукопись передается другому рецензенту.

Существование конфликта интересов между участниками в процессе рассмотрения и рецензирования не значит, что рукопись будет отклонена.

Всем заинтересованным лицам необходимо, по мере возможности избегать возникновения конфликта интересов в любых вариациях на всех этапах публикации. В случае возникновения какого-либо конфликта интересов тот, кто обнаружил этот конфликт, должен незамедлительно оповестить об этом редакцию. То же самое касается любых других нарушений принципов, стандартов и норм публикационной и научной этики.

Неэтические поведение

Неэтичным поведением считаются действия авторов, редакторов или издателя, в случае самостоятельного предоставления рецензии на собственные статьи, в случае договорного и ложного рецензирования, в условиях обращения к агентским услугам для публикации результатов научного исследования, лжеавторство, фальсификации и фабрикация результатов исследования, публикация недостоверных псевдо-научных текстов, передачи рукописи статей в другие издания без разрешения авторов, передачи материалов авторов третьим лицам, условия когда нарушены авторские права и принципы конфиденциальности редакционных процессов, в случае манипуляции с цитированием, плагиатом.

Инструкция

Отзыв, исправление статей, извинения, опровержения осуществляется в соответствии публикационной этике.

Теруге 04.09.2023 ж. жіберілді. Басуға 29.09.2023 ж. кол койылды.

Электронды баспа

1,59 Mb RAM

Шартты баспа табағы 6,6.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исакова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4134

Сдано в набор 04.09.2023 г. Подписано в печать 29.09.2023 г.

Электронное издание

1,59 Mb RAM

Усл.п.л. 6,6. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4134

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.pedagogic-vestnik.tou.edu.kz